UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECŢIEI SOCIALE ŞI PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007 - 2013

MINISTERUL EDUCAŢIEI NAŢIONALE

OIPOSDRU

Investeşte în oameni !
Proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013
Axa prioritară 1: „Educaţia şi formarea profesională în sprijinul creşterii economice şi dezvoltării societăţii bazate pe cunoaştere”
Domeniul major de intervenţie: 1.3 „Dezvoltarea resurselor umane din educaţie şi formare”
Titlul proiectului: „Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior”
Cod Contract: POSDRU/87/1.3/S/63709
Beneficiar: Ministerul Educaţiei Nationale

A 13. Elaborarea şi multiplicarea ghidurilor de bune practici rezultate în urma programului de formare din proiect

Ghid de bune practici

Didactica Predării Religiei

Lector univ. dr.

OROS MIHAELA

Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca

2013

CUPRINS:

I. RELIGIA CA OBIECT DE ÎNVĂŢĂMÂNT.....6

I.1. IMPORTANTŢA STUDIERII RELIGIEI ÎN ŞCOALA ROMÂNEASCĂ 6

I.2. DEZVOLTAREA ŞI MODERNIZAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI RELIGIOS..... 12

I.2.1 DASCĂLUL ÎNTRE VOCAŢIE ŞI CARIERA DIDACTICĂ 15

I.3. EDUCAŢIA RELIGIOASĂ – DIMENSIUNE SPECIALĂ A EDUCAŢIEI GENERALE 18

I. 4. EDUCAŢIA MORALĂ ŞI EDUCAŢIA RELIGIOS-MORALĂ. 20

II. SCOPURILE, OBIECTIVELE ŞI FINALITĂŢILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE.....23

II.1. IDEALURILE ŞI FINALITĂŢILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE 23

II. 2. SCOPURILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE..... 25

II. 3. OBIECTIVELE ŞI COMPETENŢELE DISCIPLINEI RELIGIE..... 26

II. 3. 1. OBIECTIVELE CADRU ŞI DE REFERINŢĂ..... 27

III. METODE DE PREDARE ÎNVĂŢARE FOLOSITE ÎN STUDIUL RELIGIEI 33

III.1. METODE DE COMUNICARE ORALĂ 35

III.1.1 POVESTIREA 35

III.1. 2. DESCRIEREA..... 36

III.1. 3. EXPLICAŢIA..... 36

III.1. 4. PRELEGEREA..... 36

III.1. 5. CONVERSAŢIA 38

III.1. 6. DEZBATERA SAU DISCUŢIA COLECTIVĂ 38

III. 2. METODE DE COMUNICARE SCRISĂ 40

III.2.1. LECTURA..... 40

III. 2. 2. REFERATUL 40

III.2. 3. ESEUL RELIGIOS 41
III. 3. METODE DE CUNOAŞTERE A REALITĂŢII RELIGIOASE 41
III. 3.1. CULTUL DIVIN 41
III.3.2. MEDITAŢIA RELIGIOASĂ 43
III.3.3. RUGĂCIUNEA 43
III.3.4. EXCURSIA 43
III. 4. METODE INTERACTIVE FOLOSITE ÎN PREDAREA RELIGIEI 44
III. 4. 1. MASA ROTUNDĂ 45
III. 4. 2. METODA PHOTOLANGAGE 45
III.4. 3. CONTROVERSA CREATIVĂ SAU ACADEMICĂ 46
III. 4. 4. PROBLEMATIZAREA 46
III. 4. 5. STUDIUL DE CAZ 47
III. 4. 6. MOZAICUL SAU METODA GRUPURILOR INDEPENDENTE 48
III. 4. 7. ŞTIU-VREAU SĂ MAI CUNOSC-AM ÎNVĂŢAT NOU -ÎN CE SCOP AM ÎNVĂŢAT 49
III. 4. 8. PUNEREA ÎNTREBĂRILOR 54
III. 4.9. BRAINSTORMING-UL 56
III.4. 10. JOCUL DIDACTIC 57
III. 4.11. DRAMATIZAREA 64
III. 4.12. BIBLIODRAMA. 66
III.4. 13. EXERCIŢIUL MORAL 67
III. 4.14. TEORIA INTELIGENŢELOR MULTIPLE 67
III. 4.15. ART-TERAPIA 68
IV. MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT FOLOSITE ÎN PREDAREA RELIGIEI 69

IV.1. FUNCŢIILE ŞI CLASIFICAREA MIJLOACELOR DE ÎNVĂŢĂMÂNT 69
IV.1.1. TEXTUL BIBLIC 69
IV.1.2. ICOANA 70
IV.1.3. PORTRETUL 70
IV.1.4. CASETE AUDIO/VIDEO, CD/DVD-URI 70
IV.1.5. CALCULATORUL/SOFT EDUCAŢIONAL 71
V. FORME DE PREDARE-ÎNVĂŢARE A RELIGIEI SPEIFICE ÎNVĂŢĂMÂNTULUI PRIMAR ŞI GIMNAZIAL. 73
V.1. SUGESTII DIDACTICE ŞI METODOLOGICE PENTRU IMPLEMENTAREA UNOR VALORI RELIGIOASE. 73
VI. EVALUAREA ŞCOLARĂ LA RELIGIE.....78
VI.1.FUNCŢIILE ŞI IMPORTANŢA EVALUĂRII 78
VI. 2. SPECIFICUL EVALUĂRII LA RELIGIE..... 79
VI.3. EXIGENŢELE EVALUĂRII LA RELIGIE 80
VI. 4. METODE ALTERNATIVE DE EVALUARE LA RELIGIE 82
VI.4.1 OBSERVAREA SISTEMATICĂ A ACTIVITĂŢII ŞI COMPORTAMENTULUI 82
VI.4.2. FIŞA DE EVALUARE 82
VI. 4.3. LISTA DE CONTROL 84
VI. 4. 4 OBSERVAREA DIRECTĂ 84
VI. 4. 5. PROIECTUL 85
VI. 4.6. EVALUAREA ACTIVITĂŢILOR DE GRUP 85
VI. 4.7. PORTOFOLIUL 86
VI. 4. 8. AUTOEVALUAREA 86
VII. PRACTICA PEDAGOGICĂ LA RELIGIE 90

VII.1. PROFESIE, PERSONALIZARE, IDENTITATE PROFESIONALĂ. 90

VII. 2. ÎNTRE TEORIE ŞI PRRACTICĂ ÎN FORMAREA CARIEREI DIDACTICE 91

VII. 3. MANAGEMENTUL GENERAL AL PRACTICII PEDAGOGICE. 92

VII.3.1. PRACTICA OBSERVATIVĂ 95

VII.3.2. PRACTICA ÎN ŞCOLI. PREZENTAREA, ANALIZA ŞI COMPLETAREA DOCUMENTELOR CURRICULARE. 96

VII.3.3 EVALUAREA FINALĂ LA NIVELUL I A MODULULUI PEDAGOGIC 99

BIBLIOGRAFIE.....104

I. RELIGIA CA OBIECT DE ÎNVĂŢĂMÂNT

I.1. IMPORTANTŢA STUDIERII RELIGIEI ÎN ŞCOALA ROMÂNEASCĂ

„Dacă societatea ar plasa educaţia în centrul atenţiei, închisorile ar deveni muzee, poliţiştii ar deveni poeţi, psihiatri ar deveni scriitori, iar judecătorii ar deveni muzicieni....”
(Augusto Cury)

Didactica reprezintă o ştiinţă pedagogică fundamentală care studiază teoria şi practica instruirii şi autoinstruirii în contexte formale, dar şi neformale şi chiar informale, la orice vârstă, fără să piardă din vedere educaţia şi autoeducaţia-activităţi complementare şi corelate cu instrucţia şi autoinstrucţia.[1] Sfera de cuprindere a conceptului de didactică s-a extins şi îmbogăţit mult în ultimul timp incluzând instruirea şi autoinstruireaîn cadre neformale şi informale, precum şi sistemul de formare continuă a adulţilor, educaţia permanentă. Acest lucru a condus specialiştii la delimitarea a două etape în evoluţia didacticii:didactica tradiţională şi didactica modernă.

Ramura cea mai studiată a didacticii generale este didactica şcolară-concepută ca teorie şi practică a procesului de învăţământ. Didacticii şcolare generale i se subordonează didacticile speciale, metodicile diferitelor obiecte de învăţământ, care studiază teoria şi practica instruirii, a predării şi învăţării obiectelor de învăţământ. Didacticile speciale studiază aspectele specifice fiecărui obiect de studiu, respectiv: obiective educaţionale ale predării şi învăţării, conţinutul specific, principiile didactice, metodologia adecvată, evaluarea, etc.[2]

Didactica religiei studiază şi fundamentează ştiinţific procesul de învăţământ la disciplina religie, respectiv proiectarea, organizarea, desfăşurarea, evaluarea, autoevaluarea şi reglarea proceselor educaţionale, de instruire/ autoinstruire şi educare/ autoeducare în studiul acestei discipline.Cunoaşterea noţiunilor de didactică este o condiţie a organizării şi desfăşurării moderne şi eficiente a activităţii de predare, învăţare, evaluare a diferitelor obiecte de învăţământ şi de asigurare a succesului acestor activităţi.

Religia este un dialog personal şi permanent al omului cu Dumnezeu. Existenţa religiei este dependentă de problema existenţei şi a cunoaşterii lui Dumnezeu. Elementele religiei sunt:

[1] M.Ionescu, M.Bocoş, (coord.) *Tratat de didactica modernă,* Editura Paralela 45, Piteşti, p.27.
[2] *Ibidem*, p.36.

- *credinţa* că Dumnezeu există şi că El s-a revelat omului, că şi-a descoperit voia Sa, pe care omul trebuie să o realizeze în lume;
- *trăirea religioasă* a omului credincios, care traduce în fapte ceea ce crede, până la desăvârşirea lui;
- *un anumit ceremonial;*
- *simboluri;*
- *cultul divin etc.*

Ca disciplină de învăţământ, religia are rolul unui liant între disciplinele care l-au pierdut sau nu l-au avut pe Dumnezeu. Învăţând religia, elevii vor înţelege mai bine rostul omului în lume şi îşi vor explica toate fenomenele ce se întâmplă în jurul lor. Religia îl formează pe om pentru sine şi pentru societate. Ea trebuie studiată la diferite niveluri, deoarece dezvoltarea psiho-fizică durează până la terminarea liceului şi influenţează modul de gândire şi formarea religioasă a viitorului om matur. Religia este o necesitate a firii umane şi nu doar o poruncă a lui Dumnezeu. Celor care cred în Dumnezeu, religia le aduce un spor de încredere în mila şi ajutorul divin, dar şi nădejdea dobândirii vieţii veşnice. Religia este cea care oferă răspunsul la întrebările fundamentale ale vieţii şi le arată ce a adus creştinismul în lume: credinţa mântuitoare în Domnul Iisus Hristos, concepţia creştină despre lume, om şi viaţă veşnică, libertatea de a săvârşi binele, cultul morţilor, comuniunea sfinţilor, legătura celor vii cu cei adormiţi, Sfânta Scriptură – cartea vieţii, Biserica – aşezământul mântuirii, aşezămintele sociale şcoli întemeiate pe lângă biserici, dezvoltarea culturii, un nou sistem pedagogic. O trăire şi o viaţă religioasă autentică nu este posibilă fără cunoaşterea temeinică a adevărului revelat. De aici rezultă necesitatea studierii sistematice şi organizate a religiei ca obiect de învăţământ. Datorită importanţei pe care o are Religia în viaţa omului, a fost reintrodusă ca disciplină de învăţământ în şcoli.

Educaţia religioasă este una dintre problemele de substanţă ale societăţii în general şi ale politicii educaţionale, în special. Abordarea religiei ca disciplină şcolară se face printr-o viziune modernă. Se formulează soluţii concrete, metode clare de predare a religiei şi nu se dau doar *reţete*, ci, dimpotrivă, se oferă posibilităţi de aplicare a experienţei personale, se deschide drumul spre investigaţii de esenţă asupra modului de atingere a obiectivelor formulate în programa şcolară de religie şi dă profesorului libertatea de acţiune în raport cu experienţa lui, cu modul lui de a fi şi cu condiţiile concrete manifestate la nivelul grupului de elevi şi al comunităţii locale, pedagogice şi bisericeşti, cu care colaborează.

Activitatea învăţătorească a Bisericii a fost rânduită de Mântuitorul Hristos pentru ca oamenii să cunoască voia lui Dumnezeu şi să o împlinească. Mântuitorul a descoperit voia lui Dumnezeu legată de rostul omului – fericirea veşnică şi viaţa cea adevărată. Păcatul strămoşesc, comis de protopărinţii noştri, a făcut ca omul să nu mai cunoască voia lui Dumnezeu şi, astfel, chipul lui Dumnezeu în om să se întunece. Pentru refacerea chipului lui Dumnezeu în om şi pentru descoperirea voii Lui, Logosul, a doua persoană a Sfintei Treimi, S-a întrupat. Pentru misiunea învăţătorească, dar şi pentru cea sfinţitoare şi conducătoare, Mântuitorul Iisus Hristos a

pregătit pe Sfinţii Apostoli, ca şi ei, la rândul lor, să pregătească pe urmaşii lor, misiune împlinită până astăzi. Primele şcoli au apărut pe lângă biserici, pentru că prima misiune a Bisericii este de a învăţa: *„Drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi Fiului şi al Sfântului Dul, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă."* (Matei 28, 19-20). Un tânăr, devenit prin botez membru al Bisericii, se bucură de toate prerogativele conferite de această calitate. Deci, are dreptul şi obligaţia morală de a tinde spre realizarea idealului propus de Biserică, urmând învăţăturile acesteia, prezentate de profesorul de religie, care este chematul şi trimisul Bisericii pentru a lucra la restaurarea chipului lui Dumnezeu în om. Restaurarea se referă la luminarea minţii prin cunoaşterea voii lui Dumnezeu, la încălzirea inimii şi la determinarea voinţei spre săvârşirea faptelor bune. Omul a fost creat de Dumnezeu ca fiinţă religioasă, care să unească lumea materială cu cea cerească. Educaţia religioasă este importantă, întrucât conduce omul spre scopul ultim al existenţei: trăirea comuniunii cu Dumnezeu. Prin acesta, viaţa omului se înalţă pe temelia de nezdruncinat care este Iisus Hristos. În momentul în care ajunge la credinţa în Dumnezeu, omul renaşte la o viaţă nouă, care poartă pecetea sfinţeniei.[3]

Educaţia religioasă este importantă şi din punct de vedere *moral*. În lumea modernă există tendinţa de a considera viaţa morală independentă de religia creştină. Trăirea religioasă generează sentimente puternice, care pot determina omul la fapte morale în conformitate cu poruncile lui Dumnezeu.

Educaţia religioasă are un accentuat rol *cultural*, deoarece spiritul uman tinde spre cultură. Tot ce s-a creat important în domeniul culturii umane se datorează, în parte, creştinismului şi sensului pe care acesta l-a dat culturii. De asemenea multe producţii culturale clasice şi contemporane îşi au originea în Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie. Educaţia religioasă duce şi la autocunoaştere, dar şi la perfecţionarea de sine şi poate deveni *un prilej de fortificare interioară de identificare a sinelui, de descoperire a idealurilor. Se observă că oamenii religioşi sunt mai moderaţi, mai cumpătaţi, mai echilibraţi*[4].

O mare importanţă o are educaţia religioasă şi din punct de vedere *social*. Ea înseamnă formarea omului în comunitate, prin comunitate şi pentru comunitate. Omul trăieşte într-un mediu social în care trebuie să dobândească fericirea şi desăvârşirea creştină prin practicarea virtuţilor, astfel încât lumina lui să lumineze înaintea oamenilor, iar aceştia, văzându-i faptele bune, să-L slăvească pe Dumnezeu.

Scopul educaţiei religioase este realizarea caracterului religios-moral al elevului, care să-l conducă la desăvârşirea creştină.

---

[3] S.Şebu, M.Opriş, D.Opriş, *Metodica predării religiei*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2000, p.21.
[4] C. Cucoş, *Educaţia religioasă. Conţinut şi forme de realizare*, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti 1996, pp. 107-110.

Educaţia religioasă este posibilă, pentru că Dumnezeu a creat omul după chipul Său şi i-a dat porunca desăvârşirii. Mintea şi voinţa liberă, călăuzite de harul divin şi de dorinţa de a săvârşi binele, desăvârşesc chipul lui Dumnezeu în om. Profesorul are datoria să modeleze în sufletul elevilor săi acel minunat chip pe care Dumnezeu l-a gândit pentru fiecare dintre ei.

Educaţia este posibilă la toate vârstele, dar pentru realizarea ei este necesară conlucrarea între harul divin şi strădaniile pentru desăvârşire a celor educaţi: „*Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el."* (Apocalipsa 3, 20).

Educaţia religioasă este influenţată de mai mulţi factori: predispoziţia religioasă a copilului, familia, mediul în care trăieşte, experienţa copilului. Viaţa religioasă a oamenilor se învaţă din viaţa religioasă a Bisericii, prin exteriorizările trăirilor religioase ale credincioşilor şi prin cuvânt: „*credinţa este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos"*. (Romani 10, 17).

Predarea religiei şi a educaţiei religios-morale în şcoală a dus la descoperirea unor noi şi mari resurse în sufletele elevilor, dar şi ale educatorilor. Dacă celelalte obiecte de învăţământ se adresează mai mult gândirii, învăţământul religios, educaţia religios-morală se adresează în special *sufletelor* elevilor. Între aceste daruri – inima şi gândirea – nu este nici o contradicţie, nici o opoziţie, ci ele se întrepătrund permanent şi armonios, pentru a forma omul desăvârşit. Elevul de azi se află în faţa bogăţiei nesfârşite de daruri ce se revarsă în mintea şi inima sa în timpul orei de religie. El este liber să creadă şi să vadă în Iisus Hristos pe Creatorul şi Mântuitorul lumii, pe Cel care s-a făcut Om pentru ca omul să se îndumnezeiască. De aceea, munca celor care predau Religia în şcoli trebuie să fie o continuă dăruire, o continuă jertfă, pentru ca astfel să aducă în minţile şi inimile elevilor cea mai mare bucurie a vieţii: pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Necesitatea predării religiei şi formarea caracterului religios-moral al elevilor este cu atât mai imperios necesara cu cât criza societăţii actuale se adânceste tot mai mult datorită fenomenelor precum: secularizarea, ateismul, indiferentismul religios, materialismul, evoluţionismul, panteismul, pretinse doctrine creştine, teosofiea, orientalismul, lipsa de formaţie religioasă a oamenilor, superstiţia, obscurantismul, formalism religios, sectarismul, prozelitismul agresiv, satanismul, violenţa, pornografia, delincvenţa, criminalitatea, droguri, sărăcia economică dar şi spirituală, etc.,

Familia, şcoala, Biserica, factorii importanţi în educaţia religioasă, trebuie să lupte tot mai mult împotriva lor, deoarece acestea duc la dezumanizare, la apariţia ideologiilor de tot felul, la fărâmiţarea conştiinţei noastre de neam şi ţară. *Părinţii creştini nu trebuie să trăiască în credinţa că e de ajuns pentru fiii lor să fi primit Botezul, căci ei pot rătăci şi după aceea. Ca să nu rătăcească, trebuie întăriţi de timpuriu în virtute şi în înţelepciune. Iar aceasta înseamnă a-i îndrepta spre Hristos, a-i ajuta să devină luptători pentru Hristos. Educaţia din familia creştină*

înseamnă deci o bună creştere religios-morală. Ea este atunci o acţiune nobilă şi sfântă şi cu o deosebită răspundere înaintea lui Dumnezeu[5].

Biserica lucrează prin mijloacele ei harice şi prin slujitorii ei, la creşterea în duh şi adevăr a fiecăruia dintre membrii săi în parte şi a tuturora. Ea este în măsură şi posedă resurse pentru pregătirea fiilor ei, în cel mai prielnic mediu, pentru mântuire[6].

Cei ce predau Religia au o mare responsabilitate faţă de ei înşişi, faţă de elevi, faţă de părinţi şi faţă de societate în general. Fără o metodă pedagogică bine pusă la punct, fără o temeinică pregătire de specialitate dar şi psiho-pedagogică, fără credinţă, iubire şi înţelegere pentru toţi cei care ne înconjoară în procesul instructiv-educativ, sufletul şi mintea elevilor rămân pustiite. Hristos a spus: *„Lăsaţi copiii să vină la Mine şi nu-i opriţi!"* (Matei, 19, 14). El era numit *Învăţătorul* de către mulţime şi s-a comportat ca un Educator prin spusele, faptele, pildele, minunile şi exemplul personal, aşa cum este prezentat în Noul Testament. Şi din Vechiul Testament se desprind principii educative, mai ales din Decalog, pilde şi proverbe. Poporul nostru românesc s-a impus în istorie ca şi creştin de la naşterea sa, iar Biserica Ortodoxă i-a plămădit fiinţa. În toate epocile istorice, religia a avut un rol de *educatoare a omenirii*[7].

De la Confucius, care întreaga viaţă s-a ocupat de perfecţionarea caracterului uman prin şcoală şi carte; de la Mântuitorul Iisus Hristos, *Unicul Învăţător al omenirii* (Matei 23, 8), *Care a învăţat oamenii să fie desăvârşiţi ca Dumnezeu* (Matei 5, 48), de la Sfântul Ioan Gură de Aur, care spunea despre copiii neînvăţaţi şi neîndreptaţi spre bine, prin religie, că sunt *orbi* (pentru că *sufletul şi mintea sunt cele care văd*); de la François Rabelais, care spunea că *„ştiinţa fără conştiinţă este ruina sufletului*" şi până în zilele noastre, pedagogii şi educatorii cei mai de seamă au considerat religia drept cel mai bun mijloc de educaţie a omenirii, şcoala clasică de formare a conştiinţelor morale şi de perfecţionare spirituală a insului şi a societăţii omeneşti.

Ţinând cont de faptul că idealul suprem al oricărui om este desăvârşirea, *educaţia religioasă este determinantă pentru dobândirea acesteia, scopul educaţiei religioase fiind realizarea caracterului moral al elevului, care să-i aducă desăvârşirea creştină*[8].

Un rol important şi o răspundere pe măsură în predarea religiei o are *profesorul de religie*, care face legătura între Biserică şi şcoală, între preoţi care reprezintă Biserica şi şcoală, unde se pregătesc creştinii şi oamenii de mâine ai Bisericii şi ai ţării. Clement Alexandrinul spunea că *acum e timpul să urmărim pe Pedagogul nostru, Iisus, care se numeşte pe Sine Păstorul cel bun, care ne conduce ca pe nişte copii la mântuire*[9]. Familia face, din păcate, prea

[5] D. Călugăr, *Didactica*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca 2005, p.126.
[6] *Ibidem*, pp.133-134.
[7] I.V, Felea, *Religia culturii*, Editura Episcopiei Ortodoxe a Aradului, Arad 1994, p.286.
[8] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *Metodica predării Religiei*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2000, p. 22.
[9] C. Alexandrinul, *Pedagogul*, Editura Librăriei Teologice, Bucureşti, 1939, p. 77.

puţin şi cere ea însăşi o instrucţie şi o educaţie în acest sens. O credinţă nu se impune, ci se propune cu calm, în linişte şi deseori în tăcere. Gh. Tomulescu precizează că *profesorul va trebuie să evite cu grijă orice pompă retorică, orice emfază şi să caute, dimpotrivă, a fi simplu, dar limpede şi plastic, povăţuindu-se de căldura inimii sale, iar unde nu se poate altfel de inspiraţia firească… Nici o frază de prisos, nici o vorbărie goală şi nici un formalism fără duh*[10].

Astfel, pentru buna reuşită a educaţiei religioase, profesorul de religie, factorul cel mai important al educaţiei, trebuie să corespundă anumitor cerinţe. Părintele Galeriu spunea că *profesorul de religie nu predă doar o lecţie, o disciplină, ci predă un crez, şi anume, crezul cel drept, cel mai curat, cel mai deplin şi neştirbit al adevărului, al mântuirii…*[11]. Profesorul trebuie să aibă o personalitate şi calităţi deosebite ca: vocaţie, dragoste, smerenie, răbdare, blândeţe, profesionalism, sinceritate, bunătate, evlavie, umor, optimism. Aşa el reuşeşte să fie un model pentru elevii săi. Educatorul creştin trebuie să urmeze exemplul Mântuitorului, *Care nu a venit să facă teorii filosofice, ci a venit să răspundă cu viaţa Sa la marea întrebare care frământă omul: mântuirea. Căci El a spus: «Cele ce aţi învăţat şi aţi primit şi aţi auzit şi aţi văzut la Mine, acestea să le faceţi, şi Dumnezeul păcii va fi cu voi»* (Filipeni 4, 9)[12].

Profesorul de religie are datoria să preţuiască şi să iubească pe elevi, să le înţeleagă problemele şi să le asculte dorinţele. El poate deveni un coleg de învăţare alături de elevii pe care îi educă. Profesiunea de educator îl determină pe profesorul de religie să dobândească o cultură generală cu ajutorul căreia se poate mişca în diverse domenii.

Ca o concluzie, el nu trebuie să fie *un simplu moralist care să dea reţete duhovniceşti şi este indicat ca personalitatea şi ascensiunea morală a celui ce propovăduieşte cuvântul lui Dumnezeu în faţa copiilor să fie mai presus de orice îndoială. Prin urmare, exemplul personal al profesorului este definitoriu în formarea tinerei generaţii în conformitate cu modelul educaţiei creştine: Iisus Hristos*[13].

Alţi factori care accentuează importanţa studierii religiei ca obiect de învăţământ sunt: familia, Biserica, mass-media, structuri asociative, toate acţionând simultan, coerent, prin împletirea funcţiilor lor. Numai printr-o îngemănare a acţiunilor şi funcţiilor educative se poate spera la o autentică reformare spirituală a omului şi a comunităţii.

---

[10]Ghe.Tomulescu, *Contribuţii didactice şi metodice privitor la predarea religiei în şcoalele primare*, Tipografia Lucrătorii Asociaţi, Constanţa, 1933, p. 33.
[11]C.Galeriu, *Profesorul de religie în şcoală*, în revista „Învăţământul primar", Editura Miniped, nr. 3-4, 1999, p. 67.
[12] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *Metodica predării Religiei*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2000, p.26.
[13] I. Cristofor, *Personalitatea profesorului de religie*,în revista *Învăţământul primar*, Editura Miniped, nr. 2-3, 2003, p.69.

I.2. DEZVOLTAREA ŞI MODERNIZAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI RELIGIOS

Educaţia religios-morală ar trebui să fie una dintre cele mai importante preocupări educaţionale a şcolii româneşti. Actuala criză economică determină şi apariţia crizei morale în societatea contemporană. Cunoaşterea compexităţii şi gravităţii cauzelor care generează comportamentul moral, ne-ar putea aduce pe noi slujitorii şcolii şi Bisericii mai aproape de problemele grave cu care se confruntă genereţia tânără, ne-ar ajuta să venim cu soluţii în întâmpinarea problemelor lor.

Soluţiile la problemele actuale ale tinerilor şi societăţii vin din interiorul creştinismului, din învăţătura vie şi mereu actuală a Bisericii şi a învăţământului religios. Reconstrucţia morală a societăţii ar trebui să fie obiectivul principal al educaţiei religioas-morale precum şi a şcolii româneşti de astăzi. În acest sens, educaţia religioasă din şcoli, ora de religie în special are o importanţă covârşitoare (împotriva celor care propun înlăturarea orei de religie din curriculumul şcolar actual), ea se susţine prin iubire, prin încredere, libertate de exprimare, comunicare, etc., având ca scop realizarea caracterului religios–moral desăvârşit într-o persoană creştină. La acest ideal se ajunge prin scopurile care urmăresc cunoaşterea şi interiorizarea unor valori morale, estetice, intelectuale care pot garanta atingerea ţintei propuse - formarea unei persoane complexe- şi ferirea de nonvalori. Pentru ca ora de religie să atingă finalitatea dorită, trebuie să existe un strâns parteneriat între cei mai importanti factori ai educaţiei: Familia –Şcoala – Biserica[14]. Şcoala suplineşte lipsa de educaţie religios-morale din familie, Biserica desăvârşeşte lucrarea şcolii prin participarea elevilor la cultul divin. În scopul creării armoniei interioare, Biserica, Şcoala şi familia constituie medii în care tinerii se pot forma şi informa, pot găsi sprijin, înţelegere şi modele morale de viaţă. Găsirea de soluţii la problemele actuale ale tinerilor nostri: drogurile, alcoolul, violenţa, ponografia, desfrâul, fără implicarea Bisericii nu va da rezultate. Modernitatea se cere a fi asumată specific şi de Biserică. Ea trebuie să ia act, să vină în întâmpinarea tinerilor cu soluţii viabile, să avertizeze şi nu în ultimul rând să vindece.

Realizarea în şcoală a unei culturi şi conduite religioase a elevilor este absolut necesară. Formarea tinerilor prin sistemul de învăţământ se cere a fi multidisciplinară şi polivalentă. Nici un sistem educativ nu poate fi complet în condiţiile în care marginalizează sau omite una dintre componentele lui. O educaţie completă presupune, pe lângă latura intelectuală, estetică, tehnologică, morală şi o componentă religioasă. Religia reprezintă o formă de spiritualitate ce trebuie cunoscută de către elevi. ”Orice educaţie pentru viaţa civică cere neaparat şi cultura conştiinţei. Religia vorbeşte singură limba primitivă a sufletului, care n-ar putea să renunţe a o asculta”.[15] O persoană nu se poate numi cultă dacă nu-şi cunoaşte propriile referinţe religioase. De asemenea, nu se poate raporta la alte culturi şi religii dacă nu are cunoştinţe despre istoria

[14] M. Oros, *Implicarea factorilor educaţionali:Familia, Biserica şi Şcoala în rezolvarea problemelor tinerei generaţii, generate de lumea postmodernă*, în „Despre culori şi desene didactice”, volum omagial Monica Diaconu, Editura Argonaut, Cluj-Napoca 2010, pp.147-160.

[15] F.W. Foester, *Şcoala şi caracterul*, p.222,(trad.de St.I. Constantinescu) apud. C. Cucoş,1999, p.145.

credinţelor şi religiilor, dacă nu înţelege ansamblul şi complexitatea actului religios. Multe producţii culturale îşi au originea în Biblie sau Sfânta Tradiţie, multe producţii literare, plastice, cinematografice sau artistice tematizează motive sau simboluri cu substrat religios. Educaţia religioasă presupune mai multe componente (cunoştinţe, competenţe, atitudini, conduite). De aceea, este normal ca această latură a educaţiei să fie în atenţia mai multor discipline şi a mai multor profesori. Astăzi mai mult ca oricând se impune o abordare interdisciplinară a predării religiei. Perspectiva interdisciplinară poate fi realizată prin accentuarea la fiecare disciplină (fără a exagera), a dimensiunilor spirituale ale existenţei.[16] Chiar şi la cele mai şiinţifice discipline de studiu se pot identifica explicaţii, noţiuni care pot să scoată în evidenţă valori ce ţin de educaţia religioasă.[17] Un conţinut şcolar structurat interdisciplinar este mai interesant şi asigură o percepţie unitară, logică şi coerentă a fenomenologiei existenţei. Realitatea înconjurătoare poate fi astfel percepută atât prin cunoaştere cât şi prin credinţă şi trăire. De aceea, în şcoală, nu este indicat să se existe două tipuri de curriculumuri „paralele" unul cu conţinut ştiinţific şi altul religios.

Asigurarea unui singur curriculum în care elementele celor două tendinţe să se îmbine natural prin valori comune, care se vor regăsi în conţinuturile învăţământului ar trebui să-i preocupe mai mult pe specialişti. De asemenea, este necesar ca elementele de conţinut ale disciplinelor să fie „ congruente şi articulate axiologic". Este indicat ca ceea ce se afirmă la religie să nu se infirme la altă disciplină sau invers.[18] Religiozitatea de astăzi cunoaşte multe forme în conţinut şi modalităţi de insinuare şi trăire. Religii surogat ne asaltează din ce în ce mai mult şi mai insistent, de aceea, educaţia religioasă realizată în şcoală este deosebit de importantă. E nevoie de o educare pentru autonomie şi spirit critic, pentru a putea distinge clar adevărata religie de sincretismul religios existent astăzi peste tot. Laicizarea şi ateismul contemporan nu sunt cele mai mari pericole pentru religie, ci, unele exagerări ale trăirilor religioase, misticismul găunos, bigotismul, mişcările sectare şi noile mişcări spirituale venite din Orient.[19] În acest context, iniţierea de timpuriu în educaţia religioasă se dovedeşte a fi benefică pentru tinerii nostri, pentru păstrarea curată a adevărurilor de credinţă ce nu suportă interpretări periculoase. Desigur că religia trebuie să fie permisivă la schimbările survenite în societatea contemporană şi ancorată în realitate, dar *mesajul evangheliei* ramâne neschimbat şi actual. Este foarte important pentru Biserică, în societatea de azi să înveţe să „traducă" această tradiţie lingvistică, tradiţia imaginilor, cea a Bibliei şi a Sfinţilor Părinţi într-un limbaj care să fie accesibil tinerilor de azi. Înoirea în cult şi în misiune, în spiritualitatea şi în morala socială este

[16] C. Cucoş, *Statutul educaţiei religioase în şcoală*, în *Pedagogie*, ediţia a-II-a revăzută şi adăugită, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 103-106.
[17] Prof. D. Radu explică concepţia energetică a fizicii contemporane, implicandu-L pe Dumnezeu ca Duh creator şi susţinător al lumii.Vezi D. Radu, *Îndrumări metodice şi didactice pentru predarea religiei în şcoală*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti,1990, p.19.
[18] Vezi C. Cucoş, *op.cit*., 2002, p.103.
[19] *Ibidem.*

vitală pentru fiecare generaţie creştină. Biblia şi Sfânta Tradiţie trebuiesc percepute nu ca ceva vechi, patrimoniu de muzeu, ci ca moduri existenţiale de întâlnire cu Absolutul.[20]

Realizată în acord cu necesităţile psihice specifice vârstei, educaţia religioasă are o funcţie informativă, prin care pune la dispoziţia elevului unui set de cunoştinţe specifice (dogmatice, morale, liturgice, etc.), dar şi o funcţie formativă de punere în fapte de viaţă a cunoştinţelor teoretice. Religia va aduce omului un ansamblu de valori spirituale, care o dată interiorizate captează valori noi, se amplifică şi trezesc noi speranţe şi căutări. Interiorizarea valorilor spirituale religioase se va finaliza printr-o serie de comportamente reale în relaţia copilului cu propriul eu, în relaţia cu semenii lui şi în relaţia cu Dumnezeu. Politica naţională actuală din domeniul învăţământului se exprimă printr-un ansamblu de postulate, norme sau opţiuni generale, privitoare la dezvoltarea şi modernizarea sistemului de învăţământ, îmbrăcând două modalităţi practice de implementare în viaţa socială şi şcolară: *reforma învăţământului* şi *inovarea curentă*. Dascălul se implică în înfăptuirea politicii naţionale în domeniul învăţământului prin preocupările şi străduinţele sale pentru modernizarea procesului de învăţământ.

Modernizarea a devenit o cerinţă socială stringentă şi o condiţie indispensabilă pentru progresul învăţământului în ansamblul său, *învăţământul şi modernizarea cuprinzându-se într-un tot unitar, astfel încât numai un învăţământ modernizat poate deveni un factor important al accelerării ritmului progresului social. Eficienţa modernizării poate fi evaluată numai prin prisma aportului său la înfăptuirea idealului educaţional*[21]. În predare, profesorul de religie trebuie să folosească mijloace didactice cât mai adecvate, metode, strategii moderne, cu modernizarea organizării procesului de învăţământ, pentru a putea ajunge, în condiţiile unei societăţi în care se constată o explozie a informaţiilor ştiinţifice, caracterizată prin cibernetizare şi robotizare, la idealul educaţiei religioase, un creştin adevărat.

O tendinţă a modernizării învăţământului şi implicit a celui religios, este aceea a transformării celui care învaţă în subiect activ al propeiei deveniri, prin crearea unui cadru adecvat care să asigure transformarea sa în subiect al propriei formări. Declanşând componente cum ar fi: imaginaţia creatoare, gândirea, inteligenţa, interesele, atitudinea, nivelul de aspiraţie, motivele intrinseci, trăsăturile caracteriale, se poate realiza un învăţământ religios formativ. Esenţială este şi arta cu care metodele şi mijloacele de învăţământ sunt folosite şi aplicate de către profesor. Metodele aşa-zis tradiţionale pot fi aplicate în spiritul activizării elevului, după cum cele noi pot aluneca pe panta formelismului.

Modernizarea lecţiei de religie se poate concretiza în diversificarea variantelor sale structurale. Structura lecţiei trebuie să se adapteze particularităţilor psihice, prin folosirea unor

[20] Vezi I.Bizău, *Viaţa în Hristos şi maladia secularizării*, EdituraPatmos, Cluj-Napoca, 2002, p.56.
[20] *Ibidem*, p. 65.
[21] I. Nicola, *Tratat de pedagogie şcolară*, Bucureşti, Editura Aramis, 2000, pp. 551-552.

strategii adecvate şi a unor mijloace auxiliare care să-i antreneze şi să-i stimuleze pe elevi. Acest lucru presupune folosirea intensivă a cabinetului de religie, lecţia devenind mai suplă, oferind elevilor un câmp mai larg de manifestare a iniţiativei personale, posibilităţi de confruntare cu ceilalţi colegi.

Pe linia modernizării procesului de învăţământ se înscriu şi activităţile extracurriculare: excursiile şi vizitele (la biserică şi la mănăstiri), cercurile de religie, concursurile şcolare (olimpiade, concursuri de poezii religioase, cele mai frumoase icoane, expoziţii de ouă încondeiate şi de felicitări realizate de elevi etc.), consultaţii şi meditaţii, activităţi cu specific religios (spovedanie, împărtăşanie, participarea la slujbe religioase), serbări şcolare (la nivel de şcoală sau clase) etc. Importantă este şi modernizarea relaţiei pedagogice, creându-se condiţii optime pentru ca între cei doi poli să se realizeze un schimb reciproc de mesaje, o cooperare, presupunând atât relaţia profesor-elev, cât şi pe cea elev-elev, totul depinzând, în primul rând, de modul în care profesorul organizează activitatea de predare, de strategiile folosite, de atitudinea pe care o adoptă faţă de elevi. Crearea unui mediu şcolar adaptativ, care să includă o gamă largă de intervenţii şi solicitări în concordanţă cu diferenţele individuale dintre elevi, poate aduce un nou sens activităţii de învăţate[22]. Climatul afectiv, cu puternice valenţe emoţionale, pregătirea şi perfecţionarea profesională a profesorului de religie, poate duce la eficientizarea relaţiei pedagog-elev.

I.2.1. DASCĂLUL ÎNTRE VOCAŢIE ŞI CARIERA DIDACTICĂ

Competenţele specifice de specialitate, aptitudinile psiho-pedagogice şi didactice, conştiinţa profesională sunt doar câteva dintre punnctele importante care asigură reuşita dascălului în cariera sa didactică. De cele mai multe ori reuşita dascălului în şcoală depinde de: cultura şi educaţia de specialitate pe care şi le-a format, de aptitudinile şi abilitatea pedagogică pe care le posedă, de moralitatea şi credinţa pe care o are.[23] Vom aminti câteva dintre calităţile şi trăsăturile de personalitate necesare profesorului de religie:

-*vocaţia*, adică chemarea lăuntrică dăruită lui de Dumnezeu. Vocaţia este cea care îl face conştient pe profesor de importanţa misiunii lui şi îi dezvoltă preocuparea pentru dezvoltarea personalităţii elevilor săi.

-*iubirea* pentru copii şi pentru lucrarea pe care o săvârşeşte. Iubirea este coroana tuturor însuşirilor unui profesor de religie, după modelul Învăţătorului suprem, Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

-*credinţă puternică*,

-*pregătirea temeinică de specialitate*,

[22] I. Nicola, *op..cit.*, 2000, pp. 558-559.

[23] A. Danciu, Metodica...op.cit., p.240, vezi şi Th.Gordon, N.Burch, *Profesorul eficient*, *Programul Gordon pentru îmbunătăţirea relaţiei cu elevii*,trad. de Ioan Sava, Editura Trei Bucureşti, 2011, p.39.

-pregătirea psiho-pedagogică,
-cultură generală temeinică,
-competenţe de comunicare bune,
-responsabilitate şi sensibilitate faţă de problemele elevilor.
-empatie.

Tipuri de relaţiii în contextul procesului didactic

Şcolile de calitate sunt definite prin eficienţa cadrelor didactice şi prin rezultatele elevilor, în contextul existenţei unor relaţii interpersonale puternice. În acest sens, relaţiile profesor-elev, elev-elev, sunt esenţiale pentru asigurarea unui climat şcolar pozitiv. Tipologia relaţiilor interpersonale:

-relaţii de intercunoaştere. Acestea sunt definitorii pentru o bună relaţie profesor-elev sau elevi-elevi,

-relaţii de intercomunicare. Ele vin din nevoia de a comunica, de a face schimb de informaţii, de a se informa reciproc.

-relaţii socio-afective preferenţiale. Din ele rezultă relaţii de simpatie şi antipatie, de preferinte şi respingere reciprocă.

-relaţii de influenţare. Ele se instituie la nivelul unei clase de elevi, nu sunt rezultatul unor afinităţi personale ci sunt determinate de poziţia fiecărui elev din clasă. Pentru buna desfăşurare a procesului educativ importante sunt: influenţa personală a profesorului ca lider şi influenţa de grup.[24]

-relaţii de comunicare:verbală (expunerea, dialogul), nonverbală(gestică, mimică, tonalitatea vocii, inflexiunea vocii), comunicare scrisă.

Acţiuni ale profesorului pentru asigurarea unui climat favorabil situaţiilor de predare-învăţare:

-implicarea în situaţia elevului, empatia şi exprimarea preocupării faţă de persoana acestuia. Acest lucru profesorul îl poate obţine la începutul anului şcolar prin chestionare adresate elevilor săi: Ce aştepţi tu de la şcoală? Cum ai vrea să fie ora de religie? Ce aşteptări ai de la profesorul tău dar de la materia pe care o predă?

-încurajarea comportamentelor pozitive ale elevilor, fără amintirea comportamnentelor anterioare,

-sprijinirea elevuluim în încercarea lui de a emite, singur, o dorinţă, o judecată de valoare asupra propriului comportament,

-încurajarea participării tuturor elevilor la activităţile didactice,

-stimularea interactivităţii în activităţile de învăţare,

-evaluarea obiectivă a tuturor elevilor,

-notarea pozitivă, adică a ceea ce ştie elevul nu ceea ce nu ştie!

[24] L. Ciascai, *Managementul clasei de elevi, de la teorie la practică*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2007, pp.69-70.

Profesorul de religie este un model pentru elevii săi. Puterea exemplului personal are o valoare mare, deoarece exemplul acţionează direct asupra vieţii elevului. Profesorul de religie este cel care lucrează cu sufletele elevilor săi, fiind responsabil de formarea caracterului religios-moral al lor. De aceea, preocuparea profesorului ar trebui să fie nu doar ce-a legată de transmiterea de cunoştinşe, ci să formeze anumite atitudini. Informaţia, mai ales în epoca post modernă, se poate uşor regăsi. De obicei tinerii noşti reţin profesorii care le-au creat anumite trăiri sufleteşti. Aceasta înseamnă experienţa de învăţare, transmiterea de trăiri asociate învăţării. Un profesor adevărat este cel care va dedica în carira lui totul, adică: viaţa lui. Este esenţial acest lucru şi este unul dintre rolurile fundamentale ale educaţiei, acela de a produce trăiri. (Mircea Miclea, interviu în Ziarul „Adevărul, 18 sept.2009).

Este esenţial să ne concentrăm pe faptul că predarea şi învăţarea au două funcţii separate şi distincte. O deosebire importantă este aceea că procesul de predare este unul exterior, susţinut de către o persoană, în timp ce procesul de învăţare este unul interior, se petrece în interiorul unei persoane. Dacă procesul de predare-învăţare funcţionează eficient trebuie să existe o relaţie unică între cele două părţi – o conexiune perfectă între profesor-elevi. Această relaţie va fi una de excepţie dacă profesorul va deprinde unele *aptitudini de comunicare* care sunt foarte complexe. Ne vom referi pe scurt la una din aptitudinile de comunicare si anume: *vorbirea*.[25] Vorbirea poate fi distructivă pentru relaţiile interumane sau le poate întării, dialogul poate separa profesorul de elevi sau îi poate aduce împreună. Efectul pe care îl poate produce vorbirea depinde de *calitatea* discuţiei şi alegerea pe care o face profesorul în a utiliza *cel mai potrivit dialog* în funcţie de fiecare situaţie în parte. În majoritatea şcolilor o mare parte dintre profesori nu sunt pregătiţi să rezolve problemele create de elevii rebeli, elevi pe care de multe ori nu-i pot controla. *Dezvoltarea* şi *creşterea* elevilor sunt scopuri la care subscriu toţi profesorii şi toate şcolile. Experienţele de învăţare şi rezultatele obţinute în ultimii ani ne fac, pe noi formatorii, să fim mai atenţi şi mai critici faţă de educaţia formală a majorităţii profesorilor. Pe lângă familiarizarea cu terminologia de specialitate, cu idei şi concepte didactice trebuie sa-i învăţăm pe viitorii nostri dascăli să le şi pună în practică în sala de clasă. Şi atunci ar trebui să ne îndreptăm atenţia mai mult spre concepte ca. „respectul pentru nevoile elevului", „educaţia afectivă", „climat plăcut în cadrul sălii de curs", „calitatea educaţiei", „comunicarea în ambele sensuri", „profesorul entuziast şi persoană plină de resurse".[26]

Unul dintre elementele cheie, care poate influenţa învăţarea elevului şi rezultatele acestuia, într-o şcoală în care nimic nu-l mai motivează, este: *predarea entuziastă.*[27] Entuziasmul profesorului este unul dintre mijloacele care poate conduce la înbunătăţirea performanţelor elevilor. Entuziasmul profesorului este contagios. Prin gestică, mimică şi mişcările corpului poate să influenţeze pozitiv dorinţa de a învăţa, de a se implica activ în activitatea didactică a elevilor. De asemenea *intensitatea* , *tonul vocii şi intonaţia* cu care sunt rostite cuvintele ajung în

[25] Th. Gordon, N. Burch, (trad.Ioan Sava), *Profesorul eficient, op.cit*., pp.23-24.
[26] *Ibidem,* p.26
[27] C.L. Oprea, *Profesorul-Deschizător de Drumuri.Educaţia ca Terapie pentru Minte*, *Corp şi suflet*, în „Educaţia din perspectiva valorilor", *...op.cit*., pp.80-81.

profunzimea sufletelor copiilor provocând stări sufleteşti deosebite. „Bunăvoinţa, sentimentele pozitive şi vorbele calde sunt ca un balsam pentru suflet”.[28]

I.3. EDUCAŢIA RELIGIOASĂ – DIMENSIUNE SPECIALĂ A EDUCAŢIEI GENERALE

Educaţia constituie o componentă a existenţei socio-umane (ansamblul proceselor naturale şi spirituale, ce se constituie la nivelul societăţii, ca sistem, în urma activităţii membrilor săi şi a interacţiunilor ce se stabilesc între ei), ca un fenomen ontic ce se fiinţează în cadrul sistemului social. Ca acţiune socială, educaţia este un proces organizat, expresia a două laturi complementare, socializarea şi individualizarea, care înscrie fiinţa umană pe traiectoria ascendentă a umanizării sale, educaţia *este o activitate socială complexă care se realizează printr-un lanţ nesfârşit de acţiuni exercitate în mod conştient, sistematic şi organizat, în fiecare moment un subiect acţionând asupra unui obiect în vederea transformării acestuia din urmă într-o personalitate activă şi creatoare, corespunzătoare atât condiţiilor istorico-sociale prezente şi de perspectivă, cât şi potenţialului său biopsihic individual*[29].

În mişcarea pedagogică românească, scopul urmărit de educaţie, înţeleasă ca acţiune sistematică de formare a omului, a fost definit ca formarea personalităţii morale, a omului de caracter. Această formare nu se poate realiza fără participarea voită, din convingere a celui educat. De aceea, principiile morale trebuie practicate, nu numai enunţate şi memorate. Astfel se produce în sufletul celui educat o întreită convingere: intelectuală, afectivă şi voliţională, care îl va caracteriza toată viaţa. Trăirea religioasă şi manifestarea religiozităţii în fapte curente de viaţă se cer a fi formate prin educaţie. Constituie un privilegiu istoric posibilitatea ca educaţia religioasă să se realizeze în mod programat, instituţionalizat, în şcoala românească de astăzi, mai ales că cei aproape 50 de ani de propagandă ateistă, dusă consecvent de regimul comunist, i-au îndepărtat pe mulţi cetăţeni de credinţa în Dumnezeu şi i-au determinat la indiferenţă faţă de problemele religioase, ceea ce a condus la transmiterea unor asemenea atitudini şi către copiii lor. Credinţa, iubirea şi nădejdea trebuie să se înveţe prin practică. Este necesar *să formăm creştini practicieni, şi nu teoreticieni, chiar de la începutul instrucţiei, dacă vrem să avem adevăraţi creştini. Religia este ceva viu şi nu o pictură*[30]. În cultivarea sufletului, educaţia religioasă apelează la educaţia civică, morală, estetică, pentru realizarea idealului educaţional. Educaţia religioasă, în societatea în care trăim, este singura care poate insufla tăria de a rezista tuturor greutăţilor vremii şi poate reda tinerilor încrederea în viitor, într-o existenţă demnă, într-o lume întemeiată pe valori spirituale, nepieritoare.

---

[28] *Ibidem*, p.82.
[29] I. Nicola, *op.cit.*, p. 22.
[30] *Ibidem.*

Educaţia religioasă creştină este o acţiune specific umană, desfăşurată în mai multe contexte: familie, biserică, şcoală, societate. Este o lucrare susţinută de iubire, de încredere, de libertate şi de harul lui Dumnezeu. În afară de om, în calitate de educator, educaţia religioasă presupune şi prezenţa dimensiunii transcendente a unui factor informant mai presus de om şi de lume. Principiul colaborării libere şi active între harul dumnezeiesc şi strădania creştinului în scopul desăvârşirii acestuia din urmă, numit şi principiul sinergismului, stă şi astăzi la baza educaţiei religioase creştin-ortodoxe[31]. Aşa cum mântuirea în şi prin Hristos este posibilă, şi educaţia creştină – ca acţiune premergătoare mântuirii omului, acţiune de perfecţionare continuă – este posibilă. Căci ea constituie premisa esenţială a mântuirii sufleteşti, fiind necesară în îndrumarea sufletească a creştinului către Dumnezeu, în dezvoltarea puterilor sale morale către ajungerea scopului ultim: realizarea asemănării cu Dumnezeu.

În viaţa credincioşilor, educaţia religioasă deţine un rol important, deoarece prin ea se asigură un sens vieţii, o direcţie şi un mod de a exista, o altă perspectivă decât cea pur materială. Prin acest tip de educaţie se realizează legătura omului cu Dumnezeu, comuniunea fiinţei limitate cu fiinţa infinită. Omul este îndrumat către o viaţă curată, este invitat la o permanentă purificare de patimi şi o creştere în virtute care să-i permită implicarea responsabilă în viaţa activă şi în social.

Ca orice tip de educaţie în general şi educaţia religioasă are un dublu scop: unul *informativ*, în sensul că disciplina Religie pune la dispoziţia elevilor o sumă de cunoştinţe specifice, cu caracter teologic, dogmatic, liturgic, de istorie şi filozofie a religiilor şi necesare pentru o cultură generală, dar şi unul *formativ*, de interiorizare şi traducere în fapte de viaţă a normelor religioase. La întrebarea: *ce se urmăreşte prin educaţia religioasă?*, părintele Dumitru Călugăr propune următorul răspuns: formarea caracterului religios moral-creştin[32]. În sens biblic, teologic, a educa un suflet, a-l forma şi a-l convinge pentru un anumit fel de viaţă, nu înseamnă numai a-l instrui cu reguli de memorizat, a-l face să memoreze preceptele noii învăţături, ci, mai mult, a-i forma toate facultăţile sale sufleteşti pentru a-şi atinge scopul final, mântuirea. Deci, ţinta prioritară a educaţiei religioase este formarea caracterului şi a personalităţii desăvârşite. Putem considera educaţia religioasă drept un prilej de cercetare a sinelui, de cunoaştere a propriilor idealuri, prilej de fortificare interioară, orientare a omului spre lumea valorilor absolute şi o cale de perfecţionare a persoanei atât din punct de vedere religios, cât şi intelectual, moral, estetic, civic, fizic. Cunoscându-ne pe noi înşine, îi cunoaştem mai bine pe cei din jur, ne cunoaştem aproapele, îi înţelegem credinţa şi ne deschidem cu mai multă dăruire pentru a duce o viaţă de comuniune creştină.

[31] *Pastoraţie şi misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galaţi, 2001, p. 237.
[32] V. Gordon, *Elemente pentru cursul de Catehetică*, *anul al III-lea*, 2001, p. 84.

I. 4. EDUCAŢIA MORALĂ ŞI EDUCAŢIA RELIGIOS-MORALĂ

Societăţile contemporane recunosc rolul activ şi proactiv al educaţiei, faptul că aceasta influenţează decisiv viitorul comunităţii. Educaţia morală şi educaţia religioasă se realizează atât la nivel instituţional – sub forma educaţiei de tip formal şi nonformal – cât şi la nivel neinstituţional – sub forma educaţiei informale. În morala creştin–ortodoxă, omul nu este creatorul propriei sale fiinţe, căci Dumnezeu este Creatorul omului, şi nici al raţiunii existenţei sale, deci nu poate fi propriul său legiuitor moral şi nici creatorul orânduirii morale în cadrul căreia îşi desfăşoară activitatea. Majoritatea pedagogilor doresc să sublinieze marea diferenţă între *educaţia morală* şi *educaţia religios–morală*, deoarece văd în termenul de *religios-morală* o incompatibilitate absolută cu termenul *morală*, deoarece:

- *Se consideră că educaţia morală laică, nonreligioasă, este completă, iar cea religioasă este în funcţie de religie, cult şi confesiune, deci incompletă, dar noi vorbim despre morala creştin–ortodoxă ale cărei valori şi standarde morale laice depind de istoria societăţii şi culturii româneşti care este una profund creştină;*
- *Se spune că morala religioasă nu respectă dreptul la libertatea gândirii şi acţiunii omului; aceia care spun aşa ceva demonstrează că nu cunosc morala creştin–ortodoxă, care respectă libertatea de gândire şi de acţiune a fiecărui om, nimeni nu obligă pe nimeni să creadă în Dumnezeu şi să respecte legile sale morale; omul alege liber să respecte legile lui Dumnezeu prin propria sa voinţă şi nu prin constrângere.*

De aceea elevul, omul, trebuie să fie educat *moral* şi *religios–moral* pentru a-şi manifesta dreptul de alegere. Elevul va hotărî dacă va accepta, la sfârşitul acţiunii actului educaţional, învăţătura de credinţă despre Dumnezeu şi Legile Sale Morale, numai el va decide dacă va trăi şi se va comporta din punct de vedere moral *religios* sau *nonreligios*, va putea alege între *bine* şi *rău*. Problematica religiei constituie o provocare atât pentru lumea contemporană în general, cât şi pentru câmpul educaţiei, în special. Ea poate face să vibreze cele mai fine resorturi interioare ale omului, dar constituie şi un îndemn la căutare şi dialog cu propria conştiinţă. Astfel, omul ajunge la descoperirea sau regăsirea propriului eu interior, a propriilor trăiri afective. Omul are nevoie de un sistem de valori religioase care să îl orienteze în demersurile de formare a propriei personalităţi. În absenţa acestor valori, procesul este limitat şi incomplet. De aceea, dacă ne propunem ca prin demersurile noastre instructiv-educative *să urmărim realizarea unei educaţii globale, integratoare, atunci este absolut necesar ca ea să cuprindă inclusiv elemente ale educaţiei religioase. O educaţie lipsită de dimensiunile religioase este incompletă, insuficient de*

cuprinzătoare şi de flexibilă, lipsită de capacitatea de acoperire a aşteptărilor celor care se educă[33].

Biserica desăvârşeşte lucrarea educativă din şcoală, deoarece în ea lucrează harul mântuitor, harul lui Hristos. Prin cultul divin, Biserica este cea care confirmă munca religios-educativă începută de familie şi şcoală[34]. Educaţia religioasă constituie o importantă componentă a procesului de spiritualizare a omului, o modalitate eficientă de cunoaştere şi autocunoaştere. Ea sugerează, în acelaşi timp, necesitatea aplicării, a traducerii în practică a normelor religioase ca o condiţie şi ca o dovadă a asimilării lor, ceea ce presupune o influenţare a *interiorităţii* noastre.

Copilul are nevoie de credinţă, pe de o parte, pentru a avea încredere în sine, şi pe de alta, pentru a fi sigur că ceea ce vrea este realizabil şi că în această privinţă poate oricând apela la ajutorul educatorului. Credinţa reprezintă în acest caz şi un fel de ghid al conduitei zilnice. Educaţia, la rândul ei, tinde să dezvolte şi să transforme credinţa religioasă într-o pârghie a spiritualizării persoanei. Şcoala doreşte să transforme prin educaţia religioasă viaţa comunităţilor şi să le asigure nu numai un echilibru, ci şi o *viaţă spirituală* generatoare de iubire, de întrajutorare şi de iertare. Conştiinţa religioasă devine, în acest caz, pilonul de bază al responsabilităţii şi împlinirilor noastre spirituale, eliberându-ne de frică şi de multe constrângeri exterioare. Ea ajută la instalarea unor relaţii interumane elevate şi paşnice. Noţiuni cum sunt evlavie, adevăr, rugăciune, pietate, încredere în Dumnezeu, iertare, cult, sacru etc. vor să definească o anumită credinţă şi atitudine faţă de divinitate şi faţă de viaţă. Acceptarea unei autorităţi supreme, sacre care depăşeşte limitele cunoaşterii noastre raţionale *pământeşti* constituie un element al educaţiei religioase.

Conştiinţa religioasă, ca o formă de reflectare a relaţiei omului cu natura şi cu viaţa socială, ca o trăire cu particularităţi specifice se formează mai greu, din cauza reprezentărilor preponderent abstracte, pe care le presupune religia. Fără raportarea la latura afectivă, puternic reprezentată, nici nu am putea explica ecoul stăruitor al acestui gen de manifestări în personalitatea umană. Contactul omului cu divinitatea se realizează prin rugăciune, printr-o anume trăire, prin sentimentul religios, care trebuie să ofere puncte de sprijin credinţei şi s-o transforme într-un stimulent activ al conduitei.

Prin gândire încercăm să înţelegem universul, prin sentiment, să-l trăim şi să-l completăm, iar prin voinţă să traducem în practică recomandările Bisericii. Cultul şi ritualurile religiilor vin în sprijinul acestor procese şi dau conţinut trăirilor. Sentimentul religios devine, în acest caz, un fel de busolă a manifestărilor şi un mijloc de consolidare a încercărilor de înţelegere a lumii, a Divinităţii şi a propriei noastre fiinţe.

---

[33] M. Opriş, D.Opriş, M.Bocoş,., *Cercetarea pedagogică în domeniul educaţiei religioase*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p.7; Vezi şi M. Opriş, *Raportul dintre educaţia morală şi educaţia religioasă*, în M. Ionescu, (coord.), „Preocupări actuale în ştiinţele educaţiei", Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2005, pp.137-138.

[34]A. Danciu, *Metodica predării religiei în şcolile primare, gimnazii şi licee*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1999, p.252.

Elementele comune pe care se sprijină atât educaţia religioasă, cât şi cea morală sunt sentimentele în conţinutul lor intră valorile umaniste, iubirea prin dăruire şi credinţele condensate într-un nucleu de cunoaştere şi relevare a sacrului. Manifestările de cult practicate regulat, cum sunt: rugăciunile la masă închinarea la icoane, participarea la slujbe în biserică etc, evocă iubirea şi adevărul şi influenţează pe nesimţite atitudinea cotidiană a tuturor membrilor familiei. Pe măsură ce copilul devine capabil să înţeleagă unele lucruri privind credinţa şi condiţionările ei, informaţiile religioase devin şi ele nu numai necesare, ci şi eficiente.

Pe plan pedagogic, o problemă deosebită o constituie prevenirea unei eventuale *crize religioase*, care ar putea compromite rezultatul activităţii educative. O oarecare disonanţă între ideile religioase şi cele ştiinţifice poate să apară cu uşurinţă în cazul impunerii unor concluzii sau a lipsei de tact în tratarea acestei probleme. Intervenţiile educatorului, preot sau profesor, în domeniul sentimentelor sunt mult mai complexe şi mai pretenţioase decât în celelalte. Nedumeririle, îndoielile, rezervele, întrebările elevilor în domeniul religiei pretind o atitudine pedagogică foarte nuanţată şi competentă, o largă înţelegere a modului în care se constituie o convingere şi mai ales o conduită binevoitoare şi încurajatoare.

Discuţiile religioase nu au loc, de obicei, numai la orele de religie, ci şi în afara lor, întâmplări curente, de fiecare zi pot provoca astfel de ocazii. Ajutaţi să înţeleagă corect explicaţia anumitor fenomene, să recurgă la datele ştiinţei şi ale religiei în descifrarea anumitor legităţi, cauze, particularităţi ale acestora, în funcţie de specificul fenomenelor şi de nivelul cunoaşterii la un moment dat, tinerii vor fi orientaţi spre o conduită moral-religioasă adecvată. Faptul că numeroşi oameni de ştiinţă, artă şi cultură au nutrit convingeri religioase, fără să fi simţit un conflict dăunător, constituie şi el un argument că o asemenea conciliere este posibilă şi reală. Educaţia religioasă este o componentă a formării spirituale a omului; religia creştină este un mod de viaţă şi formează la elevi anumite atitudini faţă de lume, viaţă şi moarte. Educaţia religioasă aduce în viaţa omului mai multă bunătate, echilibru şi rezistenţă în faţa problemelor curente.

II. SCOPURILE, OBIECTIVELE ŞI FINALITĂŢILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE.

„Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru

Cel ceresc desăvârşit este" (Matei 5, 48)

II.1. IDEALURILE ŞI FINALITĂŢILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE

Educaţia are un caracter finalist fiind produsul acţiunii oamenilor şi poate fi explicată şi abordată numai prin prisma intenţiilor urmărite şi a rezultatelor obţinute. Pe de o parte, ea presupune anticiparea, pe plan teoretic şi cognitiv, a unor rezultate care se au în vedere, iar pe de altă parte, întreaga ei desfăşurare este dirijată din interior de această proiecţie ideală, conştientizată şi transpusă în practică de către cel educat. În orice moment educaţia este orientată şi dirijată în funcţie de finalităţile pe care le urmăreşte. Aceste finalităţi nu sunt simple dorinţe sau intenţii ale subiectului acţiunii educaţionale, ci sunt generate de contextul social în care respectiva acţiune se desfăşoară.

Finalităţile educaţiei presupun şi o dimensiune curriculară, în conformitate cu valorile pe care le promovează. Nivelul atingerii finalităţilor educaţiei religioase este condiţionat de măsura în care activitatea didactică valorifică anumite trăsaturi ale demersului didactic bazat pe revelaţia divină: educaţia religioasă pleacă de la premisa că omul poate fi educat; educaţia religioasă presupune şi prezenţa dimensiunii transcedentale şi nu este posibilă decât pe baza libertăţii personale depline.[35]

Idealul educaţional este una din modalităţile prin care se exprimă corelaţia dintre societate şi acţiunea educaţională. Conţinutul idealului este prin excelenţă social, incluzând cerinţele fundamentale ale societăţii faţă de acţiunea educaţională. Idealul reflectă finalitatea acestei acţiuni îndreptată în direcţia realizării unui cvasi-echilibru dintre ceea ce pretinde societatea şi ceea ce poate realiza acţiunea educaţională. În elaborarea idealului se porneşte întotdeauna de la cerinţele actuale şi de perspectivă avându-se, însă, în vedere şi posibilităţile pe care le poate oferi acţiunea educaţională în direcţia transpunerii în practică a idealului respectiv. Idealul educativ nu este un model standard impus o dată pentru totdeauna, ci mai degrabă un model dinamic în interiorul căruia se produc modificări şi restructurări continue.

[35] C. Cucoş, *Educaţia religioasă.Repere teoretice şi metodice*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p.143.

Idealul educaţional concentrează în esenţa sa modelul sau tipul de personalitate solicitat de condiţiile sociale ale unei etape istorice pe care educaţia este chemată să-l formeze în desfăşurarea sa. El desemnează finalitatea generală a acţiunii educaţionale, modelul de om, proiectul teoretic care orientează şi direcţionează întregul proces instructiv-educativ dintr-o epocă istorică concretă. Elaborarea unui asemenea proiect teoretic presupune cunoaşterea şi stabilirea unor filiaţii interne între fenomene de natură diferită, sociale, psihologice şi pedagogice, prezente şi de perspectivă, reale şi potenţiale.

În cadrul oricărui ideal educaţional se pot delimita câteva dimensiuni:

- socială – vizează tendinţa generală de dezvoltare a acelei societăţi cu trăsăturile definitorii pe care le incumbă;
- psihologică – se referă la tipul de personalitate pe care societatea îl reclamă pentru a răspunde nevoilor ei;
- pedagogică – priveşte posibilităţile de care dispune sau cu care va trebui să fie investită acţiunea educaţională pentru a putea transpune în practică acest ideal. Ca imagine sintetică a acestor dimensiuni, idealul educaţional realizează joncţiunea între ceea ce este şi ceea ce trebuie să devină omul în procesul educaţiei. *Dacă cerinţele şi exigenţele idealului sunt în contradicţie cu aspiraţiile generale ale societăţii sau depăşesc posibilităţile de realizare ale educaţiei, atunci acel ideal are caracter utopic, iar dacă cerinţele şi exigenţele sale se află sub acest nivel, idealul încetează de a exercita un rol stimulator asupra educaţiei*[36].

Formularea idealului educaţional propus în Legea educaţiei naţionale [37]este una mai *tehnică*, ce exprimă o schimbare de paradigmă,prin apropierea accentuată fată de modelul anglo-saxon, aspect susţinut şi de setul de principii precizate de noua lege.[38] În mod evident se remarcă apropierea dintre idealul educaţional al sistemului public de învăţământ şi idealul educaţiei creştine, totuşi atingerea acestora este posibilă doar ţinând cont de anumite caracteristici distincte.[39] Conform textului biblic, idealul vieţii creştine este cunoaşterea lui Dumnezeu: „*Şi aceasta este viaţa veşnică:să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis*”(Ioan 17,3).

Idealul educaţiei religioase nu poate fi decât un ideal integralist; al constă *în a cultiva toate forţele de care dispune omul ca fiinţă psihofizică, precum şi valorile ideale menite să*

[36] I. Nicola, *op.cit.*, p.185.
[37] ***Legea educaţiei naţionale* nr.1/2011, publicată în Monitorul Oficial al României ,vezi partea I, nr.18/10.01.2011, p.1
[38] *Ibidem*, art.3, p.2.
[39] D.Opriş, *Idealul educaţiei religioase* în „Dimensiuni creştine ale pedagogiei moderne”, (ed.III), Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 2012, pp.126-128.

inspire pe cele dintâi şi să le dea direcţie; cu alte cuvinte, educaţia va tinde continuu la realizarea valorilor ideale şi la idealizarea forţelor reale, deci la idealismul activ[40].

II. 2. SCOPURILE EDUCAŢIEI RELIGIOASE

În corelaţie cu idealul educativ se află scopul educativ. Scopurile educaţiei religioase realizată în învăţământul românesc actual în baza Curriculumului Naţional [41] reprezintă anticipări, imperative definite pe baza idealului creştin al existenţei, care se cer înfăptuite prin activităţile didactice. Dacă idealul educativ vizează finalitatea acţiunii educaţionale în ansamblul său, ca o componentă a sistemului macrosocial, scopul vizează finalitatea unui complex de acţiuni educaţionale determinate. Scopul este un reglator al acţiunii prin aceea că orientează şi controlează modul în care ea se desfăşoară.

Ca şi idealul, scopul are o multiplă determinare:

1. Scopul este determinat de idealul educativ şi prin el de condiţiile istorico-sociale pe fondul cărora se desfăşoară acţiunea. Între idealul educativ şi scopul educativ există o strânsă interdependenţă: idealul determină scopurile educative, iar scopurile concretizează prescripţiile generale ale idealului.
2. Scopul educativ are o determinare psihologică pentru că presupune acceptarea şi adeziunea subiectivă a agentului acţiunii educaţionale (interese, trebuinţe, convingeri).

Educaţia religioasă este, aşa cum am mai spus, o acţiune complexă care urmăreşte informarea şi formarea elevilor în vederea atingerii idealului educativ adică comuniunea omului cu Dumnezeu şi creşterea lui în această comuniune. De aici putem desprinde şi scopurile concrete ale acestei acţiuni educative.

Scopul informativ constă în transmiterea de către profesor a conţinuturilor religioase, pe care elevii, învăţându-le şi punându-le în practică ajung să dobândească mântuirea sufletului; *scopul formativ* urmăreşte dezvoltarea funcţiilor sufleteşti ale elevilor: raţiunea, voinţa, sentimentul precum şi a predispoziţiei religioase [42], în vederea desăvârşirii; *scopul educativ* are în vedere nevoia conducerii elevilor spre dobândirea comuniunii cu Dumnezeu, prin valorificarea la un nivel superior a rezultatelor obţinute pe baza unui parcurs informativ şi formativ. De aceea

[40] C., Cucoş, *Educaţia religioasă. Conţinut şi forme de realizare*, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti, 1996, pag. 112-113.
[41] Noul Curriculum Naţional a intrat în viguare începând cu anul şcolar 1998-1999 şi îşi propune să includă ansamblul experienţelor de învăţare asigurare de şcoală pentru atingerea idealului educaţional şi a obiectivelor învăţământului(***Ministerul Educaţiei Naţionale, Consiliul Naţional pentru *Curriculum Naţional pentru Învăţământ obligatoriu.Cadru de referinţă*, Editura Corint, Bucureşti 1998, p.11).
[42] Sebastian Şebu, *Trepte formale şi învăţământ religios*, în „Îndrumari metodologice pentru predarea religiei în scoală „... pp.62-63.

acest ultim scop este „ţinta supremă a educaţiei religioase şi urmăreşte realizarea comuniunii cu Dumnezeu”.[43]

Formarea caracterului şi a personalităţii desăvârşite este idealul prioritar al educaţiei religioase. Spre acest ideal se ajunge prin scopuri care urmăresc cunoaşterea şi interiorizarea unor valori morale, estetice, intelectuale, care strânse laolaltă, pot garanta atingerea finalităţii propuse. Acest lucru se realizează prin participarea activă a individului la activităţile Bisericii,în primul rând la cele cu caracter spiritual. Prin educaţia creştină se urmăreşte formarea şi perfectarea a două componente de bază: sufletul şi trupul[44].

II. 3. OBIECTIVELE ŞI COMPETENŢELE DISCIPLINEI RELIGIE

Obiectivul educaţional este o reflectare anticipată a rezultatului învăţării ce se produce în cadrul unei secvenţe educaţionale. El se concentrează asupra rezultatului la care va trebui să se ajungă. Nota definitorie a obiectivului constă în aceea că anticipează rezultatul în termeni comportamentali, prescriind cum va trebui să răspundă elevul după parcurgerea unei secvenţe de învăţare. Scopul şi obiectivul educaţional sunt două aspecte complementare: în timp ce scopul conturează finalitatea în termeni generali şi sintetici, obiectivul detaliază această finalitate, prescriind rezultatul acţiunii din perspectiva psihologică a acţiunii umane. Astfel, numai anticipând obiectivele unei acţiuni educaţionale vom reuşi să prescriem desfăşurarea unei acţiuni educaţionale concrete.

Între ideal, scopuri şi obiective există o strânsă interdependenţă. Idealul educativ determină scopurile şi obiectivele educative, iar acestea concretizează pe diverse planuri şi la diferite niveluri prescripţiile generale ale idealului. Idealul vizează finalitatea acţiunii educaţionale în ansamblul său, iar scopurile şi obiectivele educaţionale orientează desfăşurarea unor acţiuni educaţionale concrete.

[43] Sebastian Şebu; Monica Opriş, Dorin Opriş, *Scopurile Educaţiei religioase*, în „ Metodica predării religiei, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2000, p.41.
[44] Cucoş, C-tin, *Educaţia religioasă. Conţinut şi forme de realizare*, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti, 1996, pag. 113

II. 3. 1. OBIECTIVELE CADRU ŞI DE REFERINŢĂ

Definirea obiectivelor educaţionale se face după:

a) *finalitatea sau scopul*- obiective ce vizează nivelul cel mai general de atingere a modului educativ,

b) *obective definite după marile categorii comportamentale* (cognitiv, afectiv sau psihomotor),

c) *obiective operaţionale,* informează educatorul asupra comportamentelor observabile care trebuie realizate imediat pe parcursul unei activităti didactice.

Formularea obiectivelor se face în funcţie de gradul de generalizare pe trei nivele diferite.

Obiectivele cadru, cu grad ridicat de generalitate, se corelează cu obiectivele ariei curriculare(„Om şi societate" în cazul religiei), şi, de asemenea cu obiectivele cadru ale celorlalte discipline şcolare din aria respectivă. „le se referă la formarea unor capacităţi şi atitudini specifice disciplinei şi sunt urmărite de-a lungul mai multor ani de studii".[45]

Pentru disciplina religie, *obiectivele cadru* au fost definite ca fiind comune pentru toate cultele recunoscute de stat şi care au participat la procesul de elaborare al noului Curriculum de religie în perioada 1998-2000.

Cele cinci obiective cadru la disciplina religie, definite în anul 1998[46], sunt:

1. Cunoaşterea şi iubirea lui Dumnezeu, ca fundament al mântuirii şi desăvârşirii omului;

2. Cunoaşterea şi folosirea adecvată a limbajului din sfera valorilor religioase;

3. Cunoaşterea învăţăturilor Sfintei Scripturi, tradiţiilor religioase şi a istoriei Bisericii;

4. Formarea virtuţilor creştine şi consolidarea deprinderilor de comportament moral-religios;

5. Educarea atitudinilor de acceptare, înţelegere şi respect faţă de cei de alte credinţe şi convingeri.

[45] ***Ministerul Educaţiei naţionale, C.N.C., Curriculum Naţional pentru învăţământul obligatoriu.Cadrul de referinţă...,p.39.
[46] ***Ministerul Educaţiei Naţionale, Consiliu Naţional pentru Curriculum, *Curriculum Naţional pentru învăţământ obligatoriu.Programe şcolare pentru clasele I –a-VIII-a,*Aria curriculară:"Om şi Societate", Religie, Vol.7, Editura Cicero, Bucureşti ,1999, p.6.

Aceste obiective vor fi transpuse în termeni de acţiune sau manifestări observabile, cu ajutorul obiectivelor de referinţă şi al obiectivelor operaţionale.[47]

Obiectivele de referinţă (obiective specifice religiei ca obiect de învăţământ), au un grad de generalitate medie, fiind formulate pentru fiecare disciplină, pentru fiecare an de studiu în parte, la nivelul conţinuturilor învăţării. În definirea acestor obiective se iau în calcul elementele de progresie în achiziţia de competenţe şi cunoştinţe de la un an de studiu la altul.[48] În activităţile didactice, obiectivele de referinţă sunt vizate prin *obiectivele operaţionale*, formulate de către profesor la nivelul fiecărei teme sau lecţii. Ele descriu cât mai concret posibil *ce va şti* şi *ce va fi capabil* elevul să facă la sfârşitul unei activităţi didactice. Un obiectiv operaţional descrie precis finalităţile fiecărei activităţi didactice (cognitive, afective, psihomotrice)[49]. Precizarea obiectivelor operaţionale se face utilizându-n singur verb de acţiune care corespunde unuia dintre domeniile precizate: *cognitiv* (să clasifice, să definească, să precizeze, să enumere, să argumenteze, să demonstreze, etc.), *afectiv* (să aplice, sa fie de acord, să aibă curiozitatea, să compare, etc.), de voinţă(să intenţioneze, să valorifice,etc.).

Un obiectiv este operaţionalizat atunci când:

-s-a delimitat o secvenţă comportamentală observabilă, care poate fi evaluată,
-s-a enunţat în mod explicit respectiva sarcină de lucru.[50]

Condiţiile operaţionalizării obiectivelor sunt[51]:
-obiectivul vizează activitatea elevilor şi nu a profesorului;
-obiectivul trebuie să fie realizabil , să corespundă particularităţilor de vârstă ale elevilor, precum şi experienţei anterioare a elevilor;
-obiectivul să precizeze clar sarcina de învăţare;
- obiectivul să conţină o singură sarcină de învăţare;
- obiectivele să fie formulate logic;
- obiectivele să nu se repete prin formulări diferite;
-obiectivele să fie exprimate prin verbe de acţiune: a explica, a identifica, a aplica, adistinge, a rezolva, a propune.
-obiectivele să conţină criterii de evaluare şi nivele diferite de performanţă.[52]

---

[47] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *Metodica predării religiei*...., p.46.
[48] A. Danciu, *Metodica predării religiei în scolile primare, gimnaziale şi licee*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1999, pp.35-36.
[49] *Ibidem*, p.41.
[50] C. Cucos, *Educaţia religioasă*, repere teoretice şi metodice, Editura Polirom, Iaşi 1999, pp.188-189.
[51] M.Ionescu, M.Bocoş, *Criterii de operaţionalizare a obiectivelor*, în „Tratat de didactică modernă", Editura Paralela 45, Piteşti, 2009, p.160.
[52] *Ibidem*, p.188; vezi şi S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *op.cit*., p. 48.

O mare importanţă în practica instructiv-educativă o reprezintă alegerea şi explicitarea obiectivelor educaţionale. Din acest punct de vedere trebuie să medităm mai mult asupra a două exigenţe:

-regândirea unor priorităţi în fixarea obiectivelor (astfel, astăzi, este mai importantă o deplasare a obiectivelor către achiziţii clare ce asigură învăţarea învăţării, formarea de abilităţi, deprinderea unor atitudini, precum şi dobândirea autonomiei intelectuale şi spirituale).

-alegerea şi exprimarea cât mai corectă a obiectivelor.[53]

La ora de religie profesorul va realiza un echilibru optim între obiectivele cognitive, afective şi psihomotorii în funcţie de particularităţile de vârstă ale elevilor, în funcţie de specificul temei predate. Ora de religie are specificitatea ei. De exemplu procesele afective nu pot fi întotdeauna cuantificate, cu atât mai puţin măsurate. Iubirea sau credinţa nu de manifestă întotdeauna în acte expresive exterioare. Smerenia sau răbdarea sunt valori care se formează şi se sedimentează în sufletele copiilor în timp şi nu imediat după o secvenţă educaţională. În programa şcolară sunt teme care se pretează mai mult la obiective cognitive (ex: la istoria Bisericii), altele cer obiective afective (ex.la morală, teme ca iubirea, credinţa,milostenia, etc.), iar unele activităţi pretind obiective psihomotorii (ex: liturgică, jocuri de rol, dramatizări, etc.) Pentru a atinge un echilibru în predarea religiei toate conţinuturile vor fi operaţionalizate în ponderi diferite, dar print-o „complementaritate atentă şi inspirată”.[54]

Un rol deosebit, la religie îl au obiectivele *formativ-educative*. Ele privesc schimbările de comportament în urma punerii în practică a cunoştinţelor învăţate teoretic şi legarea lor la viaţa reală, de zi cu zi a elevului. În formularea acestor obiective se va avea în vedere o singură schimbare de comportament referindu-se în mod special la latura afectivă şi voliţională a personalităţii elevilor. Ele se urmăresc pe parcursul mai multor ani de studiu precizându-se în legătură cu conţinutul fiecărei lecţii.

[53] *Ibidem.*

[54] C.Cucoş, *Educaţia religioasă...*, *op.cit*., p.189. vezi şi M.Ionescu, I.,Radu, *Didactica modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p.26.

II. 3. 2. COMPETENŢELE GENERALE ŞI SPECIFICE

Problematica legată de competenţele formate prin disciplina religie este una complexă, dat fiind faptul că însăşi ideea de competenţe, terminologic sau epistemologic, cunoaşte în ultima perioadă o serie de redefiniri şi reconsiderări.[55]

După 1990, odată cu deschiderea pedagogiei româneşti către modele occidentale, abordarea prin competenţe a început să-şi facă tot mai simţită prezenţa, iniţial în programele şcolare destinate claselor de liceu (clasele X-XII), pentru ca mai apoi, să constituie axa de coordonate a noilor programe, începând cu cele de la clasa pregătitoare, aflate în plin proces de elaborare[56].

Începând cu anul şcolar 2009-2010, programa şcolară pentru ciclul gimnazial s-a revizuit în sensul înlocuirii obiectivelor cadru, respectiv a celor de referinţă cu competenţe generale, respectiv competenţe specifice. Deşi schimbarea a provocat iniţial o controversă, ba chiar uneori confuzii conceptuale, utilizarea competenţelor nu este un factor de noutate, întrucât ciclul liceal opera deja cu acest concept. Abordarea modelelor curriculare centrate pe competenţe nu este, totuşi, revoluţionară în comparaţie cu curriculum centrat pe obiective, deoarece ambele modele curriculare au puncte comune, dar şi diferenţe.

Delimitările conceptuale dintre cele două modele curriculare, conform literaturii de specialitate, sunt următoarele:

Obiectivul - scop, ţintă, *ceea ce urmează a fi realizat*. (cf. DEX, 1998).

Competenţa - *capacitatea* cuiva de a se pronunţa pe marginea unui lucru, *în temeiul unei cunoaşteri adânci* a problemei în discuţie. (cf. DEX, 1998).

Obiectiv operaţional- tipuri de achiziţii pe care trebuie să le dovedească elevul la sfârşitul unei activităţi, ţinte concrete observabile şi măsurabile.

Competenţele specifice- *ansamblu structurat* de cunoştinţe şi achiziţii ce definesc obiectul pe parcursul unui an şcolar. Deoarece competenţele măsoară succesiv şi durativ gradul de realizare a progresului şcolar, nu putem formula competenţe măsurabile la sfârşitul unei lecţii de 50 minute. Un ansamblu de lecţii proiectate şi organizate corect conduce la atingerea temeiului

[55] D. Opriş, *Comprtenţele şi obiectivele disciplinei religie*, în suport de curs, „Didactica religiei", volum elaborat şi finanţat în cadrul proiectului: "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, Predeal, 2012, p. 44.

[56] Lucrul la noile programe şcolare, determinat de introducerea clasei pregătitoare, în urma aplicării Legii educaţiei naţionale 1/2011, a debutat în luna decembrie 2011.

adânc al cunoaşterii – deci, al competenţei specifice.[57] Modelul curricular centrat pe competenţe nu exclude obiectivele, ci se realizează în parte cu ajutorul acestora, deoarece obiectivele devin modalităţi de dobândire a competenţelor. De asemenea, competenţele facilitează în fapt transferul cunoştinţelor şi contribuie la realizarea finalităţilor educaţionale: personalităţi capabile să aprecieze situaţiile noi şi să răspundă cerinţelor sociale contemporane prin competenţe de comunicare şi de adaptare la contexte noi.

Una dintre principalele motivaţii pentru centrarea pe competenţe a programelor şcolare, ca dealtfel a întregului proces de formare iniţială şi continuă a personalului didactic, o constituie nevoia trecerii de la un anumit enciclopedism al cunoaşterii[58], spre *o cultură a acţiunii contextualizate*, pentru care este necesară aplicarea optimă a anumitor tehnici şi strategii educaţionale. Profesorul Florea Voiculescu consideră că, "*în plan profesional, şi cu referire la individ, competenţa este un atribut al persoanei: acela de a dispune de cunoştinţele şi capacităţile necesare realizării sarcinilor şi activităţilor specifice unui anumit domeniu, unei anumite profesii. Sub acest aspect, competenţa este o caracteristică diferenţială: cineva poate fi competent într-un domeniu şi incompetent în altul, iar în cadrul aceluiaşi domeniu pot fi înregistrate niveluri personale diferite de competenţă. În acest sens, competenţa este apropiată de noţiunea de calificare*"[59].

[57] M.Ionescu, M.Bocoş, *op.cit*., pp188-189.

[58] Dealtfel, demersul nu mai este demult posibil, principala cauză fiind viteza tot mai mare de multiplicare a informaţiilor pe care sistemul de învăţământ ar trebui să le propună, iar elevul să le memoreze şi să le valorifice în propria formare şi dezvoltare.

[59] F. Voiculescu, *Paradigma abordării prin competenţe. Suport pentru dezbateri*, volum elaborat şi finanţat în cadrul proiectului: "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, Alba Iulia, 2011, p. 13.

În anul 2000, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat primele programe şcolare la disciplina religie, elaborate după 1990 pentru clasele liceu[60]. În ceea ce priveşte competenţele la disciplina religie, cele dintâi astfel de finalităţi au fost formulate pentru programele şcolare, destinate, începând cu anul şcolar 2000-2001[61], claselor din învăţământul post-obligatoriu (X-XII)[62].

După ce au cunoscut unele modificări, *competenţele generale* pentru ciclul liceal au primit următoarea formulare[63]:

1. Definirea specificului propriei credinţe, în raport cu alte credinţe şi convingeri,
2. Utilizarea adecvată a conceptelor specifice religiei, în diferite contexte de comunicare,
3. Integrarea valorilor şi a cunoştinţelor religioase în structura propriilor atitudini şi comportamente,
4. Aplicarea învăţăturii de credinţă în viaţa personală şi a comunităţii,
5. Corelarea cunoştinţelor religioase cu cele dobândite la alte discipline de învăţământ,

Competenţelor generale prezentate anterior le-au fost asociate un set de valori şi atitudini, pentru orientarea demersului didactic[64], considerate finalităţi de natură axiologică[65]:

- conştientizarea rolului învăţăturilor Bisericii în viaţa personală şi a comunităţii,
- dezvoltarea respectului faţă de cele sfinte,
- asumarea propriei identităţi religioase,
- responsabilitate în exercitarea drepturilor şi a obligaţiilor care decurg din apartenenţa la diferite identităţi (confesiune, naţiune, comunitate, profesie, cultură etc.),
- respect şi înţelegere faţă de semenii de alte credinţe şi convingeri,
- grija faţă de aproapele,
- interesul pentru aprofundarea cunoştinţelor religioase în vederea permanentei deveniri spirituale.

---

[60] Între anii 1990-1998, doar la liceele şi la clasele cu profil pedagogic, iar în perioada 1998-2000, la toate liceele, au fost utilizate programe de religie din perioada interbelică, cu anumite modificări.

[61] Iniţial, competenţele generale pentru clasele X-XII au fost formulate astfel: "*(1) Recunoaşterea şi definirea conceptelor specifice religiei; (2) Argumentarea învăţăturilor de credinţă în diferite contexte de comunicare; (3) Aplicarea cunoştinţelor religioase pentru rezolvarea, în spiritul dreptei credinţe, a problemelor din viaţa unui creştin; (4) Integrarea în ansamblul cunoştinţelor religioase a cunoştinţelor dobândite la alte discipline de învăţământ*" (*Programa-cadru de religie*, pentru clasele X-XII, MEN-CNC, Bucureşti, 2000, p. 3).

[62] Clasa a IX-a era, la momentul respectiv, singura de la liceu aflată în învăţământul obligatoriu, motiv pentru care programele şcolare erau centrate pe obiective cadru (Dorin Opriş, Monica Opriş, *Noua programă şcolară de religie pentru liceu*, în "Lumini de gând", supliment al periodicului "Credinţa Străbună", anul I, nr. 1, Alba Iulia, aprilie 2001, p. 2).

[63] *Programa şcolară pentru clasele a IX-a – a XII-a şi pentru şcolile de arte şi meserii – Religie (cultul ortodox)*, aprobată prin ordinul 5230/01.09.2008 al MECT. (www.edu.ro, 12.01.2011)

[64] *Programa-cadru de religie, clasele X-XII, Nota de prezentare*, MEN-CNC, Bucureşti, 2000. (www.edu.ro, 15.10.2000)

[65] *Programa şcolară pentru clasele a IX-a – a XII-a şi pentru şcolile de arte şi meserii – Religie (cultul ortodox)*, aprobată prin ordinul 5230/01.09.2008 al MECT. (www.edu.ro, 12.01.2011)

Pe scurt am putea rezuma faptul că la intersecţia dintre „ŞTIU”, „VREAU”, „POT” se află competenţele. Prin însuşirea cunoştinţelor noi, formarea abilităţilor şi atitudinilor, improprierea valorilor ajungem ca dascăli să formăm competenţe.

III. METODE DE PREDARE ÎNVĂŢARE FOLOSITE ÎN STUDIUL RELIGIEI

Educaţia religioasă presupune o abordare metodologică raportată la obiectivele şi conţinutul acestei laturi deosebite a educaţiei. Metodele şi tehnicile reclamă o aplicaţie care să fie întotdeauna în serviciul credinţei. Opera educativă şi de catehizare se va supune unei duble finalităţi:

-fidelitate faţă de ordinea divină, adică a naturii credinţei şi exigenţelor ei;
-fidelitate faţă de ordinea naturii, adică a psihologiei copilului, pentru ca adevărurile credinţei să fie sesizate şi primite.

În înţelesul lui originar, cuvântul metodă provine din grecescul *methodos* (alcătuit din *odos* = cale, drum şi *meta* = către, spre) ceea ce înseamnă *cale care duce spre… aflarea adevărului, cale către… adevăr, cale de urmat* în vederea descoperirii adevărului; un mod de căutare, de cercetare, de urmărire, de găsire a adevărului. În învăţământ, metodele capătă un specific aparte, au o semnificaţie pedagogică, în sensul că metoda devine o cale de dezvăluire a adevărului în faţa celor care învaţă; metoda devine o cale de redescoperire a unor adevăruri, noi doar pentru elevi, cunoscute deja pentru umanitate; ori, *o cale pe care profesorul o urmează pentru a-i face pe elevi să găsească singuri calea proprie de urmat în găsirea adevărului*[66].

Metoda are un caracter polifuncţional, în sensul că poate participa simultan sau succesiv la realizarea mai multor obiective instructiv-educative. Opţiunea profesorului pentru o anumită metodă de învăţământ constituie o decizie de mare complexitate. Dacă munca învăţătorească angajează numai preocuparea şi efortul dascălului, această muncă rămâne săracă, rece, statică, ea nu dezvoltă capacitatea intelectuală a ucenicului, nu cheamă la contribuţie raţiunea acestuia şi, drept urmare, nici nu-şi poate realiza rostul[67].

Alegerea unei metode se face ţinând cont de finalităţile educaţiei, de conţinutul procesului instructiv, de particularităţile de vârstă şi cele individuale ale elevilor, de psihosociologia grupurilor şcolare, de natura mijloacelor de învăţământ, de experienţa şi competenţa didactică a profesorului. În cadrul unui sistem de instruire, *metodologia didactică trebuie să fie consonantă cu toate modificările şi transformările survenite în ceea ce priveşte finalităţile educaţiei, conţinuturile învăţământului, noile cerinţe ale elevilor şi societăţii*[68].

---

[66] Cerghit, I., *Metode de învăţământ*, , Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti , 1997, p.9.
[67] D. Călugăr, , *Didactica*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2005, p. 208.
[68] C.Cucoş, *Educaţia religioasă. Conţinut şi forme de realizare*, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A, Bucureşti, 1996, p.181.

Modalităţile didactice sunt variante ale metodelor de învăţământ, însoţite de procedee, tehnici şi mijloace didactice. Procedeele didactice sunt auxiliare metodei, ajută metoda.[69] Ele reprezintă practici însoţite, după caz, de tehnici şi mijloace didactice pentru realizarea metodelor. Unele metode pot deveni procedee didactice în cadrul unor metode. Tehnicile didactice sunt o îmbinare de procedee didactice cu mijloace de învăţământ, pentru realizarea obiectivelor propuse.

Din multitudinea activităţilor efectuate de elevi în cadrul procesului de învăţământ, activităţile creatoare au o influenţă deosebită pentru educaţia interdisciplinară a elevilor. Punerea în valoare a capacităţilor creatoare se face cu ajutorul metodelor active de învăţământ, care asigură însuşirea unor cunoştinţe adevărate şi temeinice, mai clare şi mai sigure. Metodele active sunt cele mai eficiente pentru că asigură formarea elevilor la un nivel ridicat. În zilele noastre, metodele de învăţământ urmăresc dezvoltarea personalităţii elevului prin însuşirea conştientă a cunoştinţelor, priceperilor şi deprinderilor. Imperativele moderne la care trebuie să răspundă orice metodă de învăţământ se referă la modul de prezentare a informaţiei didactice, ca şi la gradul de antrenare a elevului în procesul de învăţare. Metodele folosite în învăţământ nu sunt numai instrumente ale predării, ci şi ale învăţării, fiind folosite atât de profesor cât şi de elev; ele sunt apreciate în funcţie de rezultatele obţinute prin folosirea lor. Există o legătură între ce se predă şi cum se predă, iar la un anumit conţinut se pretează numai anumite metode (de exemplu, problematizarea nu se poate folosi în lecţiile de predare a învăţăturii de credinţă).

Metodele de învăţământ se clasifică după anumite *criterii,* în diferite moduri: vechi şi noi, tradiţionale şi moderne, informative şi formative, pasive sau neparticipative şi creative sau participative. Potrivit unui prim criteriu, acela constând în scopul didactic urmărit, reiese gruparea metodelor pe cele două mari categorii: metode de predare-învăţare şi metode de evaluare. Metodele din fiecare categorie au un statut aproximativ, adică nu pot fi considerate că ar avea un loc fix sau o funcţie numai de predare sau numai de evaluare (ex. conversaţia euristică, instruirea programată). Un alt criteriu de diferenţiere numai al metodelor de predare este mijlocul de vehiculare al conţinuturilor de la sursă către elev. Dacă mijlocul respectiv este imaginea obiectului (fenomenului) sau obiectul însuşi vom avea metode intuitive (demonstraţia, observarea, modelarea); dacă mijlocul va fi cuvântul rostit sau scris, metodele se vor numi verbale (expunerea, conversaţia, problematizarea, instruirea programată). Un al treilea criteriu este gradul de participare a elevului în acţiunea propriei instruiri; aici ar fi metode expozitive – mânuite în chip prevalent de către educator, elevul fiind doar receptor, cum ar fi expunerea, şi metode active – cuprind o doză mai mare sau mai mică de participare a elevului[70].

O clasificare riguroasă şi sistematică a metodelor de învăţământ este prezentată de profesorul Ioan Cerghit, iar profesorii Sebastian Şebu şi Monica şi Dorin Opriş *au adăugat metode specifice educaţiei religioase*.

[69] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *Metodica predării religiei....*, p.62.
[70] C. Cucoş, *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare şi grade didactice*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 144.

Aceste metode specifice educaţiei religioase sunt:

- metode de comunicare şi asimilare a cunoştinţelor (metode de comunicare orală, metode interogative, metode de comunicare scrisă);
- metode de cunoaştere a realităţii religioase (observarea directă a realităţii religioase, studiul şi interpretarea simbolurilor religioase, analiza documentelor, studiul de caz, exemplul, rugăciunea, meditaţia religioasă, deprinderile morale, cultul divin);
- metode fundamentate pe acţiune (jocul didactic, dramatizarea, exerciţiul moral, metoda îndrumării teoretice şi practice).[71]

Dezvoltarea şi modernizarea metodologieididactice reprezintă un proces continuu, determinat de următorii factori:

-ritmul rapid al schimbărilor care au loc în societate,

-exigenţele procesului de învăţământ,

-acumulările din ştiinţele educaţiei,

-necesitatea de a apropia activitatea instructiv-educativă de cea de cercetare.[72]

III.1. METODE DE COMUNICARE ORALĂ

III.1.1. POVESTIREA

Povestirea este expunerea orală de către profesor a unor întâmplări, fapte, evenimente reale petrecute într-un anumit timp şi spaţiu, cu scopul însuşirii noilor cunoştinţe, dezvoltării unor sentimente şi formării unor atitudini pozitive la elevi, întrucât unul din scopurile studierii religiei în şcoala românească este formarea caracterelor religios-morale ale elevilor, povestirea urmăreşte în acelaşi timp, să-i conducă pe elevi la însuşirea unor valori care să influenţeze pozitiv comportamentul lor[73]. Pentru a avea efectul dorit, povestirea trebuie să respecte anumite cerinţe şi anume:

-să fie alese fapte, întâmplări, evenimente cu o profundă semnificaţie pentru susţinerea ideii religioase;
-să se asigure un climat emoţional, prin folosirea de către profesor a intonaţiei, mimicii şi gesturilor din care să rezulte clar atitudinea pe care o ia faţă de eroii povestirii;
-în decursul povestirii să fie prezentate, la momentul potrivit, materiale ilustrative menite să impresioneze mai profund pe elevi; profesorul poate întrerupe firul acţiunii pentru a introduce o explicaţie, pentru a prezenta un personaj, pentru a răspunde la întrebările elevilor sau pentru a-şi exprima părerile proprii, însă cu foarte mult tact.

În Sfânta Scriptură, atât în Vechiul Testament, cât şi în Noul Testament, povestirea este frecvent utilizată ca metodă de educaţie. În predarea religiei pot fi utilizate povestiri cu

[71] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *Metodica.....op.cit*.,p.65.
[72] M.Ionescu, M.Bocoş, *op.cit*., p.230.
[73] *Ibidem*, p.78.

conţinut moralizator din evenimentele biblice, din vieţile sfinţilor, etc., care să ajute la atingerea obiectivelor propuse.

III. 1. 2. DESCRIEREA

Descrierea este metoda expozitivă care prezintă caracteristicile exterioare tipice ale obiectelor, proceselor, fenomenelor, locurilor, etc., urmărind, în special, aspectele fizice ale acestora. [74] Cu ajutorul acestei metode, profesorul înfăţişează direct aspectele unei realităţi înconjurătoare, trăsăturile unor personaje biblice, precizează anumite fapte din istoria mântuirii, cadrul în care se desfăşoară un anumit eveniment biblic, istoric sau din viaţa Mântuitorului. Profesorul poate descrie locul în care se afla Mântuitorul când a rostit Predica de pe Munte, caracterul religios-moral al unor sfinţi, unele locuri din Ţara Sfântă ,folosindu-se de mijloace didactice cum ar fi: imagini cu Muntele Fericirilor, imagini din Ţara Sfântă, etc.

III. 1. 3. EXPLICAŢIA

Explicaţia este o metodă expozitivă simplă şi eficientă, prin care, pe baza argumentaţiei deductive se lămureşte o noţiune (un nume propriu, un termen necunoscut, o idee sau un concept), un fapt (o naraţiune, o parabolă, o figură de stil, un verset din Sfânta Scriptură, o poruncă dumnezeiască, o normă morală)[75].

Această metodă este folosită des în timpul orelor de religie, deoarece duce la o mai bună şi mai completă înţelegere a adevărurilor de credinţă. Prin explicaţie, elevii sunt ajutaţi să-şi clarifice şi să-şi adâncească înţelegerea noilor cunoştinţe. La ciclul primar, unde gândirea elevilor este concretă, explicaţia se face pe baza materialului intuitiv. La ciclul gimnazial, unde gândirea elevilor începe să devină abstractă, explicaţia se face acolo unde unele subiecte necesită o anumită capacitate de abstractizare. Ea este indicată pentru a fi folosită la formarea noţiunilor, la prezentarea unui eveniment istoric, prin analiza cauzelor care l-au produs, la prezentarea unui adevăr de credinţă mai greu de înţeles pentru elevi etc. Ca exemplu, se poate utiliza explicaţia cauzală, când se analizează cauzele producerii unui eveniment, fapt, fenomen.

Profesorul Ioan Neacşu sintetizează o anumită tipologie a modalităţilor de valorificare în învăţământul universitar a explicaţiei: explicaţia cauzală, explicaţia istorică, explicaţia teleologică, explicaţia normativă, explicaţia structurală, explicaţia funcţională, explicaţia prin contingenţă/asociere/corelaţie, explicaţia prin atribuirea unei cauzalităţi, explicaţia prin motivaţia de tip dorinţă, explicaţia prin subsumare, explicaţia prin metaanaliză[76].

III.1. 4. PRELEGEREA

Prelegerea constă în expunerea neîntreruptă şi sistematică a unei teme religioase timp de una sau mai multe ore, pe baza unui plan, dat de obicei la începutul acesteia. Are mai multe variante: prelegerea magistrală – foloseşte comunicarea orală îmbinată cu scrisul pe tablă; prelegerea dialog – îmbină comunicarea orală şi conversaţia euristică; prelegerea cu ilustraţii

[74] Vezi şi A.Danciu, *op.cit*., p.64 ; S.Şebu, M.Opriş, D.Opriş, *op.cit*, p.81.
[75] I. Cerghit, *Metode de învăţământ*, ed.a-IV-a revăzută şi adăugită, Editura Polirom, Bucureşti 2006, p.130.
[76] I. Neacşu, *Explicaţia*, în: "Metode de formare" în «Didactica specialităţii»"..., pp. 27-29.

– comunicarea orală este îmbinată cu folosirea materialului intuitiv: hărţi, scheme, casete audio/video, etc.[77] În pregătirea şi expunerea unei prelegeri la religie profesorul va ţine seama de unele aspecte legate de conţinut şi forma expunerii:
-alegerea subiectului,
-îmbinarea prelegerii cu descrierea, explicaţia, expemplul, povestirea,
-prelegerea să fie pregătită temeinic pentru a evita improvizaţiile sau informaţiile incorecte,
-să aibă stabilite obiective clare şi materiale ajutătoare pregătite anterior,
-în timpul prelegerii profesorul să urmărească atent reacţiile elevilor, adaptând expunerea la tipul auditoriului,
-analiza şi concluziile prelegerii la sfârşit.

Modul de expunere al unei prelegeri este la fel de relevant. Comunicarea umană are loc pe trei canale diferite: *verbal, paraverbal* şi *limbajul corpului*. Cuvântul este suportul conţinutului comunicării, în timp ce paraverbalul şi limbajul corpului definesc planul relaţiei. Intonaţia şi inflexiunea vocii sunt foarte importante. Dacă relaţia cu clasa este bună avem mai multe şanse de a inspira încredere, de a capta interesul şi de a convinge.Primul contact este foarte important. Pentru reuşita acestuia, trebuie să ţinem seama de trei elemente: *privirea, surâsul* , *vocea.* Gesturile şi mimica observată de profesor la transmiterea informaţiilor sunt foarte importante asigurându-i acestuia feedback-ul.

Zâmbetul este un semn de încredere, de destindere, de bunăvoinţă, ce demonstrează că suntem bine pregătiţi şi avem plăcerea de a le vorbi celor din faţa noastră. În plus, zâmbetul face ca privirea noastră să nu fie aspră sau scrutătoare.

Vocea trebuie să fie clară, suficient de ridicată pentru a fi auzită în bune condiţii de toată lume. Trebuie să evităm monotonia. În egală măsură, nu este de dorit să exagerăm cu schimbările de tonalitate şi prea multe inflexiuni.

Prelegerea poate fi folosită cu succes la liceu dar şi la clasele din învăţământul gimnazial când nivelul clasei permite acest lucru. Pentru ca prelegerea să contribuie la dezvoltatea capacităţii elevilor de a descoperii noi informaţii, este necesară dezvoltarea atenţiei şi interesului acestora faţă de activitatea desfăşurată.

Cercetările recente, consideră profesorul Ion-Ovidiu Pânişoară, relevă faptul că prelegerea este preferată de studenţii/elevii mai puţin pregătiţi sau capabili, dat fiind faptul că le oferă posibilitatea de a-şi păstra pasivitatea, le oferă informaţii gata prelucrate cu care cred că-şi pot pregăti mai bine examenele. În contrast, studenţii/elevii capabili preferă metodele active, care le consolidează maturitatea intelectuală, încrederea în sine, capacitatea de autocontrol. Acelaşi autor consideră că un echilibru eficient între avantaje şi dezavantaje se poate obţine printr-un bun management al respectivelor variabile, prin care audienţa să fie interesată, impresionată, convinsă şi chiar gata de acţiune[78].

[77] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş*, op.cit*., p.90; vezi şi I.Cerghit, *op. cit*., p.134.
[78] I. O. Pânişoară, *Prelegerea*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»"..., pp. 54-55.

III. 1. 5. CONVERSAŢIA

Este metoda ce valorifică dialogul sau interogaţia şi este cea mai des folosită în procesul instrctiv-educativ.[79] Cu ajutorul acestei metode se transmit cunoştinţe şi se oferă posibilitatea atingerii unui nivel moral înalt; este folosită în toate tipurile de lecţii alături de alte metode. Dialogul profesor-elev este considerat ca una din cele mai active şi mai eficiente modalităţi de instruire. Conversaţia are mai multe forme:

- *Conversaţia catehetică* este metoda de instruire şi educare a elevilor prin intermediul întrebărilor şi răspunsurilor cu scopul de a reproduce cele observate, descoperite şi asimilate de elevi, sub îndrumarea profesorului. Se foloseşte în verificarea cunoştinţelor şi în fixarea cunoştinţelor noi dobândite de elevi.
- *Conversaţia euristică* este metoda bazată pe dialog şi pe învăţarea conştientă; se foloseşte atunci când noile cunoştinţe pot fi desprinse împreună cu elevii din: cunoştinţele anterioare, din analiza unor fapte, a unor evenimente etc. Cu ajutorul conversaţiei euristice, atât profesorul cât şi elevii pot formula întrebări referitoare la tema lecţiei. Profesorul, pentru a vedea cum au fost receptate şi înţelese mesajele sale didactice, elevii, pentru a-şi lămuri sau pentru a-şi completa informaţiile de care dispun, în legătură cu subiectul aflat în discuţie. Conversaţia euristică este bazată pe dialog şi pe învăţarea conştientă, şi se foloseşte atunci când noile cunoştinţe pot fi desprinse împreună cu elevii din cunoştinţele anterioare, din analiza unor fapte, unor evenimente sau în urma cercetării unui material intuitiv. Conversaţia euristică se foloseşte în verificarea cunoştinţelor, în actualizarea cunoştinţelor şi introducerea în tema nouă a lecţiei, în comunicarea noilor cunoştinţe, în apreciere şi asociere. Întrebările trebuie să fie clare şi precise, fără ambiguităţi, să se adreseze cu precădere gândirii elevilor, nu memoriei lor, şi să îi incite pe aceştia la dialog. Întrebările au în vedere şi cunoştinţele anterioare, şi experienţele elevilor. Conversaţia poate fi folosită în desfăşurarea multor lecţii. Aş da un singur exemplu: la lecţiile referitoare la Naşterea şi Învierea Domnului, elevii au deja cunoştinţe pe care şi le pot exprima, dar pot să şi le completeze, în funcţie de vârstă, cu ceea ce doreşte profesorul.

III. 1. 6. DEZBATERA SAU DISCUŢIA COLECTIVĂ

Dezbaterea este o formă a conversaţiei caracterizată printr-un schimb de opinii, impresii, informaţii, propuneri axate în jurul unui subiect, a unui fapt luat în studiu, cu scopul de a consolida, clarifica şi sintetiza cunoştinţe, analiza unor cazuri sau texte, soluţionarea unor probleme, argumentarea unor idei etc.; este condusă de către profesor pe baza propunerii unor teme sau în urma unor prelegeri sau referate.

Învăţământul modern favorizează discuţia şi dezbaterea în grup, găsind în ele modalităţile cele mai active de participare directă a elevilor sau studenţilor la desfăşurarea unor activităţi educative: lecţie sau seminar. *Discuţia* are scopul de a: examina şi clarifica unele noţiuni sau idei, de a consolida şi sistematiza datele şi conceptele cu care vin în contact participanţii, de a efectua unele analize de caz, de a soluţiona unele probleme teoretice şi practice complexe care pot avea mai multe alternative, de a dezvolta capacităţi de expresie

[79] I.Cerghit, *Metode de învăţământ...op.cit*., pp.137-143; vezi şi I.Neacşu, *Educaţie şi acţiune*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, p.46.

verbală şi de creativitate colectivă.[80] *Dezbaterea* are înţelesul unei discuţii pe larg şi amănunţite a unor probleme adeseori controversate şi rămase deschise (dezbatere cu caracter polemic).[81] Dezbaterile crează o atmosferă de deschidere, de receptivitate şi de apropiere reciprocă, intensifică intercomunicarea reală şi relaţiile în cadrul grupului, favorizează deprinderea de cooperare, de rezolvare în urma unei munci colective a problemelor, impune o disciplină în interiorul colectivităţii. Aşa cum au demonstrat numeroasele cercetări din ultimele decenii (Al. Roşca, D.Barlund, S. A. Swizer, G. Ekman, etc.), dezbaterea şi discuţia stimulează foarte mult spontaneitatea şi creativitatea gândirii în grup, combinarea soluţiilor până la rezolvarea problemelor puse în discuţie. Sunt reţinute doar deciziile care au primit acordul întregului grup, sau acelea care vin în urma experienţelor sau trăirilor proprii.

Principala cerinţă a reuşitei unei dezbateri este temeinica însuşire anterioară a problemelor ce urmează a fi discutate. Folosirea acestei metode presupune o disciplină a conversaţiei de grup care înseamnă „să înveţi să asculţi", şi „să înveţi să fii ascultat"; respectul reciproc, spiritul de principialitate, de interesul activ, de calmul si coerenţa exprimării, de capacitatea găsirii unor soluţii bune. Reuşita dezbaterii este condiţionată şi de numărul membrilor ce formează grupul. Mărimea optimă a grupului este de 15-20 de membrii, care poate fi împărţit în echipe „pro" şi „contra" sau frontal. Tot de reuşita dezbaterii ţine şi buna organizare a ei, de către profesor. Astfel, în cadrul dezbaterii distingem trei părţi principale:

-*introducerea în dezbatere* cuprinde: formularea problemei cu sublinierea importanţei ei teoretice şi practice; în cazul unei dezbateri, deschiderea se poate realiza prin prezentarea unui studiu de caz sau prezentarea unui referat , sau întâmplări,

-*dezbaterea propriu-zisă* care cuprinde luările de cuvânt ale participanţilor,

-*sintetizarea rezultatelor* se referă la sistematizarea concuziilor, aprecierile,se subliniază elementele noi, contribuţiile personale, etc.[82]

Tehnica de conducere a unei dezbateri este o artă ce revine profesorului (R.M. Gagné). O anumită susţinere pentru dezbatere vine şi din concluziile cercetărilor pedagogice care arată faptul că această metodă este în măsură să sprijine semnificativ inter-învăţarea şi inter-evaluarea, formarea capacităţii de a argumenta sau de a identifica puncte vulnerabile în argumentarea realizată de colegi, dezvoltarea gândirii critice[83]. Eficienţa dezbaterii depinde şi de modul în care este pregătit grupul de lucru, în ansamblul său, precum şi cele două echipe de câte trei participanţi[84], informarea clară şi documentarea asupra temei, menţinerea discuţiilor în sfera indicată, a ideilor, sintetizarea ideilor semnificative, formularea de concluzii. Este importantă identificarea de teme de dezbatere în care întrebările convergente sau divergente să se constituie în părţi egale, pentru a stimula participarea activă a celor direct implicaţi şi a clasei, dacă este cazul.

---

[80] I. Cerghit, *op.cit*., p.145.
[81] *Ibidem*, p.146; vezi şi M.Ionescu, M.Bocoş, *Munca în grup*, în *op. cit*., p.254.
[82] *Ibidem,* p.151.
[83] E. Rafaila, *Dezbaterea*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»"..., pp. 23-24.
[84] I.O. Pânişoară, *Comunicarea eficientă...*, p. 395.

Rolul profesorului poate fi acela de a modera discuţia, dar îndeosebi acela de a asigura echilibrul şi corectitudinea dezbaterii sub aspectul timpului acordat, al fundamentării poziţiilor şi al argumentelor invocate de fiecare parte participantă. Într-o formă succintă, el introduce şi limitează subiectul de discutat, crează o bază de deschidere, adeseori prin prezentarea unei situaţii-problemă, schiţează o scurtă conversaţie cu elevii, lasând apoi pe seama lor preluarea discuţiilor. Cu tact pedagogic, el trebuie să încurajeze elevii, să intervină la momentul potrivit şi să-i ajute cu întrebări potrivite temei discutate. Întrebările ajutătoare pot fi: frontale, directe, inversate, de releu, de revenire, imperative, de controversă, etc[85]

III. 2. METODE DE COMUNICARE SCRISĂ

III.2.1. LECTURA

Este metoda de comunicare scrisă prin care se urmăreşte învăţarea propriu-zisă, informarea şi documentarea în vederea rezolvării unor sarcini precise de învăţare şi în scopul susţinerii unui efort de autoinstruire permanentă. Metoda este utilizată la orice nivel al învăţământului, precum şi în afara activităţilor şcolare; se utilizează atât în cadrul orelor, cât şi acasă. Lectura poate fi:

- Lectura explicativă – este prima formă a acestei metode; este utilizată în special la clasele mici;
- Luarea notiţelor – se face sub îndrumarea profesorului;
- Studiul individual – se desfăşoară atât în clasă, cât mai ales acasă;
- Activitatea suplimentară – se efectuează acasă, după ce elevii şi-au format anumite deprinderi de muncă independentă. La religie această activitate cuprinde: citirea notiţelor şi completarea acestora, asimilarea cunoştinţelor, învăţarea unor rugăciuni, poezii şi cântări religioase, transcrierea şi învăţarea unor versete din Sfânta Scriptură etc.
- Interpretarea textului biblic- se face pe baza unor reguli fixate de o disciplină teologică numită Ermineutica biblică. Exegeza biblică ne dă explicaţii asupra textului aşa cum l-a înţeles autorul. Necesitatea interpretării corecte a textului biblic este dată de faptul că textul biblic este un text sacru lăsat nouă prin Revelaţia dumnezeiască.

III. 2. 2. REFERATUL

Este elaborat de către elevi, sub îndrumarea profesorului de religie. Concluziile trase în urma discuţiilor purtate pe baza referatului vor fi valorificate astfel încât să influenţeze pozitiv performanţele viitoare ale elevilor. La clasele V-VIII, referatul se utilizează ca metodă de comunicare scrisă. Teme posibile de referate: la clasa a V-a: *Naşterea Domnului* şi *Învierea Domnului* (scopul principal este acela de a testa cunoştinţele elevilor din clasele anterioare, de a completa lipsurile, de a identifica sentimentele şi deprinderile în legătură cu aceste două mari sărbători creştine); la clasa a VI-a: *O faptă bună, o faptă rea* şi *Slujire şi misiune*, în unul din cele patru locuri: acasă, la şcoală, la biserică, în societate (scopul primului referat este

[85] I.Cerghit, *op.cit.,*p.174; vezi şi S.Şebu, M.Opriş, D.Opriş, *op.cit*., p.103.

acela de a vedea dacă elevii îşi recunosc fapte făcute de ei, bune sau rele, ei trebuind să povestească o faptă bună făcută de ei şi una din cele mai rele fapte – considerate de ei – făcută de aceştia, asigurându-le confidenţialitatea; al doilea referat a sprijinit desfăşurarea lecţiilor cu acelaşi nume, elevii putând să-şi exprime ideile deosebite în realizarea acestor referate argumentând modurile în care putem sluji pe Dumnezeu şi cum putem face misiune în cele patru locuri); la clasa a VII-a: *Viaţa unui sfânt*, *Spitale*, *Azile*, *Orfelinate* (ambele referate servesc ca suport pentru desfăşurarea lecţiilor despre sfinţi şi despre ce putem face noi, autorităţile, Biserica pentru bătrâni, copii orfani).

III.2. 3. ESEUL RELIGIOS

Este un studiu de mică întindere având la bază subiecte despre adevăruri religioase. Această metodă facilitează dezvoltarea creativităţii elevilor şi se foloseşte mai ales la liceu, în clasele a XII-a şi a XIII-a. Subiectul eseului poate fi propus de profesor sau de elevi, iar stilul în care va fi redactat trebuie să fie clar şi să valorifice vocabularul specific. Alcătuirea şi redactarea unui eseu presupune întocmirea unui plan care să cuprindă diviziunile mari ale unui eseu: introducerea, cuprinsul şi concluzia. Cu toate aceste cerinţe, nu trebuie să confundăm conţinutul eseului religios cu cel literar. Fiind vorba despre adevăruri religioase, într-un astfel de eseu se va evita folosirea persoanei întâi singular în sublinierea opiniei personale („eu cred", „părerea mea" ,etc) şi însuşirea exprimărilor proprii unor autori, drept expresii personale. După întocmirea eseului, urmează susţinerea, discutarea şi evaluarea lui.

Sunt multe alte metode care într-o mai mică sau mai mare măsură dezvoltă creativitatea elevilor, încearcând să le deschidă orizonturile, să le dea o altă perspectivă de a vedea lucrurile, să-i înveţe să caute întotdeauna noi soluţii, să nu se lase bătuţi în faţa dificilului. Ca dascăli trebuie să le încurajăm iniţiativa lor, să-i învăţăm să nu le fie frică să-şi exprime ideile, să le arătăm că nu întotdeauna ideile lor sunt bune, dar totdeauna să aibă încredere că ei vor fi ascultaţi.

III. 3. METODE DE CUNOAŞTERE A REALITĂŢII RELIGIOASE

Metodele de cunoaştere a realităţii religioase sunt specifice predării religiei şi urmăresc căutarea şi cunoşterea lui Dumnezeu prin observarea vşi participarea directă a elevilor la realităţile înconjurătoare.Ordinea din Univers, derularea cu exactitate a anotimpurilor, legile clare după care funcţionează Universul, perfecţiunea fiinţei umane sunt doar câteva lucruri reale din viaţa noatră care ne fac să-l cunoaştem şi contemplăm pe Dumnezeu.

III. 3. 1. CULTUL DIVIN

Cultul divin ortodox se compune din Cele Şapte Laude Bisericeşti, rânduielile celor şapte Sfinte Taine şi ale Ierurgiilor, având în centru Sfânta Liturghie.

a) **Cele şapte Laude bisericeşti**.

Slujbele celor şapte Laude reproduc în mod tainic momentele vieţii pământeşti a Mântuitorului, continuând rugăciunea şi învăţătura Sa. Sfintele slujbe, prin simbolistica şi puterea lor de sugestie, prin bogăţia învăţăturilor de credinţă şi prin metodele pe care le

înfăţişează, reprezintă o metodă de cunoaştere a realităţii religioase pentru elevii de toate vârstele. O participare regulată şi activă la slujbe, aduce cu sine o înţelegere duhovnicească deosebită a învăţăturilor şi sensurilor pe care le putem desprinde din cultul ortodox.

b) **Sfânta Liturghie** este cea mai înaltă formă de viaţă religioasă şi de cunoaştere a realităţii religioase. Ea este o *şcoală* a educaţiei şi desăvârşirii creştine, în care elevii îşi pot forma un mod de viaţă creştin pentru a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu.

Sfânta Liturghie dezvoltă elevului sentimentul iubirii faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele şi îi mijloceşte multe cunoştinţe religioase, fiind *o carte cu imagini vii despre cele mai înalte adevăruri creştine*[86]. Sfânta Liturghie îl pregăteşte pe elev pentru viaţa în comunitate, în colectivitate, trezindu-i simţul solidarităţii umane, prin faptul că toţi credincioşii se roagă unii pentru alţii, pentru cei prezenţi, pentru cei din călătorie, pentru cei bolnavi, dar şi pentru cei adormiţi. Prin Sfânta Liturghie se transmit elevilor cunoştinţe religioase, li se cultivă şi se dezvoltă memoria, atenţia, inteligenţa, voinţa şi viaţa afectivă. Se dezvoltă şi sentimentele superioare care susţin suveranitatea religios-morală a voinţei şi gândirii, dintre care cel mai înalt este iubirea. Profesorul de religie are datoria de a-i învăţa pe elevi să participe în fiecare duminică şi zi de sărbătoare la Sfânta Liturghie.

c) **Sfintele Taine**. Pentru realizarea idealului creştin, Mântuitorul a lăsat Bisericii Sale Sfintele Taine prin care se împărtăşeşte harul sfinţitor şi mântuitor al lui Dumnezeu, pentru ca toţi oamenii care se străduiesc să ducă o viaţă cu adevărat creştină să aibă posibilitatea mântuirii. Prin Sfintele Taine se reface comuniunea omului cu Dumnezeu şi se revarsă peste el energiile necreate, care-l unesc cu Hristos Dumnezeu. Acolo unde este prezent Dumnezeu prin Duhul Său, răul nu mai are nici o putere.

Sfintele Taine sunt foarte importante pentru dezvoltarea vieţii religioase prin funcţia lor educativă şi prin darurile curăţitoare şi mântuitoare pe care le revarsă asupra credincioşilor.

Exemplul – Domnul Iisus Hristos este modelul prin excelenţă: *Învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi găsi odihnă sufletelor voastre*[87]. Comportamentul exemplelor are efect sugestiv asupra elevilor care încearcă să le urmeze şi îi îndeamnă pe aceştia la fapte sau acţiuni morale. Elevii caută să-şi găsească şi în anturajul lor anumite modele după care să-şi conducă viaţa morală (părinţi, profesori, colegi, prieteni, preotul). Exemplul acţionează în mod permanent asupra comportamentului moral al elevilor. Apare, deci, necesitatea ca profesorul de religie să aibă o conduită care să-l recomande în faţa elevilor ca exemplu demn de urmat. Profesorul de religie va oferi elevilor criterii după care să-şi poată alege cele mai bune exemple de conduită morală. Pentru exemplificare elevii pot folosi: Sfânta Scriptură, Noul Testament, Vieţile Sfinţilor, filme şi articole cu conţinut religios-moral. Preotul este şi el un model de urmat. Elevii apreciază dăruirea cu care unii preoţi s-au implicat în activităţile şi problemele cu care se confruntă comunităţile pe care le păstoresc. De asemenea, copiii apreciază cum vorbeşte preotul, atât în biserică, cât şi în afara ei, cât de apropiat este de oamenii din parohie ajungând să aibă multă încredere în acesta. Am întâlnit deseori, elevi care doreau să fie ca părintele, chiar dacă nu doreau să fie preoţi. Ţinând cont de faptul că unii elevi merg des la biserică, aceştia pot fi daţi exemplu pentru exprimarea credinţei lor, dar şi pentru cum se comportă la biserică, cât şi în afara ei.

---

[86] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *op.cit.,* p..138.

[87] *Ibidem.,* p. 128

III.3.2. MEDITAŢIA RELIGIOASĂ

Meditaţia religioasă este lucrarea sufletească prin care elevii pot reflecta profund asupra unor probleme sufleteşti, cu speranţa de a găsi liniştea sufletească şi pacea lăuntrică. Meditaţia religioasă poate fi folosită cu succes, după ce ea a fost bine pregătită de către profesor, dacă ea se face cu gândul la Mântuitorul nostru Iisus Hristos pornind de la anumite texte scripturistice sau texte din scrierile Sfinţilor Părinţi. Profesorul trebuie să-i înveţe pe elevi să se deprindă cu această practică religioasă ajutându-i pe aceştia să-şi analizeze viaţa interioară print-o serie de întrebări zilnice[88]:

-Cât de mult mă străduiesc să pun în practică ceea ce am învăţat la religie?

-Am făcut astăzi o faptă bună?

-Am făcut în toate împrejurările binele pe care aş fi putut să-l fac?

-Cât de mult a afectat fapta mea de astăzi pe colegul, prietenul, profesorul, părintele meu?

III.3.3. RUGĂCIUNEA

Rugăciunea este convorbirea noastră directă cu Dumnezeu. Modelul suprem de rugăciune îl găsim la Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel care ne-a învăţat să ne rugăm (Mt.6,9-13; Lc.22,42) şi Care s-a rugat pentru noi neîncetat. Rugăciunea particulară trebuie să fie completată de rugăciunea cultică, pentru că Mântuitorul ne-a învăţat să ne rugăm unii pentru alţii şi pentru că în afară de Biserică nu există mântuire. Profesorul de religie are datoria morală să-i înveţe pe elevi să se roage, iar acest lucru va avea rezultate dacă acesta se va ruga împreună cu ei. Participarea împreună cu elevii la Sfânta Liturghie sau vizitele şi excursiile la mănăstiri le va stimula elevilor deprinderea de a se ruga.

III.3.4. EXCURSIA

Excursia este o metodă de cunoaştere a realităţii religioase; această activitate contribuie la dezvoltarea simţului de observaţie al elevilor, a interesului pentru studiul teologic, la lărgirea cunoştinţelor teologice. Excursia întregeşte efectul instructiv-educativ al activităţilor didactice, realizând legătura dintre teorie şi practică. Prin lecţiile – excursie se asigură stimularea curiozităţii elevilor de a descoperi noi fenomene şi elemente de credinţă ortodoxă, de cultură şi artă creştină, dezvoltându-se dorinţa de călătorie în scopul cunoaşterii istoricului creştinismului ortodox din ţara noastră. Prin excursia şcolară se dezvoltă spiritul de prietenie, de voinţă, de disciplină şi credinţă în Dumnezeu[89]. Scopul excursiei este cunoaşterea vieţii religioase autentice şi a comportamentului strict mănăstiresc. Obiective: să sesizeze importanţa mediului mănăstiresc în viaţa personală; să se integreze psihomatic

[88] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *op.cit.,* p.133.

[89] N. Iordăchescu, (coord), *Metodica predării religiei în învăţământul preuniversitar*, Editura Gheoeghe Alexandru, Craiova, 2000, p. 100.

cerinţelor de vieţuire mănăstirească. Efectele excursiei: învăţarea prin observarea celor din jur, învăţarea prin dialog şi prin cânt[90].

III. 4. METODE INTERACTIVE FOLOSITE ÎN PREDAREA RELIGIEI

Preocupările pedagogice contemporane au condus la dezvoltarea domeniului, prin studierea influenţei pe care metodele active şi interactive o au asupra învăţării. Problematica instruirii interactive cunoaşte, în prezent, noi abordări ştiinţifice care trebuiesc avute în vedere şi în predarea religiei. Întrebarea care se pune astăzi este: *În ce măsură spiritul critic şi cel creativ sunt compatibile cu viaţa de creştin?*

Dacă vom analiza textele biblice şi ale Sfinţilor Părinţi vom constata că, spiritul critic este unul care trebuie să caracterizeze orice parcurs religios. Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie conţin nenumărate îndemnuri adresate omului de a alege sau de a face distincţie între bine sau rău (vezi Deuteronom 30, 15-19; Evanghelia de la Matei 7, 13-14) sau de a analiza şi emite judecăţi de valoare (de exemplu, în pilda samarineanului milostiv, învăţătorul de lege este pus să evalueze comportamentele preotului, levitului şi samarineanului faţă de cel cazut între tâlhari şi să aprecieze valoarea acestora.) În ceea ce priveşte creativitatea, aceasta este strâns legată de libertatea spiritului creator şi a actului creaţiei ca activitate educaţională şi ca rezultat al acesteia, care contribuie la formarea personalităţii creatoare, înzestrate cu capacitatea de a produce şi dezvolta idei originale. [91] Pentru atingerea finalităţilor religioase, contextualizarea metodelor didactice la specificul demersului educativ religios reprezintă o sarcină importantă a profesorului.[92] Metodele de predare-învăţare au valenţe diferite în situaţii diferite. Există câţiva factori care influenţează decizia noastră privind alegerea unei metode.[93]

Obiectivele educaţionale sunt cele care oferă orientarea întregii activităţi didactice. În cazul în care urmărim în special transmiterea de informaţii către elev *prelegerea, dezbaterea* sau *conversaţia* ar putea fi primele opţiuni ale profesorului. Dacă urmărim dezvoltarea unor deprinderi atunci, cele mai potrivite metode ar putea fi: *exerciţiul, problematizarea , investigaţia.* Pentru dezvoltarea de atitudini şi valori vom putea alege: *studiul de caz, jocul de rol* sau *dezbaterea*.

Conţinutul învăţării- volumul de informaţii, gradul de abstractizare, specificul informaţiei transmise - reprezintă un alt reper în selectarea metodelor.

Specificul clasei şi caracteristicile elevilor: numărul de elevi dintr-o clasă, familiarizarea lor cu anumite metode, stăpânirea unor conţinuturi deja predate, stilul de

[90] I. Timiş, *Teologia iubirii în conştiinţa filosofică, biblică şi patristică creştină*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2005, p.254.
[91] M. Bocoş, *Instruire interactivă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p.337.
[92] D.Opriş, M.Opriş, *Metode active de predare-învăţare, modele şi aplicaţii*, Editura Sf. Mina, Iaşi, 2006, p.12.
[93] S. Cristea, *Metode didactice de formare în "didactica specialităţii" - un cadru conceptual*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»"..., pp. 5-6.

învăţare, pot fi repere pentru alegerea unei metode de predare-învăţare. Cu cât sunt mai variate metodele utilizate cu atât elevii vor fi mai interesaţi şi mai atenţi în procesul didactic.

Timpul disponibil influenţează, alături de ceilalţi factori, alegerea metodelor adecvate. Consumul mare de timp este un motiv adesea invocat pentru a sublinia limitele unor metode interactive.

Resursele materiale necesare: echipamente, spaţiu, materiale, impun analizarea costurilor utilizării anumitor metode.

Învăţământul modern favorizează discuţia şi dezbaterea în grup, găsind în ele modalităţile cele mai active de participare directă a elevilor sau studenţilor la desfăşurarea unor activităţi educative: lecţie sau seminar. Metodele interactive de predare-învăţare, folosesc majoritatea dezbaterea şi discuţia pe parcursul desfăşurării lor.

III. 4. 1. MASA ROTUNDĂ

Masa rotundă este o metodă de învăţare prin colaborare, în care fiecare elev este solicitat să-şi prezinte un punct de vedere asupra unei probleme sau teme aflată în discuţie.[94] Această metodă este extrem de utilă la religie, mai ales la temele de morală creştină, la care elevii au reţineri în a-şi prezenta în faţa profesorului sau al colegilor punctul de vedere. Fiind împărţiţi în grupe de 5-7 elevi, ei au posibilitatea să îşi exprime punctul de vedere în scris, ceea ce-i încurajează să fie sinceri. Este important ca în urma analizei punctelor de vedere notate pe foile de hârtie, elevii să aibă un feed-back de la profesor şi colegi. Vom exemplifica folosirea acestei metode prin câteva teme de morală creştină: *Minunea din Cana Galileii-întemeierea familiei creştine*, *Iisus Hristos binecuvintează familia* sau *Familia creştină în contextul lumii contemporane* sau *Datoriile membrilor familiei unii faţă de alţii* sau *Rănile familiei creştine* .

Profesotul poate adresa elevilor întrebări ajutătoare în urma cărora să se producă dezbaterea propiuzisă a temei: „Credeţi că neajunsurile financiare pot declanşa neînţelegerile sau chiar divorţul în familie?”, „Ce rol are consumul de alcool în declanşarea violenţei în familie?”, “Ce rol are credinţa în Dumnezeu în menţinerea unităţii în familie?” , “Credeţi că este benefică intervenţia altor persoane apropiate în rezolvarea problemelor unei familii?”, “Cum lucraţi voi la unitatea familiei voastre?”, “Vă respectaţi şi ascultaţi părinţii?”. Alte teme în care metoda dezbaterii este des întrebuinţată sunt: *Tinerii şi viaţa intimă*, *Traficul de fiinţe umane, Tinerii şi preocupările lor*, etc.

III. 4. 2. METODA PHOTOLANGAGE

Această metodă constă în prezentarea unui ansamblu de ilustraţii variate (fotografii, desene, icoane, hărţi, planşe) pe o anumită temă, în scopul facilitării discuţiei sau dezbaterii pe tema dată.[95] După prezentarea materialelor, elevii îşi vor alege câte o ilustraţie despre care discută şi căreia îi atribuie anumite proprietăţi existente în subconştientul său. Discuţiile pe baza imaginilor pot fi ample, în funcţie de timpul avut la dispoziţie. Descrierea imaginilor le

[94] D. Opriş, M. Opriş, *Metode active de predare-învăţare. Modele şi aplicaţii la religie*..., pp. 55-56.
[95] *Ibidem*, p.24.

va da posibilitatea elevilor de a prezenta şi alte activităţi cu caracter religios-moral care nu sunt reprezentate în imagini, din aspectele concrete ale vieţii. Teme propuse pentru a fi prezentate prin această metodă: *Muzica şi viaţa tinerilor*, (imaginile prezentate pot fi: un cor bisericesc, un ansamblu coral, un instrument, formaţii diferite de muzică, un tânăr ascultând muzică pe stradă, o discotecă, etc.). *Despre prietenie, Despre păcat*, sunt alte teme propuse pentru a fi prezentate prin această metodă.[96]

III. 4. 3. CONTROVERSA CREATIVĂ SAU ACADEMICĂ[97]

Spre deosebire de dezbaterea tradiţională, controversa creativă este mai apropiată de situaţiile obişnuite de viaţă, unde adevărul nu se află de o singură parte[98] motiv pentru care este nevoie de dezvoltarea unei atmosfere de cooperare, de negocieri, de compromis. Subiectul dezbaterii este prezentat fie printr-o lectură, fie printr-un studiu de caz. Dezbaterea va avea loc în perechi care să argumenteze un răspuns „pro" respectiv „contra".

Teme propuse: *Pericolul drogurilor, Tinerii şi mass-media*, *Păcatul-degradarea şi depersonalizarea fiinţei umane*, *Traficul de fiinţe umane*,etc.

Controversa creativă se impune prin câteva avantaje şi anume: generează raţionamente de calitate şi stimulează implicarea şi creativitatea în rezolvarea problemelor şi luarea deciziilor, intensifică interactivitatea dintre participanţi.

III. 4. 4. PROBLEMATIZAREA

Problematizarea[99] este o metodă mai complexă de aplicare a teoriei învăţării prin descoperire. Ea se aplică şi în preadrea religiei, în toate etapele procesului didactic şi la nivelul tuturor ciclurilor şcolare, intrând uşor în combinaţie cu alte metode: studii de caz, dezbaterea, expunerea, etc. Problematizarea creează în mintea elevilor o întrebare sau o situaţie problemă, cu scopul de a stimula efortul personal de îmbinare a cunoştinţelor dobândite anterior cu noile cunoştinţe, care să ducă la găsirea soluţiilor sub îndrumarea profesorului. La baza teoriei învăţământului problematizat stă noţiunea de problemă sau de "situaţie problemă" şi rezolvarea acesteia. Problema produce o stare conflictuală intelectuală şi spirituală mare, deoarece conţine mai multe întrebări-problemă şi include pe lângă elementele cunoscute şi elemente necunoscute. Întrebările-problemă sau situaţiile problemă vor fi create ţinându-se cont de pregătirea elevilor, iar în ce priveşte dificultatea lor vor fi puse gradat. Mântuitorul nostru Iisus Hristos în decursul activităţii sale învăţătoreşti se foloseşte de mai multe ori de această metodă în expunerea învăţăturii de credinţă. Exemple de întrebări-problemă: Întrebarea Mântiutorului adresată cărturarilor şi fariseilor care voiau să-L prindă în cuvânt: "Botezul lui Ioan de unde a fost? Din cer sau de la oameni"? (Matei, 21,25),

---

[96] D.Opriş, M.Opriş, *op.cit*, p.51.
[97] I.O. Pânişoară, *Controversa creativă*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»", pp. 20-21.
[98] I. Negruţ, O. Pânişoară, *Ştiinţa învăţării. De la teorie la practică*, Editura Polirom, Iaşi 2005 p.183; vezi şi S. Cristea, *Metode didactice de formare în "didactica specialităţii" - un cadru conceptual*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»"..., pp. 5-6.
[99] M.Ionescu, M.Bocoş, *Prezentarea selectivă a unor metode de Învăţământ,* în *op.cit*., pp.244-245.

"De ce sămânţa moare ca să rodească?"[100] Alte întrebări-problemă: "Cum a reuşit David, care era un copilandru, să-l învingă în luptă pe uriaşul Goliat?", "Cum explicaţi cuvintele tatălui copilului lunatec ,din evanghelie, vindecat de Iisus Hristos: "Cred, Doamne! Ajută necredinţei mele!" (Marcu 9,24), "Care credeţi că ar fi fost situaţia Bisericii Ortodoxe dacă Constantinopolul nu ar fi fost cucerit de turci în 1453?"

Situaţii-problemă: În locul căruia dintre cei doi fraţi din pilda fiului risipitor aţi vrea să fiţi? Argumentaţi! Înainte de a vorbi de botezul de necesitate profesorul poate crea o situaţie problemă respectivă: Un copil nou născut este pe moarte. În apropiere nu se găseşte nici un preot să-l boteze. Ce se va întâmpla cu copilul? Va muri nebotezat?

Înainte de a preda Taina Spovedaniei sau Împărtăşaniei profesorul reaminteşte elevilor rolul săvârşirii faptelor bune, în vederea mântuirii. El poate crea o situaţie problemă care în urma unei serioase dezbateri îşi va găsi răspunsul: Un elev merge la Biserică duminica cu gândul de a se spovedi şi împărtăşi. Pe drum, însă, întâlneşte un om bolnav care, l-a rugat să-l ducă la spital. Ce trebuie să facă elevul în această situaţie?

a) Să-şi urmeze drumul spre Biserică explicând omului de ce nu poate să-l ajute,
b) Să roage pe cineva să îl ajute sau să cheme un taxi pentru a-l duce la spital,
c) Să meargă împreună cu el la spital urmând să se împărtăşască duminica viitoare[101].

Construcţia şi emiterea concluziilor se pot realiza printr-o dezbatere, sub observarea atentă a profesorului, care are datoria să-i încurajeze pe elevi să emită cât mai multe ipoteze posibile, să le ceară să justifice variantele alese.

III. 4. 5. STUDIUL DE CAZ

Această metodă constă în analiza unui caz real sau prezentarea unui eveniment, a unei situaţii semnificative pentru a fi analizate, explorate şi verificate pentru învăţare. [102] Una dintre caracteristicile sale cele mai importante este faptul că nu permite generalizări însă poate contribui cu succes la identificarea de idei-ancoră valoroase pentru rezolvarea de situaţii cu elemente de similaritate. "*Apărută iniţial ca o metodă de cercetare ştiinţifică (în medicină, economie, psihoterapie etc.), studiul de caz a fost extins şi în problemele educaţiei, metoda fiind utilizată de profesorul Columb Langadall la Şcoala Comercială Harvard (1935). Termenul provine din latinescul casus = eveniment fortuit*"[103]. Literatura de specialitate prezintă două principale alternative posibile în utilizarea studiului de caz:

1) cazul – sursa de cunoaştere, situaţie în care cunoaşterea se dobândeşte prin observarea, compararea, organizarea sau interpretarea datelor furnizate de cazul analizat;[104]

2) cazul – modalitate practică sau teren de aplicare a cunoştinţelor, situaţie în care cazul analizat sprijină preponderent obiective formative, prin posibilităţile pe care le oferă în aplicarea în contexte diferite a cunoştinţelor dobândite anterior[105].

---

[100] S.Șebu, M.Opriş, D.Opriş, *Metode expozitive*, în *op.cit*., p.99.
[101] *Ibidem.* pp.101-102.
[102] I.Cerghit, *op.cit*., p.232.
[103] C.L. Oprea, *Strategii didactice interactive...*, p.228.
[104] M.Ionescu, M.Bocoş, *Prezentarea selectivă a unor metode de Învăţământ,* în *op.cit.,* p.262.

Studiul de caz se utilizează la orele de religie pentru anumite teme care vizează atât dobândirea de informaţii cu caracter teoretic, cât şi formarea de atitudini şi comportamente morale. Cazul poate fi prezentat elevilor, în funcţie de experienţa şi capacitatea acestora de a utiliza material documentar şi de a rezolva cazuri. Avantajele folosirii acestei metode constă în faptul că, îi solicită pe elevi în culegerea şi utilizarea de informaţii, în vederea formulării şi argumentării unor decizii şi desprinderea unor concluzii. Elevii vor fi antrenaţi în dezbatere prin întrebări care să le stimuleze creativitatea.[106] La religie, studiul de caz se va utiliza în următoarele situaţii:

-în analiza unor cazuri de deviaţii comportamentale la elevi (violenţa în şcoală),
-în dezvoltarea atenţiei şi înţelegerii faţă de problemele celor din jur,
-în evidenţierea datoriilor faţă de Dumnezeu şi de semeni, faţă de societatea în care trăiesc, faţă de Biserică, şcoală şi de ei înşişi, (consumul de alcool, droguri, etc.)
-în formarea deprinderilor de a practica ceea ce au învăţat teoretic la ora de religie (practicarea virtuţilor, respectarea prevederilor religios-morale).

Teme care ar putea fi dezbătute folosind studiul de caz: *Postul-cale spre mântuire, Pilda samarineanului milostiv, Datoriile faţă de Dumnezeu, Conştiinţa morală, Libertate şi opţiune, Forme de denaturare a persoanei şi caracterului –corupţia, minciuna, înşelătoria.*

III. 4. 6. MOZAICUL SAU METODA GRUPURILOR INDEPENDENTE

Mozaicul este o metodă de predare-învăţare prin colaborare, realizată prin activitatea elevilor în cadrul mai multor grupe de lucru aflate sub îndrumarea profesorului. Această metodă îmbină învăţarea individuală cu învăţarea în echipă.[107] Ea îşi concentrază atenţia asupra dezvoltării capacităţilor de ascultate, vorbire, reflectare, rezolvare de probleme, cooperare. Ca şi metodele prezentate mai sus, şi această metodă se bazează pe discuţii şi dezbateri pe diferite teme, precum şi pe rezolvarea problemelor prin găsirea de soluţii optime.

Tema: *Pericolul drogurilor* poate fi dezbătută prin argumentarea, pe baza textelor scripturistice, a afirmaţiei următoare: ”Consumul de droguri este un atentat împotriva propriei persoane.” [108]

- *“Nimeni vreodată nu şi-a urât trupul său, ci fiecare îl hrăneşte şi îl încălzeşte”.* (Efeseni 5,29)
- *“Trupul vostru este templul Duhului Sfânt”* (I Corinteni 6, 19)
- *“Toate-mi sunt îngăduite dar nu toate îmi sunt de folos”* (I Corinteni 6,19)
- *“Să nu ucizi”* (Ieşire 20,13).

---

[105] M. Moldoveanu, *Studiul de caz*, în: “Metode de formare în «Didactica specialităţii»”..., p. 60, Vezi şi S.Cristea, *Dicţionar de termeni pedagogici*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998.
[106] D.Opriş, M.Opiş, *op.cit*., p.60.
[107] I. Cerghit, *op.cit*., p.169.Vezi şi M.Bocoş, *Utilizarea metodelorşi tehnicilor de dezvoltare a spiritului critic,* în „Instruire interactivă”...p.323.
[108]D. Opriş, M. Opriş, *op.cit*., p.118.

Tot pe baza textelor pot fi analizate senificaţiile consumului de alcool în viaţa tinerilor. (Ex: Judecători 16, 23-30; I Corinteni 6, 10; I Timotei 5, 23; etc.)

III. 4. 7. ŞTIU-VREAU SĂ MAI CUNOSC- AM ÎNVĂŢAT NOU -ÎN CE SCOP AM ÎNVĂŢAT

Aceasta este o metodă activă şi complexă utilizată în vederea valorificării cunoştinţelor şi experienţelor anterioare ale elevilor, în vederea optimizării învăţării. Este o metodă ce urmăreşte conştientizarea de către elevi a ceea ce ştiu sau cred că ştiu referitor la o anumită problematică, precum şi a ceea ce nu şiu şi ar dori să înveţe.[109]

Profesorul anunţă tema care urmează a fi dezbătută, iar apoi realizează pe tablă un tabel în care va nota: ceea ce ştiu elevii deja, ceea ce doresc să mai cunoască, ceea ce au învăţat nou despre subiectul aflat în discuţie. Ceea ce este important pentru religie este cum aplicăm cunoştinţele noi, de aceea am mai adăugat la acest tabel încă o coloană şi anume: *În ce scop am învăţat*.[110]

Vom exemplifica această metodă prin tema: *Iubire şi dreptate - participarea creştinilor la viaţa socială*.

Elevii vor fi împărţiţi pe grupe. După anunţarea temei şi a obiectivelor se va întocmi tabelul pe tablă. Completatea rubriciilor se va realiza printr-o dezbatere la care vor participa toţi elevii după care se va completa tabelul de mai jos.

[109] M.Bocoş, *Utilizarea metodelor şi tehnicilor de dezvoltare a spiritului critic,* în „Instruire interactivă"...p.322.
[110] M. Oros, *Dezbaterea şi rolul acesteia în abordarea conţinuturilor religios-morale*, în *Jurnalul de Didactica,*2010, *http:// psiho.ubbcluj.ro/SSU/revista, Jurnalul de Didactică*, 2010, pp.19-29.

Ştiu	Vreau să mai cunosc	Am aflat nou	În ce scop am învăţat
1.Definiţie: A.**Iubirea** este virtutea teologică cu care ne naştem, - este puterea sufletului de a face bine, -înclinaţia omului spre tot ceea ce este bun şi frumos, -Care este porunca iubirii? "Iubeşte pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot cugetul tău iar pe aproapele tău ca pe tine insuţi!"(Marcu 12,29) 2.Către cine se îndreaptă dragoste noastră? -către Dumnezeu -către om 3.Cum este *adevărata dragoste*? -firească, puternică, dezinteresată, vie, lucrătoare,jertfelnică -De unde ştiţi acest	*Cum se împacă iubirea cu dreptatea*? *-Putem fi drepţi şi iubitori în acelaşi timp?* Ex: Iisus Hristos este iubitor, dar şi drept. (vezi scena izgoirii negustorilor din Templu cu biciul). *Studiu de caz*: Fiica unui judecător din America a fost prinsă furând dintr-un magazin. Pedeapsa stabilită de judecător pentru fapta ei a fost: aplicarea a 40 de lovituri de bici în piaţa centrală a oraşului.Ce va face tatăl ei în această situaţie? 1.Dacă-şi iubeşte fiica nu poate să o pedepsească! 2.Dacă nu o pedepseşte nu e	-Având iubire faţă de semeni pot să fiu şi drept! -Iubirea se naşte din credinţă şi speranţă. -Iubirea dă sens vieţii!	1.Ca să văd, ce fel de om mă descopăr pe mine? -bun, iubitor, drept, liber şi obiectiv în luarea deciziilor, iertător sau în relaţie cu semenii mei, sau subiectiv, rău, neiubitor, nemilos, subiectiv, neiertător. 2.Analiza vieţii mele interioare. -Cine biruie în lupta dintre bine şi rău din sufletul meu? -Am făcut în toate situaţiile binele pe care puteam să-l fac? -De partea cui am fost în lupta dintre

lucru? -Din epistola de la Corinteni I, 13,4-7. "*Dragostea îndelung rabdă, se dăruieşte, nu se invidiază, nu se trufeşte, nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se întărâtă, nu ţine seama de rău, nu se bucură de nedreptate ci se bucură de adevăr.Pe toate le suferă, pe toate le crede, pe toate le nădăjdu-ieşte, pe toate le rabdă. Iubirea nu cade niciodată*". 4.Care sunt *roadele* dragostei? -bunătatea, pacea,răbdarea,blândeţea. 1.Definiţie: B.**Dreptatea** este virtutea prin care omul îşi împlineşte îndatoririle faţă de Dumnezeu şi de semenii săi - virtutea morală ce se dobândeşte în	drept! Ce credeţi că va alege tatăl ei, iubirea sau dreptatea? (Se va lăsa el biciuit în locul ei împăcând astfel iubirea cu dreptatea) -De ce credeţi că procedează aşa? Deci cum a fost iubirea lui? -Ce facem în cazul în care suntem puşi să alegem: iertăm sau facem dreptate? Ex:"Precum voiţi să vă facă vouă oamenii aşa faceţi şi voi lor"(Matei 7,12)	-Iubirea adevărată este jertfelnică. -Dreptatea în viaţa socială este păzitoarea drepturilor fiecăruia dintre noi.	generozitate şi egoism; adevăr şi minciună; cer şi pământ? 3.Să ştiu să mă comport în societate, să fiu corect în luarea deciziilor şi-n relaţia cu semenii mei. 4. Cât de drept mi-am judecat aproapele: părinţii, fraţii, prietenii, profesorii, etc.? 5.Iertând mă feresc de mediocritate şi tind spre desăvârşire.

timp, -respectarea drepturilor semenilor 2.Felurile dreptăţii: -dreptatea morală -dreptate socială care izvorăşte din dreptatea morală, -dreptatea juridică 3.Dreptatea în *Vechiul Testament* era dată de Legea Talionului:"Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte". În *Noul Testament*: "Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei care vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi, rugaţi-vă pentru cei care vă nedrep-	-*Credeţi că este cineva care doreşte să i se facă rău?* Studiu de caz. Ex: Abraham Lincoln, când a fost ales preşedintele Americii, şi-a pus consilier pe cel mai aprig adversar al său din campania electorală. -De ce credeţi că a făcut acest lucru? -*Cum era legea V.T?* -Aspră , dreaptă dar lipsită de iubire. -*Ce observăm, cum este legea N.T?* -Superioară faţă de cea din V.T., dar şi foarte grea. -Cheamă la iubire,	*"Ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face!"* -Dragostea şi bunătatea faţă de cineva care te urăşte îl face să devină mai bun, să-şi schimbe sentimentele. -Răul nu poate fi biruit cu rău, ci numai cu BINE.	6.Analiza poziţiei mele în societate. -Ce loc am reuşit să ocup în societate? -Am reuşit să fiu *ceva* sau *cineva*?

tăţesc”(Matei 5,44) Cum este ea?	deci la desăvârşire! *-Cum ne purtăm faţă de cei care greşesc tot timpul?* “De-ţi va greşi fratele tău mergi şi mustră-l între tine şi el,de te va asculta ai dobândit un frate în el, de nu te va asculta spune-l Bisericii, iar de nu ascultă de Biserică să fie ca un păgân ca un vameş” (Matei 18,15-17) *-Până când iert*? Ex:Apostolii l-au întrebat odată pe Iisus: De câte ori să iertăm?iar Iisus le-a răspuns:”De 70 de ori câte 7”, adică de foarte multe ori. (Matei 18,21-22) *-Dacă cel iertat de mine nu apreciază acest lucru, ba chiar mă consideră un fraier, ce fac?*	Pe mincinos, pe cel ce face rău cu premeditare, personal îl pot ierta, dar dacă face rău societăţii atunci iau atitudine şi-l chem în faţa legii. În releţia cu semenii nostri trebuie să primeze iubirea, dar atunci când acest lucru nu este posibil ne purtăm după dreptate după lege. Îl las în pace în speranţa că odată îşi va da seama de greşeala făcută. *Dragoste cu sila nu se poate*! Iată o temă de adâncă meditaţie pentru noi toţi!	7.Desăvârşirea mea spirituală-mântuirea. *-Adevărata victorie trebuie s-o obţinen nu împotriva celor care îmi face mie rău ci, împotriva răului din mine!* *-Mediocritatea şi suficienţa de sine sunt periculoase şi duc la pierderea sufletului.*

	- În concluzie: *-Iertăm sau facem dreptate*? *-Când sunt eu vinovat ce fac?* *-Cum ne tratăm pe noi înşine în acest caz?* *- Ce-i cerem lui Dumnezeu atunci dreptate, milă sau iubire?*		

Este important ca fiecare elev să participe la dezbatere şi să aibă posibilitatea să-şi exprime punctul de vedere pe parcursul discuţiilor; să se realizeze o cât mai bună legătură între ceea ce elevii cunosc şi au experimentat deja şi ceea ce-şi doresc să cunoască şi nivelul de cunoştinţe atins de ei la finalul lecţiei, precum şi dezvoltarea emoţiei şi trăirilor sufleteşti ale fiecărui elev.

III. 4. 8. PUNEREA ÎNTREBĂRILOR

Punerea întrebărilor potrivite, într-o activitate de predare-învăţare, de către profesor, urmăreşte dezvoltarea participării active a elevilor la discuţii, în vederea identificării celor mai potrivite soluţii pentru rezolvarea problemelor dezbătute. Utilizarea acestei metode necesită abordarea succesivă logică a unui set de întrebări care să stimuleze gândirea critică a elevilor.

Tema propusă : *Postul-cale spre mântuire*.

Profesorul va citi elevilor un fragment din Pateric: "Un călugăr dintr-o mănăstire a poposit într-un sat, la un creştin, care l-a servit la cină cu mâncare cu carne. Călugărul supărat l-a întrebat pe omul nostru: Ce fel de creştin eşti de nu ştii rânduielile călugăreşti? Omul a răspuns: eu n-am auzit de legile călugăreşti, dar mi-am propus să nu supăr pe nimeni şi acum sunt mâhnit că te-am supărat. Călugărul s-a smerit şi a zis: Iartă-mă frate, viaţa ta duhovnicească este mult mai îmbunătăţită decât a mea. Îţi mulţumesc!"

Plecând de la acest fragment profesorul va pune următoarele întrebări elevilor:

-Ce este postul?

-De când datează el?

-Există post şi în alte religii? Romanii au postit? Dar egiptenii sau evreii?

-De ce prescripţii era însoţit postul la evrei?

-Ce valoare are postul creştin? Cine ni-l prescrie?

-Ce ne învaţă Hristos cu privire la post?

-Credeţi că este demodat să postim astăzi? E ceva căzut în desuetudine?

-Dar curele de slăbire sau dietele, cum sunt? La modă?

-Ce zice medicul despre valoarea şi importanţa postului?

-Postul are numai o valoare terapeutică de detoxifiere a organismului?

-Vi se pare greu să postiţi? De ce?

-Când un medic ne prescrie o dietă aspră de ce putem s-o ţinem?

-Cine posteşte? Copiii postesc? Bătrânii? Ce spune Biserica în acest sens?

-Postul este numai o prescripţie negativă?

-Câte feluri de postiri cunoaşteţi?

-Ce credeţi că presupune postul faptic?

-Este postul un scop în sine sau o cale spre mântuire?

-Are postul singur fără rugăciune şi fapte bune vreo valoare creştină?

-Cu ce se încheie perioada postului?

Deci acum la final haideţi să găsim câteva definiţii pentru postul creştin.

Postul este, aşadar:

- străduinţa noastră de a face bine,

-este o jertfă adusă lui Dumnezeu,

-nu este un scop în sine ci, o cale spre desăvârşire,

-este o disciplinare a trupului şi a minţii,

-ar trebui să fie o stare , o atmosferă de sfinţenie,

-un exerciţiu moral benefic pentru purificarea trupului şi a sufletului.

-ca să aibă valoare soteriologică, postul trebuie să se încheie cu spovedanie şi împărtăşanie.

"*Fă stomacul mic, limba tăcută, păstrază-ţi mintea limpede, inima curată, blândă şi smerită*" (Sfântul Vasile cel Mare). Acesta este adevăratul post!

III. 4. 9. BRAINSTORMING-UL

Brainstormingul[111], "evaluarea amânată", "furtuna de creiere"[112] sau "fluxul enunţărilor de idei" este o metodă prin care se încearcă îndeosebi stimularea potenţialului creativ al elevilor, studenţilor, tinerilor sau adulţilor în încercarea de a identifica într-un interval scurt de timp ideile originale sau conexiunile între acestea, printr-o analiză în care nu primează judecata evaluativă. "*Se pleacă de la principiul separării, în faza iniţială, a gândirii creatoare de gândirea critică pentru a se oferi subiecţilor participanţi condiţii care să nu-i inhibe în momentul enunţării ideilor, să le risipească teama de autoritatea cuiva, de eroare, de critică*"[113].

Organizarea eficientă presupune organizarea grupului de lucru într-o structură care să evite ierarhiile, motiv pentru care se recomandă ca dispunerea să fie circulară/semicirculară sau careu/pătrat. Utilizarea metodei nu depinde de omogenitatea sau eterogenitatea pe criterii de vârstă, sau pregătire profesională a grupului, unele recomandări insistând chiar pe avantajele lucrului într-un grup cât mai divers alcătuit.

Activitatea este condusă de către profesor/moderator, dar dezbaterile complexe reclamă şi prezenţa unui număr de observatori, care au doar rolul de a reţine ideile cele mai importante. Pentru activitatea desfăşurată în clasă, ideile notabile pot fi menţionate în scris de către profesor, pe hârtie sau chiar pe tablă.

Succesul utilizării la clasă a metodei depinde în mare măsură de modul în care profesorul reuşeşte să-i încurajeze pe toţi elevii să-şi prezinte diferite puncte de vedere şi să descurajeze eventualele critici venite din partea colegilor acestora. Dat fiind faptul că libertatea de gândire şi spontaneitatea reprezintă criterii de lucru, în alegerea temelor/aspectelor din spaţiul religios supuse rezolvări prin brainstorming se cere realizată cu deosebită atenţie, spre a nu genera sau încuraja relativizarea respectivelor valori.Brainstormingul încurajează creativitatea şi generează rapid multe idei.Pentru succesul metodei ea trebuie organizată de către profesorul coordonator după anumite reguli:

-Se prezintă elevilor tema discuţiei, astfel încât toată lumea să fie introdusă în problema ce urmează a fi dezbătută,

---

[111] Profesorul I.O. Pânişoară consideră că iniţiatorul acestei metode, F. Osborn, a preluat-o "*din budismul Zen (desemnând concentrarea spiritului în calm)*" vezi Ion-Ovidiu Pânişoară, *Comunicarea eficientă*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 328.

[112] C.L. Oprea, *Strategii didactice interactive*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 2009, p. 211.

[113] I. Neacşu, *Metoda brainstormingului*, în: *Metode didactice de formare în "didactica specialităţii" - un cadru conceptual*, în: "Metode de formare în «Didactica specialităţii»", modulul 2, suport de curs în cadrul proiectului "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, 2011, p18.

-Toată lumea trebuie să participe spunând o idee, o frază, un cuvânt ce are legătură cu subiectul,

-Nimeni nu poate repeta ce s-a spus deja şi nu poate completa părerile celorlalţi până la final,

-Profesorul notează toate ideile iar la final împreună cu grupul analizează toate răspunsurile care mai apoi vor fi folosite pentru soluţionarea problemei.

III. 4. 10. JOCUL DIDACTIC

Jocul este din ce în ce mai valorificat în zilele noastre din punct de vedere pedagogic, cu intenţia de a imprima programului şcolar un caracter viu şi atrăgător. La ora de religie se poate adopta jocul didactic, sub forma unor jocuri orale cu întrebări (de exemplu: *Cine ştie câştigă*, cu întrebări din diverse domenii religioase, cum ar fi: Vechiul şi Noul Testament, părţile bisericii, sărbătorile religioase, etc.; la clasele I-IV desenul poate fi uşor aplicat la foarte multe lecţii sub forma unui joc). Contribuţiile instructiv-educative ale jocului didactic sunt importante pentru că, în reuşita jocului, elevul se antrenează cu toate disponibilităţile fizice, intelectuale şi afective pe care le are. Jocul didactic dezvoltă capacitatea de a se adapta la situaţiile noi care apar şi de a acţiona independent pe parcursul jocului. Jocul reprezintă o metodă bazată pe acţiunea didactică indirectă, simulată[114], inspirată – în viziunea profesorului Elena Rafailă – din jocurile copiilor şi, parţial, din domeniul psihodramei.[115] Activitatea şi eficienţa jocului didactic depind de ingeniozitatea profesorului în alegerea şi organizarea acestuia, ţinând cont de particularităţile elevilor.

În continuare vom prezenta câteva modele de jocuri didactice care au rolul de a dezvolta capacitatea de comunicare a elevilor pe etape de vârste. Contribuţiile instructiv-educative ale jocului didactic sunt importante pentru că, în reuşita jocului, elevul se antrenează cu toate disponibilităţile fizice, intelectuale şi afective pe care le au. Jocul îi dezvoltă copilului capacitatea de a se adapta la situaţiile noi care apar şi de a acţiona independent pe parcursul jocului. Propus şi condus de către profesor el urmăreşte realizarea unor obiective religios-morale cât şi atingerea unor finalităţi psihologice. La ora de religie pot fi propuse diverse jocuri didactice în funcţie de posibilităţile şi aptitudinile elevilor.

Jocuri pentru 6-7 ani.

1. **Dacă aş fi**...[116]

Obiective religios-morale:

-să dezvolte capacitatea de comunicare şi comuniune între elevi

-să dezvolte sentimentul de legătură între oameni şi natură.

Finalităţi psihologice:

- dezvoltarea sentimentul de respect şi ocrotire pentru tot ceea ce ne înconjoară,
- dezvoltarea empatiei.

[114] D. Opriş, M. Opriş, *Metode active de predare-învăţare. Modele şi aplicaţii la religie...*, p. 110.
[115] E. Rafailă, *Jocul de rol*, în: "Metode de formare în «*Didactica specialităţii*»"..., p. 38.
[116] Vezi O. Panait , *Prin joc,spre viaţă*, în „Educaţia religioasă în dialog cu societatea, cercetări pedagogice, psihologice şi istorice, Coord. D.Opiş, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2010, pp.93-96.

Numele jocului	Dacă aş fi....
Descrierea jocului	Profesorul pregăteşte, pentru fiecare copil, câte o foaie de hârtie pe care notează: -dacă aş fi o floare, aş vrea să fiu..... -dacă aş fi un pom, aş vrea să fiu... -dacă aş fi o apă, aş vrea să fiu.... -dacă aş fi un animal domestic, aş vrea să fiu..... -dacă aş fi un animal sălbatic, aş vrea să fiu..... - dacă aş fi o carte, aş vrea să fiu.... -dacă aş fi un fenomen al naturii, aş vrea să fiu.... -dacă aş fi o figură geometrică, aş vrea să fiu.... -dacă aş fi un anotimp, aş vrea să fiu... Copiii completează fiecare spaţiu punctat sau desenează răspunsul în timpul stabilit. Apoi fiecare îşi citeşte răspunsul şi îl argumentează.
Materiale necesare	-o foaie de hârtie, culori, panouri , etc.
Număr de jucători	-orice număr de participanţi
Durata	-15-20 minute
Problematizarea	Se discută cu copiii răspunsurile lor. -De ce ai ales dintre pomi imaginea nucului? Ce fel de pom este el? Ce are el interesant? Ştiţi că măsuţele din clasa noastră sunt confecţionate din lemnul acestui copac? Deci copacul acesta s-a dăruit pe el ca voi să aveţi pe ce dormi, scrie, folosi... (întrebarea este valabilă pentru orice categorie enumerată) Copiii vor problematiza asupra importanţei de a dărui altuia, de a aprecia jucăriile şi a le împărţii cu alţi copii.

Jocuri pentru 7-10 ani

1. **În pădure**[117]

Obiective religios-morale:

-să înveţe să aibă încredere în aproapele său.

- să conştientizeze ce daruri au primit fiecare de la Dumnezeu (văzul)

Finalităţi psihologice:

-dezvoltarea comunicării non-verbale şi kinestezice,

-dezvoltarea sentimentului de responsabilitate.

Numele jocului	În pădure
Descrierea jocului	-Se poate juca în pădure sau oriunde în aer liber. Profesorul împarte grupul în perechi.Un membru al fiecărei echipe este legat la ochi. Partenerul lui îl va ajuta pe colegul său să meargă avertizându-l de obstacolele pe care acesta urmează să le întâlnească în cale. Ghidul îl va face atent pe cel condus : -pe ce calcă (moale sau tare, pamânt sau frunze uscate, drept sau în pantă) pentru a putea reface singur traseul după ce este dezlegat la ochi. Cel legat la ochi va fi încutajat de partenerul său să simtă cu mâinile tot ce-l înconjoară: scoarţa arborilor, crengile,etc.
Materiale necesare	Ideal ar fi ca acest joc să se desfăşoare în pădure, în natură. Dacă nu este posibil acest lucru îl putem desfăşura şi în şcoală. Atunci vom avea nevoie de obstacole:bănci scaune, uşa, grilaje, scări, etc.
Număr de jucători	între 20-24
Durata	15-20 minute
Problematizarea	Faptul că unul dintre copii este legat la ochi le dezvoltă copiilor încrederea unul în celălalt. Copilul legat la ochi are nevoie de ajutorul colegului său, de explicaţiile lui ca să poată stăbate traseul propus.

[117] Joc adaptat după seminarul de Naturpädagogik susţinut de prof. Susanne Gräfin Finckenstein în cadrul unui program de Practică Pedagogică, încheiat între Universitatea „Babeş-Bolyai" şi Centrul de formare Sambachshof (Germania), martie 2011.

	La sfârşitul jocului se pun o serie de întrebări copiilor: - Ce aţi simţit în momentul când aţi fost legaţi la ochi?... De ce? - V-aţi pus mai mult speranţa în puterile voastre sau în ajutorul colegului vostru? -Ce sentiment aţi avut faţă de colegul vostru care v-a condus? 1.Profesorul problematizează asupra sentimentului de *încredere* între prieteni. -V-aţi gândit ce simt copiii care nu văd? -Ce înseamnă să nu vezi, să nu te poţi bucuta de frumuseţile acestei lumi? -Ce sentiment aţi avut când aţi simţit mirosul pământului, pădurii sau când au simţit cu mâna scoarţa copacilor? 2.Profesorul va problematiza asupra *darului primit de la Dumnezeu: văzul,* asupra frumuseţilor oferite nouă de natura înconjurătoare creată de Dumnezeu.

Jocuri 10-14 ani

1.**Numele meu.**

Obiective religios-morale:
-să cunoscă importanţa şi semnificaţia numelui lor,
-să cunoască influenţa numelui asupra caracterului fiecărei persoane,
Finalităţi psihologice:
-formarea capacităţii de autocunoaştere

Numele jocului	Numele meu
Descrierea jocului	Profesorul le va pune participanţilor la dispoziţia elevilor: creioane colorate, hârtie iar ei trebuie să-şi scrie numele alegându-şi o culoare şi să găsească câte o caracteristică personală pentru fiecare literă în parte. De exemplu CASIA, ar putea găsi următoarele caracteristici:C-caracter, A-atent, S-sinceritate, I-isteţ. Apoi trebuie să le lipească pe un carton mare în sala de clasă. Fiecare îsi va motiva caracteristicile alese urmând ca apoi colegii să precizeze dacă se

	potrivesc cu cele menţionate pe fişă.
Materiale necesare	Cartoane, culori sau carioce, bucăţi de hârtie albă sau colorată, lipici.
Numărul de jucători	Toti elevii din clasă
Durata de lucru	10 minute
Problematizarea	Profesorul îi va face atenţi pe elevi că în viaţă nimic nu este întâmplător cu atât mai puţin numele pe care le purtăm. Numele este încărcat de semnificaţie reprezentând vocaţia sau chemarea cuiva. Pin faptul că am primit un nume la botez noi suntem *persoană*. -Ce înseamnă că suntem persoane? Că suntem chemaţi la comunicare cu alte persoane în comuniune deplină cu Dumnezeu. Numele Fiului lui Dumnezeu: Iisus Hristos provine din limba greaca si semnifica: Iisus Hristos , fiul lui Dumnezeu mântuitorul lumii. -Ce semnifică numele noastre şi cum ne influenţează acest lucru? Profesorul poate explica semnificaţia numelor creştine şi importanta faptului că purtăm adesea nume de sfinţi.Acest lucru este important pentru noi ca şi creştini pentru că sfântul alcărui nume îl purtăm devine patronul spiritual al nostru, ocrotitorul nostru cel ce se roagă şi mijloceşte lui Hristos pentru noi. *Semnificaţia numelor*: Ana- cea plină de har, Adela-cea nobilă Mihai- Mi ca Elohim? Adică Cine este puternic ca si Dumnezeu? Maria-copila dorită Silviu-cel iubitor de padure Carina- cea plina de iubire Sofia- cea inteleaptă Anastasia- Învierea Domnului Emanuel- Unsul lui Dumnezeu Teodora-cea dăruită de Dumnezeu, Casia- cea delicată Anisia- cea unică,etc.

	-Profesorul îi va conştientiza pe elevi despre responsabilitatea purtării unor nume sfinte si influenţa pozitiva asupra propriei persoane a acestui lucru. Copiii vor primi sarcină de lucru să găsească semnificaţia numelor lor ajutati de părinţi.

Jocuri categoria 14-18 ani

1.**Eu şi colegii mei**[118]

Obiective religios-morale:
-să se cunoască pe ei înşişi
-să înveţe să îşi cunoască colegii
- să fie responsabili faţă de colegi
Finalităţi psihologice:
-comunicarea cu clasa
-solidarizarea grupului
-dezvoltarea capacităţii de cunoaştere şi autocunoaştere

Numele jocului	Eu şi colegii mei
Descrierea jocului	Elevilor li se vor da câte două foi colorate. Pe una dintre ele li se cere să scrie trei lucruri pe care ar trebui să le facă pentru îmbunătăţirea relaţiilor de grup, iar pe cealaltă foaie să scrie trei lucruri care nu merg şi care ar trebui îmbunătăţite ajutându-se reciproc.
Materiale necesare	Foi colorate, creioane, etc.
Numărul de participanţi	20 de elevi
Durata	Peste 15 minute
Tipul jocului	Comunicare
Problematizarea	Profesorul problematizează pe buna comunicare între elevi şi posibilitatea rezolvării problemelor unui grup prin comunicare. -Care sunt problemele care nu merg în clasa voastră? -Numiţi-le şi argumentaţi!

[118] Vezi şi O.Panaite, *Prin joc spre viaţă*, ed.a-II-a revizuită şi îmbunătăţită, AlbaIulia, Editura Reîntregirea, p.211.

	-Ce ar trebui să faceţi pentru a le rezolva? -Credeţi că este importantă comunicarea în rezolvarea problemelor? -Cum puteţi să rezolvaţi problemele de grup? -Ce poţi tu personal face pentru grup? -Dar grupul pentru tine? Profesorul propune o analiză a stării spirituale a fiecărui menbru din grup. -În ce relaţii mă aflu cu mine însumi? -Cum influenţează starea mea sufletească relaţia mea cu ceilalţi? -În ce relaţii mă aflu cu cei alături de care trăiesc zilnic? (De prietenie, de acceptare, de ură, de neacceptare, de invidie) -La ce mă ajută această analiză a vieţii mele interioare? (la cunoaşterea vieţii mele spirituale , la buna conlucrare şi comunicare cu semenii mei) -Unde putem să ne găsim liniştea sufletească şi să fim în comuniune cu semenii nostri? *In Biserică suntem în deplină comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii nostri. Fiecare dintre noi are responsabilităţi particulare specifice în cadrul grupului dar şi responsabilităţi mai largi care angajează un grup (clasa) să-şi cunoască şi să se implice direct în rezolvarea problemlor.*

2. **Cât de responsabil sunt**?

Obiective religios-morale:

-să îşi dezvolte intuiţia

- să înveţe să fie responsabili

Finalităţi psihologice:

-identificarea şi rezolvarea de probleme

-participarea la problemele comunităţii

-dezvoltarea capacităţii de a lua decizii

Numele jocului	Cât de responsabil sunt?
Descrierea jocului	Participanţii trebuie să identifice o problemă a comunităţii, o situaţie care se cere urgent rezolvată. De exemplu: În ţara noastră a crescut semnificativ gradul de poluare a apei şi a pământului, a aerului. De aceea trebuie să încercăm să rezolvăm cât mai repede această problemă. Două persoane sunt delegate să-şi exprime punctele de vedere referitoare la

	identificarea unor mijloace vizând reducerea poluării. Cei doi elevi vor avea puţin timp ca să-şi pregătească argumentele, timp în care elevii din clasă vor reflecta asupra problemei pusă în discuţie. Ce soluţii propun cei doi?(desfăşurarea unor programe de educaţie împotriva poluării, identificarea unor soluţii pe care şi noi le putem respecta când mergem în natură, etc) Cei doi oratori sunt invitaţi să-şi prezinte argumentele referitoare la această problemă. După discursul celor doi sunt ascultate şi părerile celorlalţi colegi. Profesorul va conduce o dezbatere pe această temă unde se vor discuta absolut toate propunerile. La final se va supune la vot şi se vor alege cele mai bune soluţii.
Numărul de jucători	toată clasa
Durata	20-25 minute
Problematizarea	-Profesorul problematizează asupra datoriei noastre de a participa la luarea de decizii corecte precum şi asupra participării noastre la problemelor societăţii. -Suntem responsabili fiecare de faptele noastre dar şi pentru faptele celor din jurul nostru. De aceea trebuie să-i sfătuim şi să ne educăm reciproc când e vorba de poluare. -Natura este darul lui Dumnezeu dăruit nouă tuturor de Dumnezeu dar, pe care avem datoria morală să îl ocrotim pentru a se putea bucura de el şi generaţiile viitoare. *“Dacă omul ar fi cine se crede, ar da ordin naturii şi ea ar trebui să îl asculte. Dar ea n-ascultă decât de Făcătorul ei. De aceea noi, cunoscându-L pe El stăpânul ei, noi ne rugăm, şi, deşi nevrednici, Dumnezeu ne ascultă rugăciunea. Natura nu ascultă de autoritatea omului, ci ascultă de autoritatea lui morală, de sfinţenia lui. Ascultă de acea înrudire a omului cu Tatăl său şi făcătorul naturii. Natura nu se impresionează de frumuseţea omului, prea puţin de ştiinţa lui, şi deloc de autoritatea lui. Ascultă însă de smerenia lui."* (Părintele Arsenie Boca) -Ce înseamnă să fi responsabil faţă de lume?

	-Care sunt efectele faptelor noastre nesăbuite asupra naturii? (defrişările nenumărate, poluarea apelor de către fabrici, poluarea pământului cu substanţe toxice, poluarea aerului sau la scară mai mică: aruncarea gunoaielor în pădure sau în ape, etc) Forma supremă de solidaritate a omului cu pământulşi natura este adeseori menţionată în Biblie şi în slujbele Bisericii. *Noi ne-am născut să ne bucurăm de frumuseţile şi bunătăţile acestei lumi nu ca să o devorăm*! -Tipuri de responsabilitate pe care le avem: duhovnicească, ecologică, politică, economică, etc. -Toţi creştinii îşi aduc aminte în mod special de creaţia lui Dumnezeu, în fiecare an la data de 1 septembrie, de Ziua Protecţiei Mediului Înconjurător. Profesorul propune o temă de meditaţie asupra căreia va reveni ora următoare: -Cum putem noi înfrumuseţa creaţia lui Dumnezeu astăzi?

Jocul didactic valorifică avantajele dinamicii de grup. Interdependenţele, spiritul de cooperare, comunicarea activă, implicarea efectivă şi totală la joc, angajează toţi elevii la joc, stimulează unor legături speciale în grup ducând la întărirea unor calităţi morale (răbdarea, respectul pentru alţii, stăpânirea de sine, buna comunicare şi empatie), şi la dobândirea unor comportamente de responsabilităţi socio-profesionale.

III. 4.11. DRAMATIZAREA

Metoda se bazează pe utilizarea mijloacelor artei dramatice, are un rol educativ în învăţare, deoarece cu ajutorul ei, elevii retrăiesc în plan simbolic evenimente petrecute în trecut; în cadrul orelor de religie are un caracter optimist, o finalitate pozitivă şi o perspectivă eshatologică. În cadrul orelor de religie, dramatizarea înseamnă în primul rând deprinderea elevilor cu cântarea religioasă şi poezia religioasă; în al doile rând piesele religioase ce pot fi pregătite în preajma marilor sărbători creştine, dar şi cu alte ocazii[119]. Dramatizararea are un rol terapeutic.Dramaterapia presupune deja instrumente specializate de intervenţie făcând apel la imaginaţie şi acceptarea ca participantul să-şi asume un rol pe care îl interpretează. Ea are

[119] A. Danciu, *Metodica predării religiei în învăţământul preuniversitar*, Editura Gheorghe Alexandru, Craiova, 2005, p. 108

ca obiectiv general stabilirea spirituală, emoţională, cognitivă şi relaţională a fiinţei umane, pregătindu-l pe participant, ca prin acumularea unei anumite experienţe din rolurile din poveste, să ştie cum să se raporteze la rolurile reale din viaţa de zi cu zi.Binele, valoarea chiar şi răul au o metaforă care se cere explicată şi asimilată.

III. 4.12. BIBLIODRAMA.[120]

Încă din vechime, teatrului cu caracter religios i-au fost recunoscute virtuţile terapeutice şi educaţionale, nefiind considerat doar o activitate cultural-artistică. Prin această metodă artistică cu conţinut religios, se pune accent pe raportarea la textul sacru al Sfintei Scripturi.[121] Un pas important în predare după această metodă este reflecţia şi interiorizarea textului.Textul pus în scenă redă actorilor libertatea de a se privi pe sine, de a se vindeca de emotivitate, de a se dezvolta personal. Prin astfel de activităţi dezvoltăm copiilor latura artistică, creativă, învăţăm despre Dumnezeu, despre bine şi rău, răspundem unor întrebări interioare. Există infinit de multe beneficii prin asemenea activităţi derulate la ora de religie, decât atunci când predăm în mod tradiţional. Religia se poate îmbina armonios cu orice fel de artă, fie ea plastică, vizuală sau muzicală. Dar foarte bine se poate intersecta cu literaura.

Teatrul religios poate cu uşurinţă să reprezinte interfaţa creştinului în raport cu alte culturi, poate reda frumuseţea şi înţelesurile adevăratei credinţe. Teatrul presupune interdisciplinaritate, conexiuni cu alte discipline, între care, aparent, nu există o legătură. Este o metodă tot mai des folosită în predarea religiei, pentru că vizează nu doar relaţia elevului cu Dumnezeu, ci şi pregătirea şi dezvoltarea copilului, profesorii fiind de acord cu faptul că astfel se trăieşte în mod real şi se pun în practică lucrurile ştiute la nivel de simbol.Metoda Bibliodramei poate fi folosită pentru explicarea şi înţelegerea unui text religios, pentru predarea unor pilde sau parabole.Ceea ce este cel mai important în momentul folosirii acestei metode este la final momentul reflexivităţii pe care fiecare elev trebuie să-l conştientizeze prin întrebări: Ce ai simţit când ai interpretat acest rol? Care au fost sentimentele tale vis a vis de acest rol? Crezi că ţi se potrivea alt rol? Ce ai învăţat din această experienţă? Cum ai empatizat cu celelalte personaje? Pot fi puse în scenă de către copii anumite scene şi episoase din Vechiul Testament, (Încercarea credinţei lui Avraam, Cain şi Abel, etc) cât şi scene din Noul Testament(Pilda vameşului şi fariseului, Pilda fiului risipitor, etc.) O astfel de metode îi determină pe elevi să se apropie mai mult de Dumnezeu, de semenii lor, pentru că, atunci câd joacă un anumit rol, sentimentele trăite de copii pătrund adânc în inima şi mintea lor.

Etapele bibliodramei:

-prezentarea textului,
-alegerea rolului,
-legătura dintre rol şi viaţa de zi cu zi,

[120] Bibliodrama este o metodă didactică des folosită în predarea religiei în programele pastorale ale Bisericii Evanghelice, Germania. Vezi *Bibliodramatische Methoden, für den Religionsunterricht,* 7-8 Jahrgangsstufe, Bermoser/Höller Verlag AG, Nr.6/2001.
[121] Rudi Pohl, svd, *Was ist Bibliodrama*? În „Buletin Dei Verbum", nr.66-67, 1-2, Stuttgart, 2003, pp.4-6, apud O.Panaite, *op.cit*., p.37.

-aplicabilitatea şi transferul învăţăturilor la viaţa reală.

Tinerii noşti nu au nevoie de studii care să le arate, că Dumnezeu există sau nu. Ei simt că Dumnezeu este Unul, este acolo, le oferă sprijin şi ajutor când sunt lipsiţi de speranţe, singura condiţie este să-I învăţăm să-şi deschidă inima ca să-L primească înăuntru lor.

III. 4. 13. EXERCIŢIUL MORAL

Metoda exerciţiului face parte din învăţarea prin acţiune, care solicită din partea elevilor căutări, determinări, alternative şi experienţe personale. Pe lângă transmiterea de noi cunoştinţe, prin exerciţiu se urmăreşte şi formarea unor priceperi şi deprinderi. Exerciţiul nu este întotdeauna şi neapărat reproductiv, ci poate fi şi productiv. El poate contribui la stimularea şi dezvoltarea capacităţii creative a elevilor. Întreaga activitate şcolară este un exerciţiu îndelung, care urmăreşte atât formarea unor capacităţi şi deprinderi specifice, cât şi a unor dprinderi, obişnuinţe şi capacităţi generale de muncă serioasă, eficientă şi ordonată, care să-i ajute pe elevi pe calea autoperfecţionării, în tot cursul vieţii ulterioare. În cadrul orei de religie, exerciţiul duce la apariţia şi întărirea unor deprinderi necesare formării unui bun creştin:

- închinarea corectă (săvârşirea corectă a semnului Sfintei Cruci);
- rostirea rugăciunii în colectiv (în clasă, la biserică) sau în particular (rugăciunea de dimineaţă, înainte şi după masă, rugăciunea de seară);
- îngenuncherea (în timpul rugăciunii acasă sau la biserică);
- participarea la săvârşirea Sfintei Liturghii şi a altor slujbe religioase;
- rânduiala închinării în biserică, în faţa sfintelor icoane;
- citirea din Sfânta Scriptură, Mica Biblie sau din alte cărţi de învăţătură ortodoxă;
- însuşirea corectă a cântărilor religioase;
- rezolvarea unor rebusuri şi integrame cu conţinut religios, a unor teste cu conţinut religios, cu răspuns la alegere, etc.

La ora de religie, exerciţiul constă în executarea sistematică şi organizată a unor fapte şi acţiuni, în scopul formării deprinderilor şi obişnuinţelor de comportare morală, a trăsăturilor de voinţă şi caracter implicate în atitudinea şi conduita morală a elevului, în scopul formării convingerilor religios-morale. Un exerciţiu de deprindere morală este şi acela în care un elev care a greşit îşi recunoaşte greşeala şi îşi cere iertare, sincer. Rebusurile şi integramele sunt exerciţii preferate de elevi. Exerciţii în care şi biserica este mult implicată sunt cele legate de participarea la sfintele slujbe, de citirea din cărţile sfinte, de însuşire corectă a unor deprinderi.

III. 4.14. TEORIA INTELIGENŢELOR MULTIPLE

Studiile unor psihologi şi pedagogi au arătat că, fiecare persoană se naşte cu anumite înclinaţii numite şi inteligenţe multiple: (lingvistică, logico-matematică, muzical-ritmică, spaţială, naturală, kinestezică, interpersonală, intrapersonală - după Gardner). Gândim, învăţăm şi creăm în moduri diferite. Dezvoltarea potenţialului nostru depinde de ceea ce învăţăm cu

inteligenţa noastră specifică. [122] De aceea, profesorul este dator să observe cu ce îndemanare s-a născut fiecare copil şi să o dezvolte.

Aplicarea acestei teorii presupune lucrul pe grupe, ca de altfel majoritatea acestor metode, iar în prealabil o testare a elevilor pentru identificarea inteligenţei sau a inteligenţelor dominante ale personalităţii lor. Alcătuirea grupelor trebuie să ţină cont, în primul rând de numărul de elevi din clasă, iar apoi de tipul de inteligenţă a acestora. Dacă numărul lor este mic atunci se pot face trei sau patru grupe astfel încât să avem într-o grupă copii cu trăsături asemănătoare (cu acelaşi tip de inteligenţă).

O astfel de activitate, în jurul sărbătorilor pascale, ar putea arăta astfel: o primă grupă (alcătuită din elevi dotaţi cu inteligenţă lingvistică şi muzicală) va alcătui o poezie de patru versuri cu tema „Învierea Domnului" şi o va adapta la troparul Învierii; a doua grupă (elevi cu inteligenţă logico-matematică) va alcătui un rebus care să aibă pe verticală cuvântul „Învierea" şi va formula propoziţii cu cuvintele de pe orizontală; cea de-a treia grupă (elevii cu inteligenţă vizuală/spaţială) va concepe şi va realiza felicitări de Paşti adresate familiei şi prietenilor, iar ultima grupă (cei cu inteligenţa corporal-kinestezică) va realiza un scurt eseu cu tilul „Învierea lui Hristos – învierea noastră".

III. 4.15. ART-TERAPIA

Art-terapia foloseşte arta ca mijloc de expresie pentru comunicarea gândurilor, atitudinilor, conflictelor, sentimentelor mai degrabă decât evaluarea şi judecarea produselor finale estetice după standarde externe bine definite. Una dintre funcţiile acestei metode (folosită foarte mult în psihoterapie)[123]este încurajarea şi dezvoltarea relaţiilor interpersonale şi intensificarea comunicării interpersonale. Prin activităţile pe care copiii le desfăşoară prin această metodă (pictură, desen, decupaj, modelaj de plastilină şi lut, colajul din diferite materiale, etc.), copiii au posibilitatea de a se elibera de tensiuni, de a-şi elibera emoţile şi de a comunica cu ceilalţi. La orele de religie profesorul poate folosi cu succes această metodă mai ales la clasele mici, evidenţiind valoarea şi calitatea cu care a fost dăruit fiecare copil de către Dumnezeu. Dansul meditativ care se desfăşăoară pe muzică religioasă predispune şi încurajează spre linişte sufletească, regăsirea de sine atât de necesare în zbuciumul societăţii şi şcolii actuale. Dansul meditativ se poate realiza în cadrul orei de religie cu profesorul de religie pe grupe cât şi în afara orelor de curs cu un profesor specializat. De asemenea muzica bisericească este binevenită la orele de religie, cu condiţia să fie bine aleasă. Muzica bizantină va creea o atmosferă specifică orelor de religie, care predispune elevul spre contemplare şi armonie cu el însuşi. Colindele din perioada Crăciunului sunt îndrăgite de copii dezvoltându-le latura emoţională şi amintindu-le de evenimentul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos în ieslea din Betlehem.

Educarea emoţiei, fiecărui copil, este din ce în ce mai necesară de aceea, art-terapia este o metodă nouă dar foarte necesară pentru regăsirea echilibrului sufletesc şi apropierea de Dumnezeu a copiilor nostri

[122] Vezi M. Bocoş, *Instruirea... op.cit.,* p.157.
[123] Vezi O.Panaite, *Prin joc spre viaţă...op.cit*., p.37.

IV. MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT FOLOSITE ÎN PREDAREA RELIGIEI

Mijloacele de învăţământ, în timpul orei de religie, au rolul de a emoţiona, de a convinge, de a facilita însuşirea cunoştinţelor şi formarea sentimentelor religios-morale. Ele au o mare influenţă emoţională, făcându-i pe elevi să preţuiască şi să accepte anumite valori, să-şi formeze anumite convingeri, să-şi organizeze, interiorizeze şi conceptualizeze sistemul de valori religios-morale.

IV.1. FUNCŢIILE ŞI CLASIFICAREA MIJLOACELOR DE ÎNVĂŢĂMÂNT

După natura şi funcţionalitatea lor se poate face o clasificare a mijloacelor de învăţământ, astfel:

a) *mijloace informativ-demonstrative* (cu mesaj informaţional):
- Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie;
-obiecte de cult (Sfânta Cruce, vase liturgice, veşminte preoţeşti, candele, sfeşnice, cristelniţa, etc.);
- machete ale unor biserici, fotografii, icoane, vederi, desene didactice, scheme, planşe, hărţi, tabele cronologice, elemente de istorie locală;
- dogme şi versete scripturistice, care odată învăţate devin suporturi pentru însuşirea altor cunoştinţe;
- mijloace de învăţământ pe suport scris (cărţi, cursuri, culegeri de colinde şi poezii religioase, reviste de specialitate, cărţi de rugăciuni, caiete speciale);
- mijloace de învăţământ tehnice audio, vizuale şi audio-vizuale (discuri, casete audio, benzi magnetice, diapozitive, diafilme, filme, casete video, compact-discuri).

b) *mijloace de exersare şi formare*: calculatorul;

c) *mijloace de evaluare*: chestionare, teste.[124]

Toate aceste obiecte devin mijloace de învăţământ numai în momentul în care răspund unei finalităţi pedagogice. Pentru a fi folosite eficient, acestea trebuie să fie de bună calitate, reprezentative, sugestive şi cu aspect plăcut. Elevii vor fi orientaţi referitor la observarea şi folosirea lor. Profesorul de religie îşi va proiecta activitatea didactică în limitele posibilităţii de a procura şi confecţiona mijloace de învăţământ. Cele mai folosite mijloace de învăţământ folosite în cadrul orelor de religie sunt: textul biblic, icoana, desenul, portretul, etc.

IV.1.2. TEXTUL BIBLIC

În cadrul orelor de religie Sfânta Scriptură este folosită în crearea cadrului religios necesar desfăşurării orei, în verificarea, comunicarea şi fixarea cunoştinţelor, în asociere, apreciere, generalizare, în recapitularea şi sistematizarea cunoştinţelor. Sfânta Scriptură fiind o carte specială, scrisă după anumite principii, este absolut obligatoriu ca dascălul de religie să îi deprindă pe elevi să găsească şi să interpreteze corect un text din Sfânta Scriptură. Pe lângă textele biblice, la religie folosim de foarte multe ori şi texte din Scrierile Sfinţilor

[124] S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, *op.cit*., pp.153-154; vezi şi A.Danciu, *op.cit*, p.117.

Părinţi Bisericeşti încărcate de o semnificaţie aparte şi pline de înţelepciune din care cei tineri pot desprinde cu uşurinţă foarte multe învăţături. (Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare, etc.)

IV.1.3. ICOANA

Este o prezenţă harică. În istoria Bisericii, icoanele au avut un rol important în viaţa liturgică, în domeniul misiunii şi în latura educaţiei religioase. Icoana este prezenţa harică a Sfântului pictat în ea datorită sfinţirii ei, acest lucru deosebind-o de un simplu tablou religios.Ca mijloc didactic, icoana îndeplineşte mai multe funcţii:

- *funcţia catehetică sau didactică*: icoana este Biblia în imagini şi simboluri;

- *funcţia contemplativă*: icoana este o fereastră spre absolut care atrage pe credincios spre comuniunea cu Dumnezeu întru slavă;
-*funcţia de mijlocire sau harică*: icoana împărtăşeşte puterea nevăzută a lui Dumnezeu prin mijlocirea celui reprezentat pe ea;
- *funcţia latreutică*: prin cinstirea icoanei, cinstim pe cel reprezentat pe ea. Dogma cinstirii icoanelor a fost stabilită de Sinodul VII Ecumenic;
- *funcţia educativ-religioasă*: icoana un este mijloc de trezire, întreţinere şi întărire a vieţii religioase, iar vederea ei îndeamnă la fapte bune, la practicarea virtuţilor creştine.

Profesorul de religie va utiliza în timpul orelor icoane, ca mijloace de învăţământ, în concordanţă cu subiectul lecţiei. Icoana poate fi folosită la orice clasă, la lecţiile legate de vieţile sfinţilor, la evenimentele legate de viaţa Mântuitorului. Şi elevii pot aduce unele icoane, la cerinţa profesorului.

IV.1.4. PORTRETUL

Portretul reprezintă chipul unor oameni simpli sau al unor personalităţi. În prezentarea portretului se subliniază calităţile, ţinuta corpului şi îmbrăcămintea, în contextul perioadei istorice în care a trăit cel prezentat.
La orele de religie se pot utiliza portretele (fotografiile) ierarhilor, preoţilor, domnitorilor creştini, autorilor de literatură şi muzică bisericească.(Mitropolitul Veniamin Costachi, Mitropolitul Andrei Şaguna, etc., cu realizări culturale deosebite.)

La orele de Istorie Bisericească se pot folosi portretele mitropoliţilor şi patriarhilor Bisericii noastre care au avut mari merite în menţinerea credinţei creştine în vremuri grele de prigoană comunistă.

IV.1.5. CASETE AUDIO/VIDEO, CD/DVD-URI

Folosirea mijloacelot tehnice de învăţământ în cadrul orelor de religie se face datorită utilităţii lor, mai ales că elevii sunt familiarizaţi cu ele. Prin folosirea acestor mijloace profesorul trebuie să dezvolte în sufletul elevilor dorinţa de a asculta/a viziona, de a învăţa şi

interpreta muzică religioasă. Audiţia/vizionarea se poate face în diferite etape ale lecţiei: în pregătirea pentru lecţia nouă, în comunicarea cunoştinţelor, în fixarea cunoştinţelor, în asociere.

IV.1.6. CALCULATORUL ŞI SOFTUL EDUCAŢIONAL

Calculatorul este unul dintre mijloacele tehnice folosite tot mai des în societatea modernă. Datorită posibilităţilor multiple prezentare şi memorare a informaţiilor pe care le pune la îndemâna profesorilor şi elevilor, este folosit cu rezultate deosebite ca mijloc de învăţământ, deoarece oferă elevilor condiţiile unei participări active la procesul de învăţare-evaluare, dar şi ale unei învăţări active. Prin folosirea calculatorului la ora de religie pot fi prezentate elevilor imagini statice (icoane, imagini din Ţara Sfântă, imagini cu mănăstiri şi biserici, hărţi), imagini dinamice (filme religioase) sau teste pentru verificarea cunoştinţelor. Folosirea calculatorului ca mijloc de învăţământ oferă mai multe avantaje: creşte randamentul învăţării, este uşor de utilizat chiar în condiţiile unui volum mare de informaţii, este deosebit de atractiv pentru elevi, îmbină receptarea prin auz şi văz, cu acţiunea personală a elevului. Există, însă, şi un mare dezavantaj legat de dotarea şcolilor cu aparatură modernă. În foarte puţine şcoli există un cabinet de informatică, iar alte cabinete, de alte specialităţi, nu dispun de cel puţin un calculator. Astfel, slaba dotare a şcolilor din acest punct de vedere face ca folosirea acestui mijloc de învăţământ să fie destul de rară.

Trăsături ale mijloacelor tehnice de instruire.

Cele mai importante caracteristici ale mijloacelor tehnice de instruire, care le conferă valoare pedagogică sunt următoarele:

-*fexibilitatea sau adaptabilitatea* , care se referă la posibilităţiule de adaptare la necesităţile de moment.

-*generalitatea* reprezintă o proprietate asociată flexibilităţii şi se referă la posibilitatea de a codifica în diferite forme informaţiile mesajelor transmise spre receptorul uman.

Exemplu: *Caietul de notiţe* este sursa de învăţare a fiecărui elev în parte, dar calculatorul poate fi utilizat simultan, de către mai mulţi elevi în mai multe scopuri: asimilarea de cunoştinţe, aplicarea, verificarea, evaluarea, fixarea, consolidarea, etc.[125] Dezvoltatrea sistemului mijloacelor de învăţământ, mai ales a tehnicilor de instruire şi integrarea lor în activitatea didactică au demonstrat că activitatea didactică nu se poate rezuma la transmiterea verbală a unor cunoştinţe teoretice.[126]

Calculatorul are avantajul de a îmbina în modul cel mai corespunzător imaginea, sunetul şi comentariul, în aşa fel încât ele să îndeplinească reciproc fără a fi nevoie de o intervenţie concomitentă , ceea ce stimulează gradul de înţelegere, învăţare şi participare a

[125] M. Ionescu, M. Bocoş, *Tratat de Didactică modernă*, Piteşti , Editura Paralela 45, pp.283-284.
[126] M.Ionescu, M.Bocoş, *Necesitatea pregătirii corpului profesoral pentru folosirea mijloacelor tehnice de instruire* în *op.,cit*., p.293.

elevului la activităţile didactice propuse. [127] Mesajul audiovizual cât şi integrarea lui într-o strategie de instruire şi autoinstruire, de către profesor, are influenţe educative benefice. Invăţarea multimedia şi instruirea asistată de calculator presupun participarea activă şi interactivă a elevilor în procesul de predare-învăţare şi permit dezvoltarea intelectuală a acestora, adecvată ritmului lor de lucru.[128] La religie vorbim despre o educaţie specială bazată pe comunicarea dintre profesor şi sufletele elevilor. De aceea comunicarea verbală şi nonverbală sunt extrem de importante la religie. Acest lucru nu înseamnă că profesorul de religie nu se poate folosi de calculator sau de software puse la dispoziţie de şcoală la lecţiile de Istorie bisericeasca, arheologie biblică, arta creştină, etc.

Calculatorul este mijloc didactic care îi ajută pe profesori să informeze, dar numai profesorii sunt capabili să formeze. Doar ei pot stimula creativitatea, depăşirea conflictelor, dragostea de viaţă, educaţia pentru pace, toleranţa. Doar profesorul poate crea trăiri asociate predării care au un rol esenţial în educarea emoţiilor elevilor nostri. Educaţia modernă este în criză, pentru că nu este umanizată. Ea îl separă pe cel care gândeşte de cunoştere; pe profesor de materie; pe elev de şcoală, pentru că adeseori profesorii uită că sunt oameni, uită să umanizeze cunoaşterea şi prppriile trăiri.[129]

[127] Vezi A. Adăscăliţei, *Instruire asistată de calculator, didactică informatică*, Iaşi, Editura Polirom, 2007, pp.13-14.
[128] M.Ionescu, M.Bocoş, *Exigenţele folosirii calculatorului în scop didactic*, în *op.cit*., p.376.
[129] Augusto Cury, Părinţi străluciţi, profesori fascinanţi, Cum să formăm tineri fericiţi şi inteligenţi, Editura For You, Bucureşti, 2005, pp.140-142.

V. FORME DE PREDARE-ÎNVĂŢARE A RELIGIEI SPEIFICE ÎNVĂŢĂMÂNTULUI PRIMAR ŞI GIMNAZIAL.

V.1. SUGESTII DIDACTICE ŞI METODOLOGICE PENTRU IMPLEMENTAREA UNOR VALORI RELIGIOASE.[130]

Formarea atitudinilor şi învăţarea valorilor religioase este un demers complicat şi de durată. În general, o activitate afectivă nu poate fi observabilă imediat ci prin punerea ei în practică în viaţa de zi cu zi. Dacă în trecut obiectivele educaţionale erau centrate pe asimilarea de cunoştinţe, astăzi a devenit tot mai necesară adoptarea unor noi strategii didactice care să vizeze în primul rând: formarea unor atitudini şi capacităţi spirituale, apoi dobândirea de priceperi şi deprinderi după care urmează asimilarea de cunoştinţe. De aceea, e mai necesar ca oricând să fie reafirmată *valoarea omului* şi a vieţii sale. Întărirea *valorii persoanei* este la fel de necesară. Fiecare persoană în creştinism este unică, cu valori proprii, iar prin unicitatea ei participă la întărirea dialogului cu divinitatea şi cu semenii săi. Faptele omului şi gândirea sa dau astăzi o altă *valoare a lucrurilor* din lume în funcţie de scopul pozitiv sau negativ pe care el decide să-l folosească. Reafirmarea valorilor autentice se poate realiza doar printr-o educaţie solidă şi completă.

Tema propusă de noi pentru a exemplifica cele spuse mai sus este: *Naşterea Domnului. Partea practică a Sărbătorii.*

Naşterea Domnului Iisus Hristos, Crăciunul, este o temă pe care fiecare profesor de religie o abordează la fiecare clasă, în fiecare an. De aceea, uneori există tendinţa de a teoretiza prea mult această temă cu riscul major de a pierde din vedere adevărata semnificaţie a Sărbătorii. Din acest motiv ne-am gândit la un alt tip de abordare şi anume, din perspectiva formării atitudinilor dezvoltarea creativităţii şi capacităţilor spirituale.

Lecţie va cuprinde 4 unităţi fiecare cu obiective educaţionale proprii:[131]

1.TEMA BIBLICĂ. Această unitate va cuprinde principiile biblice care ilustrează tema.
2.RUGĂCIUNEA. În această unitate vom încerca crearea unei scurte rugăciuni prin care copiii işi vor forma deprinderea de a se ruga unii pentru alţii fără să li se pară un lucru greu.
3.LEGĂTURA TEMEI BIBLICE CU VIAŢA REALĂ. Principiile biblice vor fi puse în aplicare într-un fel şi mod practic cu aplicabilitate în viaţa de zi cu zi a copiilor.
4.TEMA DE CREAŢIE. Aceasa va cuprinde aspectul practic, formarea deprinderilor copiilor şi dezvoltatea creativităţii.

---

[130] M. Oros, *Formarea valorilor autentice prin educaţie religioasă*, în „Educaţia din Perspectiva valorilor.Studii, analize, sinteze", Dorin Opriş, Ioan Scheau, (editori), Chişinău, Editura Pontos, 2012, pp.197-203.
[131] Vezi împărţirea lecţiei pe cele patru unităţi, fiecare cu obiectivele ei şi materialele didactice specifice în *Biblische Leitfanden für die Erziehrung* , *Jesus, Gott mit Uns, Kennenlernen, Biblische Prinzipien aus dem Leben Jesu*, Friedrichshafen, nach einen Projeckt der University of the Nations Kailua-Kona, Hawaii, 1996, vezi şi E. ,Marggraf, M., Polster, Unterrichtsideen Religion, 5.Schuljahr, Calwer Verlag, Stuttgart, 1996.

1.Tema biblică.

Introducerea în tema biblică se va face mai întâi de către profesor. Profesorul explică elevilor principiile biblice ce decurg din tema aleasă şi apoi citeşte conţinutul împreună cu copiii. Se povesteşte mai apoi textul pentru că, prin repetare copiii vor reţine mai bine conţinutul. În lecţia noastră tema biblică va fi *Naşterea Mântuitorului Iisus Hristos din Fecioara Maria.* Se va discuta cu copiii pe marginea temei predate folosind metode interactive de predare: dezbaterea, problematizarea, concersaţia, etc.

Cum a venit Iisus în lume? În ce anotimp s-a născut? În ce condiţii s-a născut? De ce s-a născut în aceste condiţii umile? De ce a venit în lume Fiul Lui Dumnezeu ca şi copil? Cum l-a primit lumea? Ce copilărie a avut? Dar voi unde v-aţi născut? În ce condiţii? Cum v-au primit părinţii şi rudele? De ce credeţi că a venit Fiul lui Dumnezeu în maximă apropiere de noi oamenii?

Obiectivele unităţii:
-să-i punem pe copii în legătură cu Dumnezeu şi să le întărim această legătură,
-să le sădim în suflete adevăratele valori religioase şi nu numai,
-să-i conducem pas cu pas spre trăirea adevăratelor valori,
-să-i învăţăm cât de important este să se iubească, să se respecte şi să se ajute între ei.

2. Rugăciunea.

Această unitate este foarte importantă deoarece crează un cadru special pentru ora de religie obişnuindu-i pe copii să comunice cu Dumnezeu. În lecţia noastră rugăciunea va fi una de mulţumire pentru că Dumnezeu Tatăl ne-a dăruit pe unicul Său Fiu ca să fie cu noi în lume. Copiii vor fi încurajaţi să alcătuiască cu cuvintele lor, scurte rugăciuni de mulţumire pentru a-i stimula să-şi exprime sentimentele de recunoştinţă faţă de Dumnezeu.

Obiectivele unităţii:
-copiii să înveţe să-l asculte pe Dumnezeu,
-să înveţe să se roage împreună,
-să cunoască importanţa rugăciunii în viaţa lor.

3. Principiile practice de aplicare a învăţăturii biblice la viaţa reală.

Această etapă propune legarea cunoştinţelor teoretice cu cele practice şi integrarea lor în viaţa reală. În această unitate vor fi puse în aplicare practică principiile teoretice învăţate. Crăciunul este sărbătoarea care trezeşte foarte multe stări, emoţii, sentimente în sufletele copiilor. În apropierea Crăciunului copiii îşi pun mereu întrebarea "Ce voi primi oare de Crăciun?" Ceea ce ar trebui să-i învăţăm pe copiii este să-şi pună întrebarea:" Ce aş putea eu dărui Crăciunul acesta? Pe cine aş putea eu face fericit?"

Obiectivele unităţii:
-copiii să ştie că fiecare a fost creat ca fiinţă unică şi dăruit de Dumnezeu cu anumite talente şi calităţi deci fiecare este valoros,
-să înveţe să-i respecte pe alţii pentru ceea ce sunt,
-să înveţe să se iubească şi să se preţuiască unii pe alţii,
-să îi învăţăm pe copiii că Sărbătoarea Crăciunului este un timp al dăruirii,

-copiii să înţeleagă că Iisus Hristos a fost şi este cel mai frumos cadou dăruit oamenilor de Dumnezeu.
În deschiderea acestei unităţi putem urmării următoarele aspecte:

1. *Să oferim cadouri.*

Educatorul împreună cu copiii vor discuta despre faptul că şi noi la rândul nostru, după modelul lui Dumnezeu putem dărui cadouri. *Cui putem dărui*? Copiii vor întocmi o listă cu persoanele cărora ei vor putea face cadouri: oameni săraci fără case, oamenilor singuri, copiilor bolnavi din spitale, oamenilor bătrâni din azile, colegilor lor, prietenilor sau celor cărora vor să le mulţumească pentru ceva, etc. *Ce putem dărui?* Copiii vor fi îndemnaţi să scrie fiecare pe o listă ce ar putea ei dărui. Astfel, educatorul formează copiilor de la cea mai fragedă vârstă disponibilitatea de a dărui ceva celui aflat în nevoie.

2. *Să oferim ajutor.*

Copiii trebuie să se gândească bine la propuneri de cadouri pentru fiecare categorie de oameni mai sus amintită. Se va face o dezbatere cu ajutorul întrebărilor: *Putem oferi numai ceva material*? *Cum mai putem ajuta? Ce câştigăm atunci când dăruim?*

3. *Talentele primite de la Dumnezeu.*

Educatorul discută cu copiii despre talentele primite de la Dumnezeu. Talentele pot fi definite ca *daruri* primite prin care pot să ajut pe cel de lângă mine (a cânta frumos, a desena, a construi ceva, a găti ceva, ceva ce pot să fac eu cu proriile mâini). Fiecare copil încearcă să afle cu ce talent s-a născut: "Cu ce talent m-am născut şi cum pot să profit de acest lucru ca să slujesc aproapelui meu?" Cel care cântă frumos poate dărui o colindă colegilor sau apropiaţilor, cel care desenează poate oferi în dar o felicitare de Crăciun, etc.

Sfaturi pentru părinţi: Părinţii trebuie să îi implice pe copiii mai mult în pregătirea sărbătorii făcându-i să-şi valorifice fiecare talentul, amplificând starea de emoţie şi trăirea sărbătorii. Putem confecţiona împreună podoabe de pom, dulciuri, să învăţăm o colindă, lucruri simple pe care apoi le putem dărui de Crăciun!

4. *Să învăţăm să mulţumim. Ilustrarea valorilor omeneşti.*

Se întocmeşte o listă cu 3-4 exerciţii pe care le putem practica zilnic.Trebuie să scoatem întotdeauna în evidenţă valorile adevărate pe care copiii să le înveţe şi să şi le însuşească. Se va discuta cu copiii pe exemple concrete de comportament în relaţia lor cu ceilalţi copii. Îi vom provoca să vină cu propuneri şi soluţii practice. Să învăţăm cuvintele magice:" Mulţumesc", „ Cu plăcere".

Ce putem face pentru a le arăta celorlalţi cât de valoroşi sunt ei pentru noi? Să facem un exerciţiu între noi şi să învăţăm să mulţumim colegului de bancă pentru ajutorul, pentru prietenia lui. Putem să le dăruim cadouri mici confecţionate de noi în semn de mulţumire.

5. *Să învăţăm să iubim şi să dăruim iubire!*

Din iubire nemărginită pentru noi Dumnezeu l-a trimis în lume pe Fiul său. El ne-a dăruit nouă iubire de aceea şi noi la rândul nostru trebuie să oferim celor din jurul nostru iubire. Educatorul vorbeşte cu copiii despre posibilităţile de a ne arăta iubirea faţă de ceilalţi. Trebuie să învăţăm să le spunem oamenilor de câte ori avem ocazia că-i iubim!

4. Tema de Creaţie

Această unitate începe prin a aminti şi recapitula tema biblică discutată. Tot aici vom observa măreţia lui Dumnezeu din creaţia sa: frumuseţea şi complexitatea lumii, universului, frumuseţea şi mulţimea stelelor.

La această unitate educatorul trebuie să fie foarte bine pregătit să folosească şi alte surse: cărţi, poze, teorii ştiinţifice,etc. O altă posibilitate ar fi: să iasă cu copiii în natură pentru a observa direct frumuseţea şi perfecţiunea creaţiei. Tema de creaţie este şi cea care ne dă posibilitatea de a face legătura cu alte teme interdisciplinare. Pentru că steaua a fost cea care a arătat magilor locul unde s-a născut pruncul Iisus, tema de creaţie este :*Steaua.*

Obiective:
-să cunoscă faptul că Dumnezeu a creat stelele, în măreţia Lui le cunoşte numărul şi le-a dat nume,
- să cunoască proprietăţile şi caracteristicile stelelor, modul în care sunt ele ordonate şi însemnătatea lor pentru oameni.

1. Creearea stelelor.

Cu ajutorul pozelor, enciclopediilor şi cunoştinţelor deja dobândite la alte materii educatorul va discuta despre ceea ce este o stea: „un balon de gaze arse fierbinţi care produc lumină”. Se va aminti copiilor că şi Soarele este o stea mult mai luminoasă pe care Dumnezeu a creat-o ca să lumineze şi să încălzească pământul.

2. *Stelele au nume.*

Soarele este cea mai cunoscută stea. Mai cunoaşteţi şi alte stele care au nume?

3. *Mărimea şi temperatura stelelor.*

Educatorul va stimula elevii să îşi amintească de la alte materii (ştiinţele naturii, geografie), lucruri interesante despre culoarea şi temperatura stelelor.

4. *Stelele arată timpul şi anotimpurile.*

Educatorul va discuta cu copiilor rolul stelelor în viaţa oamenilor. Marinarii se orientau pe mare după poziţia stelelor pe cer. Oamenii observau şi schimbarea vremii şi anotimpurilor după poziţia stelelor. *Cine i-a ghidat pe magi la locul unde s-a născut pruncul Iisus?*

Idei pentru proiectul de perete:

1. Educatorul împreună cu copiii poate confecţiona un Soare mare din carton pe care unul dintre copii îl va muta în diferite poziţii. După umbră copiii pot spune în ce moment al zilei se găsesc.

2. Confecţionaţi împreună cu copiii figurine reprezentând personajele prezente la naşterea lui Iisus. (Oameni, animale, steaua de la răsărit, staulul). La sfârşit toţi copiii vor participa la asamblarea scenei naşterii cântând colinde.

3. Pe o coală de hârtie confecţionaţi cu copiii stele din chibrituri colorate. Se mai pot folosi şi alte materiale (folie de aluminiu, figuri geometrice din plastic, etc.) pentru a confecţiona stele. Din aceste stele se pot apoi confecţiona felicitări de Crăciun pe care le putem dărui celor dragi.

4. Sugestii pentru părinţi: împreună cu copiii dumneavoastră coaceţi biscuiţi în forme specifice Crăciunului(stele, brăduţi, globuri, etc.) pe care mai apoi le puteţi dărui celor pe care-i vizitaţi de Căciun.

Copiii nostri au nevoie de părinţi extraordinari care sunt mereu lângă ei atunci când aceştia au nevoie! Una din cauzele individualismului printre tineri este aceea că părinţii nu-şi încrucişează parcursul vieţii lor cu al copiilor lor. Părinţii inteligenţi nu formează eroi, ci fiinţe umane capabile de empatie, stabile emoţional, fiinţe umane care îşi cunosc limitele şi forţele!

VI. EVALUAREA ŞCOLARĂ LA RELIGIE

VI.1. FUNCŢIILE ŞI IMPORTANŢA EVALUĂRII

Acţiunile educative desfăşurate în şcoală sunt evaluate permanent, prin raportarea la sistemul de valori culturale, ştiinţifice, religioase, artistice,etc., pe care elevii urmează să le cunoască, să le interiorizeze şi să le integreze în propriile structuri cognitive, afectiv-atitudinale şi comporta-mentale.

Evaluarea poate fi definită ca o acţiune complexă de cunoştere, prin care, pe baza unor rezultate obţinute sistematic, se emit judecăţi de valoare, în funcţie de anumite criterii precis prestabilite, cu scopul de a stabili eficienţa unor acţiuni, procese, care să conducă la luarea unor decizii educative.[132] Evaluarea şcolară vizează un ansamblu de activităţi care urmăresc validarea rezultatelor obţinute pe parcursul unor secvenţe educative. Ea este o componentă esenţială a activităţii de învăţământ în general şi a procesului didactic în special. Evaluarea este punctul final într-o succesiune de etape educaţionale care se desfăşoară după următoarele etape: proiectarea şi executarea programului de realizare a scopurilor propuse, măsurarea rezultatelor aplicării programului.

Importanţa evaluării şcolare este relevată de faptul că, nu se poate vorbi de o etapă didactică care să nu implice componenta evaluativă, astfel că, didactica modernă o consideră drept funcţie fundamentală a procesului de învăţământ şi impune integrarea acesteia în procesul didactic alături de predare şi învăţare. Evaluarea reprezintă un act necesar, aflat în legătură cu luarea deciziilor privind desfăşurarea activităţii respective. Relaţiile funcţionale dintre acţiunile de evaluare a rezultatelor şcolare şi procesul de instruire şi educare relevă funcţiile fundamentale ale evaluării în activitatea şcolară. Prima dintre acesta este de *constatare şi apreciere a rezultatelor* produse. Următoarea vizează *cunoşterea factorilor şi situaţiilor care au condus la obţinerea rezultatelor constatate* deci , o diagnosticare a activităţii desfăşurate.

Funcţia cea mai importantă a evaluării nu se limitează la cunoaşterea elevilor, la clasificarea şi ierarhizarea acestora în funcţie de performanţele obţinute, ci constă în a stabili şi aspectele nereuşitei, punctele slabe şi metodele prin care ele pot fi remediate sau ameliorate. Deci, putem spune că evaluarea este o acţiune pedagogică complexă care presupune realizarea mai multor operaţii şi anume: măsurarea fenomenelor pe care le vizează evaluarea, interpretarea şi aprecierea datelor obţinute, adoptarea deciziilor ameliorative.

Măsurarea consecinţelor instruirii constantă în utilizarea unor procedee, prin care se stabileşte o „relaţie funcţională între un ansamblu de simboluri şi de obiective şi subiecte sau evenimente, conform unei caracteristici observabile pe care acestea o posedă în diferite

[132] M.Ionescu, *Instrucţie şi educaţie. Paradigme, strategii, orientări, modele*, Editura Garamond, Cuj-Napoca, 2003, p.291;vezi şi A.Stoica (coord.), *Evaluarea curentă şi examenele.Ghid pentru profesori*, SNEET, Editura ProGnosis, Bucureşti, 2001, p.10 ; I.T. Radu, *Evaluarea în procesul didactic*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2007, p.16.

grade".[133] Măsurarea presupune o determinare obiectivă, prin surprinderea riguroasă a unor achiziţii educative ale elevilor.

Aprecierea şcolară presupune „ emiterea unei judecăţi de valoare" asupra rezultatelor unor măsurători, acordându-i o semnificaţie pe baza unei scări valorice. Rezultatele obţinute în procesul de învăţământ reprezintă o realitate complexă, un produs cu multiple aspecte. Prin evaluare nu urmărim numai stabilirea unor judecăţi asupra randamentului şcolar, ci şi stabilirea unor acţiuni precise pentru a adapta întotdeauna stategiile educative la particularităţile situaţiei didactice, la particularităţile elevilor, la condiţiile economice şi instituţionale existente.[134] Societatea contemporană, caracterizată printr-un progres rapid al ştiinţei şi tehnicii, înregistrează în planul obiectivelor educaţiei deplasarea accentului pe dezvoltarea facultăţilor intelectuale, formarea capacităţilor de auto-instruire şi a altor abilităţi. De aceea, se impune adaptarea evaluării la noile stiluri şi metode de predare-învăţare. Evaluarea va trebui privită ca un instrument de îmbogăţire a activităţii, nu ca o „probă" a ceea ce ştiu sau nu ştiu elevii la un moment dat. Condiţia esenţială a succesului în activitatea profesională de mai târziu şi adaptatea la schimbările atât de rapide din societatea noastră este de a-i învăţa pe elevi să gândească şi cum să gândească, a le forma capacitatea de auto-instruire continuă.

VI. 2. SPECIFICUL EVALUĂRII LA RELIGIE

Evaluarea, la disciplina religie, are un specific aparte, în sensul că ea face trecerea de pe latura informativă pe cea formativă a procesului educativ.[135] În cadrul educaţiei religioase evaluarea are mai multe etape: familiarizarea profesorului cu modul în care elevul îşi însuşeşte noile cunoştinţe, încurajarea autoevaluării de către profesor, autoevaluarea fiind cea mai complexă etapă, în care elevul este ajutat să îşi facă o analiză a vieţii sale interioare, sufleteşti.

Viaţa omului e însoţită de numeroase forme de evaluare. Faptele, atitudinile, deprinderile unei persoane sunt apreciate atât de către cei din jur cât şi de persoana în cauză. Cu cât este mai complexă o activitate cu atât acţiunile evaluative devin mai necesare, mai evidente şi totodată îşi amplifică rolurile.[136]Aprecierea şi evaluarea sunt acte de ierarhizare ce intervin în toate activităţile umane.

În cadrul educaţiei religioase, evaluarea ridică o serie de probleme ce se cer a fi rezolvate imediat. În comparaţie cu alte discipline, la religie, elevii percep în mod diferit evaluarea. În cadrul predării-învăţării-evaluării, cea din urmă are o importanţă covârşitoare. În

[133] I. Cerghit, I.T.Radu. E.Popescu, L.Vlăsceanu, *Didactica:manual pentru clasa a-X-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998, p.13.
[134] C.Cucoş, *Evaluarea cunoştinţelor şi atitudinilor religioase* în *Educaţia religioasă.Repere teoretice şi metodice*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p.245; vezi şi C.Cucoş, *Teoria şi metodologia evaluării*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp.72-77.
[135] V. Timiş, *Definirea evaluării şcolare* în „Evaluarea factor de reglare şi optimizare a educaţiei religioase", Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2003, p.18.
[136] I.T.Radu, *Evaluarea în procesul didactic*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2000, p.11.

Noul Testament, în Pilda minelor (Evanghelia de la Luca 19, 12-27), Mântuitorul Iisus Hristos, Educatorul suprem ne prezintă un model de evaluare: şi anume un om bogat înainte de a pleca într-o călătorie îşi împarte averea slujitorilor săi ca să o administreze până la întoarcerea sa. Deşi au primit sume egale, rezultatele muncii lor au fost diferite. La întoarcere, stăpânul a răsplătit fiecăruia după rezultatele obţinute.[137] Aşadar, descoperim că darurile primite de la Dumnezeu de fiecare dintre noi sunt diferite dar datoria noastră este de a le înmulţii şi a le valorifica, fiecare după puterea şi ştiinţa sa. În procesul de învăţământ, elevii primesc de la profesor acelaşi dar: învăţătura religioasă. Fiecare copil trebuie învăţat să valorifice cât mai bine acest dar. Pentru profesorul de religie evaluarea are funcţia de constatare şi reglare a propriei activităţi didactice. Rezultatele elevilor sunt oglinda fiecărui profesor în parte.

O evaluare adecvată obligă la observarea unor principii care propun următoarele norme:

-Evaluarea la religie este o activitate de bază, care facilitează realizarea unui proces eficient de instruire şi învăţare. Astfel, putem aprecia atât maniera în care elevii şi-au însuşit noţiunile predate, precum şi nivelul moral şi duhovnicesc la care au ajuns elevii nostri, precum şi al familiilor din care provin aceştia. Educaţia religioasă primită de mici din familiile creştine constituie o bază bună de pornire, o bună creştere religios-morală. ”Educaţia este o acţiune sfântă cu o deosebită răspundere în faţa lui Dumnezeu.”[138] Atunci când este realizată după principii sănătoase, evaluarea primeşte o conotaţie favorabilă atât pentru elevi cât şi pentru profesor.

-Evaluarea trebuie să aibă obiective bine definite, să apeleze la metode şi tehnici eficiente în concordanţă cu metodele de predare folosite.
-Prin evaluare profesorii pot să realizeze o diagnoză a progresului sau regresului realizat de elevi.
-Evaluarea crează condiţii necesare ca profesorul să-şi evalueze propria activitate.
-Evaluarea vine şi în ajutorul elevilor pentru ca aceştia să îşi aleagă cele mai bune modalităţi de îndreptare şi desăvârşire duhovnicească.

VI.3. EXIGENŢELE EVALUĂRII LA RELIGIE

La religie, profesorii evaluează modul în care elevii şi-au însuşit noţiunile teoretice legate de statornicirea în credinţă cât şi capacitatea elevilor de a le aplica în diferite împrejurări concrete ale vieţii. Există însă, o problemă grea cu care se confruntă profesorul de religie şi anume, modalitatea de a evalua credinţa, „care nu este întotdeauna manifestată sau exteriorizată într-un comportament vizibil, concret sau măsurabil”.[139] Ne punem adesea întrebarea: este în stare un semn(nota) să evalueze şi să eticheteze credinţa noastră şi a elevilor noştri? Desigur că, prin educaţie religioasă, profesorul îşi propune să le transmită şi

[137] Vezi şi *Pilda talanţilor*, în Evanghelia de la Matei (25, 14-30).
[138] D.Călugăr, *Catehetica. Manual pentru Institutele Teologice ale Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romane, Bucureşti, 1967, p.98.
[139] C.Cucoş, *Educaţia religioasă, repere teoretice şi metodice*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p.244.

să le cultive elevilor anumite atitudini, gesturi, îndemnuri de a participa la anumite ritualuri religioase care duc la dezvoltarea sentimentelor şi comportamentelor religios-morale. Dar, este foarte greu de evaluat „corespondenţa dintre conduitele manifestate de elevi şi normele emise sau pretinse de către profesor”.[140] Stabilirea credinţei noastre în Iisus Hristos nu este de competenţă omenească, cu atât mai mult cu cât „credinţa” unora poate trece ca „necredinţă” în ochii altora. De aceea, scopul final al evaluării la religie nu este de a stabili cât de „mare” este credinţa elevilor, ci de a-i învăţa să se cerceteze pe ei înşişi, să se întoarcă către adâncul sufletului lor spre cercetarea credinţei sau necredinţei lor. Acest lucru duce la *autoevaluare* care este obiectivul principal al evaluării la religie. În evaluare se va pune accent nu pe cantitatea informaţiei acumulată de elevi, ci pe procesele formative şi autoformative, într-un proces activ şi dinamic. Evaluarea trebuie concepută nu numai ca şi control al cunoştinţelor sau ca mijloc de măsurare obiectivă a rezultatelor, ci şi ca o cale sau mijloc de perfecţionare continuă cu o strategie bazată pe formare.

Pentru reuşita evaluării trebuie să avem în vedere diversificarea metodelor şi procedeelor de evaluare şi optimizarea contextualizării acestora la situaţiile didactice concrete. După unele studii realizate pe marginea evaluării[141] la religie, observăm că majoritatea profesorilor utilizează în mod frecvent ca metodă principală de evaluare, evaluarea orală. De asemenea, evaluarea scrisă sub formă de teste sau referate este şi ea o metodă de evaluare destul de des întâlnită.

Metodele tradiţionale de evaluare, concepute să realizeze un echilibru între probele scrise, orale şi cele practice, constituie în acest moment elementele principale şi dominante în desfăşurarea actului de evaluare. Pornind de la această realitate, strategiile moderne de evaluare accentuează acea dimensiune a acţiunii evaluative care să ofere elevilor suficiente şi variate posibilităţi de a demonstra ceea ce ştiu (ca ansamblu de cunoştinţe) dar, mai ales, ceea ce vor putea să facă în urma asimilării acestor cunoştinţe teoretice (priceperi, deprinderi, abilităţi).

Acest lucru poate fi urmărit prin metode complementare de evaluare. Principalele metode complementare de evaluare, al căror potenţial formativ susţine individualizarea actului educativ prin sprijinul acordat elevului sunt: observarea sistematică a activităţii şi comportamentului elevului, proiectul, portofoliul, autoevaluarea, etc. Adaptarea evaluării la metodele activ-participative duce la rezultate remarcabile.

[140] *Ibidem*.
[141] M. Opriş, *O radiografie a limitelor şi dificultăţilor în evaluarea la disciplina religie* în *Coordonate ale cercetării pedagogice în domeniul educaţiei religioase*, (coord.) D. Opriş, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2009, pp.72-85.

VI. 4. METODE ALTERNATIVE DE EVALUARE LA RELIGIE

Metodele alternative de evaluare sunt binevenite la religie dezvoltând unele valenţe formative deosebite[142]: pun în aplicare abilităţile practice ale elevilor, oferă profesorului o imagine şi informaţii actuale, oferă elevului şansa de a demonstra ceea ce ştie să facă într-o situaţie concretă. Prin acest tip de evaluare, profesorul de religie va urmări cunoştinţele şi aptitudinile practice ale elevilor, precum şi capacitatea lor de a-şi construi un sistem axiologic (opinii, comportamente, reacţii). Ca metode alternative de evaluare aplicabile la religie amintim: observarea sistematică a activităţii şi comportamentului elevului, probele practice, proiectul,autoevaluarea, evaluarea activităţilor de grup, contextualizarea practică a cunoştinţelor acumulate, investigaţia, portofoliul,etc.

VI. 4 .1. OBSERVAREA SISTEMATICĂ A ACTIVITĂŢII ŞI COMPORTAMENTULUI

Această metodă furnizează profesorului informaţii importante asupra performanţelor elevilor săi, din perspectiva capacităţii lor de acţiune şi relaţionare a competenţelor şi abilităţilor de care dispun aceştia. În acest scop, profesorul poate să se folosească de câteva modalităţi de înregistrare a acestor informaţii[143]:

-fişa de evaluare,
-scara de clasificare,
-lista de control sau verificare.

VI. 4. 2. FIŞA DE EVALUARE

Fişa de evaluare este concepută de către profesor, în ea înregistrându-se date despre cele mai importante evenimente pe care profesorul le identifică în comportamentul sau în modul de acţiune al elevilor săi: fapte remarcabile, probleme comportamentale, evidenţierea unor aptitudini deosebite sau calităţi sufleteşti. Acestea pot fi însoţite de interpretările profesorului asupra celor întâmplate, permiţându-i acestuia să surprindă modelele comportamentale ale elevilor săi.

Exemplu de fişă de evaluare:

1. *Date generale despre elev*: nume, prenume, vârsta, climatul educativ în mediul familial din care provine.
2. *Particularităţile proceselor intelectiale*: gândirea, imaginaţia, limbajul, memoria, atenţia, spiritul de observaţie, etc.

---

[142] M.Dragomir, *Managementul activităţilor didactice*, Editura Eurodidact, Cluj-Napoca, 2002, p.119.
[143] N.Gronlund, *Measurement and Evaluation in Teaching*, Ed. a-IV-a, Macnillan, publisting Co.Inc, New Zork, 1981, apud *Ghid de elvaluare pentru religie*, Serviciu Naţional de Evaluare şi examinare, Bucureşti, 2001, p.12.

3. *Aptitudini şi interese*:
4. *Trăsături de afectivitate*:
5. *Trăsături de temperament*:

6. *Atitudini*:
   a) faţă de sine:.....

   b) faţă de colegi:.....

   c) faţă de profesor:.....

   d) faţă de materie:.....

7. *Evoluţia aptitudinilor, atitudinilor, intereselor şi nivelul de integrare*:

Un avantaj al acestor fişe de evaluare este acela că nu depinde de capacitatea de comunicare a elevului cu profesorul, profesorul fiind cel care înregistrează şi interpretează comportamentul tipic sau performanţele elevului.

Un dezavantaj de care trebuie ţinut seamă este acela al marelui consum de timp pe care îl implică, timp necesar profesorului pentru a nota comportamentul elevilor şi manifestările lor.

Scara de clasificare:

Se constituie dintr-un set de caracteristici, comportamente ce trebuie supuse evaluării. Elevului îi sunt prezentate câteva enunţuri şi în raport cu acestea el trebuie să-şi manifeste acordul sau dezacordul pe cinci trepte: acord puternic, acord, acord indecis(neutru), dezacord, dezacord puternic.[144]

1. Participă cu plăcere la activitatea educativă organizată pe grupe de lucru:

puternic dezacord,	dezacord,	neutru,	acord,	acord puternic
□	□	□	□	□

2. Participă cu plăcere la activităţile religioase organizate de profesor în cadrul şcolii sau în afara ei:

puternic dezacord	dezacord,	neutru,	acord,	acord puternic
□	□	□	□	□

[144] Vezi A.Stoica, coord., *Evaluarea curentă şi examenele* ghid pentru profesori, Editura ProGnosis, Bucureşti, 2001, p.54.

Pentru reuşita acestei scări de clasificare trebuiesc indeplinite următoarele condiţii:

- enunţurile să fie simple cu limbaj pe nivelul de înţelegere al elevilor,
- să fie clar pozitive sau clar negative,
- fiecare enunţ să facă referire clară la atitudinea sau opinia despre care dorim să aflăm informaţii.

VI. 4.3. LISTA DE CONTROL

Constată prezenţa sau absenţa unei caracteristici comportamentale fără a emite o judecată de valoare.[145]

Exemplu de fişă de control:

Atitudinea faţă de sarcina de lucru a elevului	DA	NU
A urmat instrucţiunile profesorului de religie		
A cerut ajutor când a avut nevoie		
A colaborat cu ceilalţi elevi		
A dat ajutor altor elevi când i s-a solicitat		
A împărţit materialele cu alţi elevi		
A finalizat acţiunea		
A pus materialele la loc după terminarea sarcinii de lucru.		

VI. 4. 4 OBSERVAREA DIRECTĂ

Observarea directă se realizează pe baza unui plan dinainte elaborat şi structurat. Acest tip de evaluare se realizează în contextul activităţilor didactice, urmărindu-se interesul şi deprinderile elevilor şi atitudinea lor faţă de şcoală, faţă de normele morale ale Bisericii, atitudinea faţă de părinţi în timpul activităţilor comune, relaţiile în cadrul grupului între profesor-elevi dar şi între elevi. În anumite perioade ale anului şcolar, profesorul de religie poate realiza evaluarea prin observarea directă şi în cadrul unor activităţi extraşcolare.

Excursiile şcolare, vizitele la mănăstiri în perioada Posturilor oferă profesorilor un bun prilej de evaluare a gradului de însuşire a cunoştinţelor istorice (întemeierea mănăstirii, întemeierea mitropoliei din care face parte mănăstirea, ierarhi de seamă), cunoştinţelor de artă

[145] *Ibidem*

creştină (arhitectură religioasă respectiv stilul arhitectural specific mănăstirilor ortodoxe, pictură religioasă sau arta pictării icoanelor,broderiei şi argintăriei religioasă, vase liturgice, etc.), cunoştinţelor de liturgică şi muzică religioasă (participarea la anumite slujbe, rânduiala slujbelor, etc). Participarea activă la anumite ritualuri şi slujbe religioase dezvoltă elevilor anumite stări sufleteşti dar şi deprinderea de a se ruga. Aceste metode de evaluare interactive profesor-elev sunt binevenite deoarece ne oferă flexibilitatea şi adecvarea individuală a modului de evaluare prin posibilitatea de a alterna tipul întrebărilor şi gradul de dificultate. Ea ne oferă posibilitatea de a corecta sau clarifica imediat eventualele erori sau neînţelegeri în raport cu conţinutul specific.Tipul de interacţiune directă creată între evaluator şi evaluat, de natură să stimuleze modul de structurare a răspunsurilor de către elev, încurajează manifestările care permit evaluarea comportamentului afectiv-atitudinal.

VI. 4. 5. PROIECTUL

Proiectul este o activitate mai complexă cu un volum mai mare de muncă din partea elevilor dar este mult mai motivant. Proiectul se va realiza după o anumită schemă(stabilirea tematicii, colectarea datelor, realizarea proiectului), realizată sub apropiata îndrumare a profesorului. La religie, acest tip de evaluare propune unele proiecte cum ar fi: realizarea unor icoane pe sticlă, realizarea unor materiale didactice (hărţi, planşe cu cele 10 Porunci sau cu prescripţii morale Fericirile, imagini cu mănăstiri sau biserici, fotografii). Pentru clasele mici (I-IV) propunem realizarea unor proiecte de Crăciun sau de Paşti. Se pot confecţiona de exemplu: staulul în care s-a născut Pruncul Iisus, sau în apropierea Paştilor se pot încondeia ouă roşii. Toate aceste proiecte pot fi realizate de către un singur elev sau de către grupuri de elevi şi pot fi expuse în expoziţii, la şcoală în cabinetul de religie sau în spaţii special amenajate pentru astfel de expoziţii. Cu toate că activităţile practice oferă posibilitatea elevilor de a-şi dezvolta atât competenţele generale (comunicarea, analiza, sinteza, evaluarea) cât şi pe cele specifice aplicative (utilizarea datelor, instrumentelor de lucru, interpretarea rezultatelor,etc.), evaluarea elevilor prin probe practice sau proiecte este mai puţin pusă în valoare.

VI. 4.6. EVALUAREA ACTIVITĂŢILOR DE GRUP

Evaluarea activităţilor de grup este o formă de evaluare care se desfăşoară pe o perioadă mai lungă de timp, în urma căreia profesorul de religie va urmări caracteristicile personale ale elevilor: creativitatea şi iniţiativa , cooperarea şi preluarea iniţiativei în cadrul grupului, buna comunicare şi gradul de implicare a fiecărui în activităţile grupului. Această formă de evaluare poate fi folosită de profesorul de religie în urma organizării unor acţiuni de caritate (vizite la case de copii, azile de bătrâni, spitale de copii, etc.) în care pot fi implicaţi şi alţi parteneri educaţionali: părinţi, alte cadre didactice, preotul comunităţii respective. Contextualizarea practică a cunoştinţelor teoretice acumulate de elevi se va face în vederea punerii în practică a efectelor pe care acestea le produc în planul dezvoltării intelectuale a

elevilor.[146] La religie, aplicarea practică a cunoştinţelor este una dintre cele mai importante metode de evaluare. Evaluarea în domeniul socio-afectiv (atitudinile) şi a comportamentelor elevilor poate fi făcută cu scopul de a evalua performanţele elevilor, dar mai ales pentru a evalua comportamentele afectiv-atitudinale. De preferat ar fi ca după anumite teme predate cum sunt: familia creştină, faptele bune, datoriile copiilor faţă de părinţi sau datoriile părinţilor faţă de copii, tinerii şi muzica sau pericolul drogurilor şi al alcoolului, etc., profesorul să urmărească îndeaproape comportamentele şi aplicarea practică a acestor teme în viaţa de zi cu zi, precum şi ameliorarea efectelor negative din comportamentele elevilor. Un alt mod de realizare a acestui tip de evaluare ar fi ca profesorul de religie să implice şi părinţii în anumite activităţi cu caracter religios şi cultural. În acest fel, misiunea profesorului se va extinde de la elevi la părinţi. Evaluarea la disciplina religie nu se încheie odată cu terminarea orei de curs, ea va continua şi în afara şcolii pentru că, aşa cum am văzut „nivelul de instruire al elevilor nu este dependent numai de cantitatea informaţiilor acumulate, ci mai ales de valoarea instrumentală şi operazionalizarea acesteia".[147]

VI. 4.7. PORTOFOLIUL

Portofoliul constituie un instrument de evaluare, care conţine expe-rienţa şi rezultatele obţinute de elevi prin metodele tradiţionale de evaluare. Portofoliul este oglinda fiecărui elev, o colecţie formată din produseale activităţii de învăţare a elevului. [148]Profesorul poate urmări progresul, modul de gândire, maturizarea intelectuală a elevilor pe perioada unui semestru sau a unui an şcolar. Portofoliu serveşte atât ca instrument de evaluare destinat profesorului, părinţilor sau chiar preotului din comunitatea în care-şi desfăşoară activitatea, dar este şi un instrument de autoevaluare penrtu elev. Conţinutul portofoliului se poate constitui din fişe de lectură, fişe de observare, teste, articole pe diverse teme, eseuri, răspunsuri la chestionare, chiar şi teme pentru acacsă. Întocmirea portofoliului la religie îi va motiva pe elevi să se implice activ în toate activităţile desfăşurate la oră, dezvoltă creativitatea elevilor şi construieşte o imagine asupra a ceea ce se realizează în cadrul disciplinei respective. La fel de important în realizarea portofoliilor este faptul că acest tip de evaluare dezvoltă elevilor abilitatea de a se autoevalua printr-o serie de întrebări pe care elevul şi le pune în vederea realizării acestuia: Am rezolvat eficient sarcina care mi s-a cerut? Se putea rezolva şi altfel? Ce mai trebuia să fac în etapa următoare? La final, elevul va fi capabil să se autoevalueze răspunzându-şi la aceste întrebări.

VI. 4. 8. AUTOEVALUAREA

Autoevaluarea reprezintă o modalitate de stabilire a eficienţei desfăşu-rării educaţiei religioase în şcoală.Această metodă de evaluare prezintă două aspecte esenţiale, gradul de însuşire al noţiunilor predate, autoevaluarea cunoştinţelor şi capacitatea elevului de a le transpune în practică, deci autoevaluarea comportamentului. Autoevaluarea cunoştinţelor se poate realiza prin motivarea elevilor de a încerca să aprecieze nota pe care o vor primi, iar în evaluarea scrisă să precizeze nota pe care o anticipează. Această metodă are un efect benefic asupra elevilor ajutându-i să îşi creeze o imagine obiectivă a gradului de cunoştinte asimilat,

[146] V.Timiş, *op.cit*.p.58.
[147] I.T.Radu, *op.* cit.p.186.
[148] M.Ionescu, M.Bocoş, *Metode de verificare şi evaluare*, în *op.cit*., p.395.

să se autoevalueze corect fără să se supraevalueze sau subevalueze.La sfârşitul unei activităţi de evaluare elevii pot răspunde la întrebări propuse în următorul chestionar:

1. Care sunt etapele parcurse în vederea rezolvării efective a sarcinii de lucru?
2. Prin rezolvarea acestei sarcini am învăţat:
   a).....

   b).....

   c).....

3.Dificultăţile pe care le-am întâmpinat au fost:

   a).....

   b).....

   c).....

4.Cred că mi-aş putea îmbunătăţii performanţa dacă:

   a).....

   b).....

   c).....

5.Cred că activitatea mea ar putea fi apreciată ca fiind:

   a).....

   b).....

   c).....

Un alt aspect al evaluării la religie vizează autoevaluarea conştiinţei. Autoevaluarea conştiinţei nu este un exerciţiu uşor şi ar trebui exersat de fiecare dintre noi în orice moment al vieţii noastre. Profesorul de religie îi poate îndruma pe elevi spre anumite activităţi religioase, îndemnându-i să le realizeze cu regularitate în vederea unei vieţi duhovniceşti cât mai apropiate de Dumnezeu. Autoevaluarea se realizează prin punerea elevilor în situaţia de a-şi examina conştiinţa, prin adresarea unor întrebări care să genereze această analiză a vieţii lor sufleteşti, interioare: Voi vă rugaţi zilnic? sau De câte ori (pe săptămână, sau pe lună) lecturaţi texte din Biblie? Participaţi la Biserică la slujbe religioase sau la evenimente religioase? Cât din timpul vostru liber îl acordaţi vouă şi cât lui Dumnezeu? Vă faceţi des un examen de conştiinţă? Când şi de ce?

Metoda are un efect educativ asupra elevilor, mai ales în situaţia în care profesorul dispune de arta de a adresa astfel de întrebări.

Alături de autoevaluare o altă metodă modernă de evaluare folosită la religie este *inter-evaluarea*, adică implicarea elevilor în evaluarea cunoştinţelor colegilor lor. În urma utilizării acestei metode elevii:

- îşi pot construi o scară de valori mai apropiată de cea a profesorului , vor şti mai bine ce li se pretinde şi ce au de realizat;
- sunt mult mai atenţi în timpul evaluării, sunt mult mai implicaţi dacă ştiu că vor fi solicitaţi să evalueze cunoştinţele colegilor;
- vor fi motivaţi să înveţe bine, pentru a şti ce să evalueze;
- vor aprecia mai mult pe colegii care obţin rezultate bune;
- această metodă îi ajută să compare nivelul cunoştinţelor proprii cu cele ale colegilor;
- această metodă îi ajută să se autoevalueze corect.[149]

În folosirea acestei metode se impune cunoaşterea de către profesor a colectivului de elevi şi a relaţiilor interpersonale dintre aceştia, precum şi pregătirea situaţiei de evaluare, astfel acest demers riscă să deterioreze relaţiile în cadrul colectivului. Folosirea acestei metode presupune o atenţie sporită din partea profesorului, a obiectivităţii evaluării elevilor între ei, deoarece elevii nu au întotdeauna capacitatea de a evalua corect, chiar dacă există criterii precise de evaluare.

Aspectul evaluării rezultatelor şcolare la religie a constituit deseori obiectul unor controverse, referitoare la măsura în care, acest domeniu poate şi trebuie evaluat. În urma unor cercetări pedagogice realizate pe acestă temă[150] majoritatea profesorilor şi-au exprimat acordul cu privire la existenţa evaluării la religie, considerând aceasta un element important al educaţiei religioase ca disciplină de studiu. Ceea ce este foarte important este faptul că, profesorul de religie trebuie să construiască o imagine pozitivă asupra evaluării. Niciodată evaluarea nu trebuie asociată cu sancţiunea sau controlul, cu eşecul, ci cu posibilitatea de reflectare asupra rezultatelor obţinute, cu formarea unei imagini cât mai corecte despre gradul de însuşire al cunoştinţelor, cu scoaterea în evidenţă a calităţilor pe care le poate valorifica şi dezolta elevul în continuarea procesului educativ. Centrarea evaluării asupra rezultatelor pozitive şi nesancţionarea în permanenţă a celor negative este din nou foarte important în crearea motivaţiei de a învăţa a elevilor.Utilizarea „etichetelor comportamentale”[151]poate să ducă la efecte negative imprevizibile precum şi la descurajare ceea ce nu este de dorit. Profesorul de religie ar trebui să îşi proiecteze evaluarea odată cu proiectarea conţinutului şi să prezinte elevilor foarte clar obiectivele evaluării, ce aşteaptă de la elevi, ce progrese vor trebui aceştia să facă. Ceea ce trebuie să înţeleagă elevii este faptul că, evaluarea nu este un scop în sine, ci ea are scopul de a-i informa obiectiv asupra a ceea ce mai au ei de învăţat. Prezentarea evaluării trebuie făcută ca o „sarcină comună, firească”[152] nu ca o măsură coercitivă. De asemenea, interpretarea rezultatelor trebuie înţeleasă ca o parte componentă obligatorie evaluării, care se face în funcţie de tipul de evaluare adoptat de catre profesor.

---

[149] M.Opriş, *op.cit*., p.67.

[150] I.Horga, *Educaţia religioasă în şcoala românească-Rezultatele unei cercetări*, în „Coordonate ale cercetării pedagogice în domeniul educaţiei religioase”, coord. D.Opriş, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p.55.

[151] A.Băban, *Consiliere educaţională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenţie şi consiliere*, PSINET, Cluj-Napoca, 2001, p.60.

[152] A.Danci, *Metodica predării religiei în şcolile primare, gimnaziale şi liceale*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1999, p.225.

Pentru ca evaluarea să stimuleze ar trebui ca sistemul de validare a cunoştinţelor la religie să urmeze specificul conduitelor şi valorilor religioase, în sensul recurgerii la unele formule de evaluare mai puţin rigide. Evaluarea prin aprecieri verbale, prin încurajări, prin îndemnuri, prin ratificări, pare a fi mult mai benefică şi mai apropiată de spiritul acestei discipline.

Ca profesori ar trebui să ne punem mereu întrebarea: Ce trebuie evaluat şi apreciat? Care sunt sau ar trebui să fie efectele educaţiei religioase în şcoală şi în societate? Prin ce devine valoroasă ora de religie în şcoală?

Ora de religie devine valoroasă prin[153]: însuşirea de către elevi a cunoştinţelor religioase prezentate interdisciplinar - conexe cu alte tipuri de valori ce vin dinspre alte discipline- şi interecumenic; prin capacitatea de aplicare practică a achiziţiilor cognitive, afective, atitudinale, valorice specifice religiei; prin formarea unor conduite religioase permanente şi formarea unei personalităţi morale desăvârşite. Însuşirea valorilor religioase duce la formarea unor conduite, atitudini şi valori personale, interiorizate adânc în sufletele tinerilor noştri (sentimente, atitudini, valori) dar şi comportamente sociale sănătoase(întrajutorarea, altruismul, solidaritatea, generozitatea şi altruismul). Educaţia religioasă are un efect puternic asupra formării caracterului religios-moral şi formării personalităţii armonioase a tinerilor.

Faţă de alte discipline, ora de religie este în acelaşi timp şi o oră de consiliere şcolară în care profesorul se interesează, pe cât posibil, de problemele sufleteşti ale elevilor săi. De aceea, evaluarea la religie se poate realizea adesea prin întrebări de genul: Ce aţi mai făcut această săptămână? Aţi făcut în toate împrejurările binele pe care aţi fi putut să îl faceţi? Vă străduiţi să puneţi în practică ceea ce aţi învăţat la religie? Cum aplicăm în viaţa reală ceea ce am învăţat astăzi la religie? Cu ce probleme vă confruntaţi acasă, la şcoală sau în cartier? Ora de religie poate fi convertită astfel, într-o oră de consiliere, într-o formă de comunicare între profesor şi elev, într-un dialog permanent care are ca scop găsirea de soluţii pertinente pentru rezolvarea unor probleme reale cu care se confruntă tinerii nostri. Centrarea evaluării asupra acestor obiective conduce către obţinerea unor rezultate apreciabile. Instituirea unui sistem de evaluare cât mai performant este o operaţie dificilă, care i-a preocupat dintotdeauna pe specialişti. Pentru ca evaluarea să îşi atingă scopul propus, se impune identificarea unor aspecte privind ameliorarea şi optimizarea evaluării la religie:

- elaborarea unor lucrări de specialitate care să prezinte modele operaţionale de evaluare;
-îmbinarea metodelor tradiţionale cu metodele moderne de evaluare în realizarea evaluării;
-obiectivitatea şi corectitudinea notării la religie;
-evaluarea conţinuturilor dar şi comportamentelor elevilor;
-încurajarea autoevaluării elevilor;
-modul de realizare a evaluării;

[153] C.Cucoş, *Consecinţele educaţiei religioase asupra formării conduitelortinerilor.Perspectiva beneficiarilor*, studiu constatativ în Lumina de duminică, 24 februarie, 2008; vezi şi ediţia online: http:// www.Ziarullumina.ro.

-realizarea unei evaluări holistice, care să nu fie urmată de notare.
-evaluarea cunoştinţelor şi comportamentelor de către profesor, după de un set de criterii obiective stabilite de comun acord cu elevii;

Evaluarea oricărei activităţi religioase sau cu caracter religios-moral trebuie să se realizeze în virtutea iubirii şi altruismului, după modelul dascălului nostru suprem, Iisus Hristos care spune: „Eu sunt tulpina iar voi mlădiţele; Cel ce rămâne în mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic"(Ioan 15,4-5). Astfel, tot ce ţine de procesul didactic desfăşurat la această disciplină de învăţământ are în vedere obţinerea unor finalităţi subordonate idealului educaţiei religioase: cunoaşterea şi iubirea lui Dumnezeu şi întrajutorarea aproapelui.

VII. PRACTICA PEDAGOGICĂ LA RELIGIE

VII.1. PROFESIE, PERSONALIZARE, IDENTITATE PROFESIONALĂ

Şcoala actuală se confruntă cu numeroase provocări generate de schimbările prin care trece societatea noastră.[154] Depăşirea lor depinde în mare măsură de calitatea profesionalizării pentru cariera didactică. In prezent, paradigma de formare a cadrelor didactice este dominata de pedagogia bazata pe obiective, inspirată de psihologia comportamentalistă, o paradigmă, în mare măsura, abandonată în foarte multe sisteme educaţionale din Europa. Abordarea prin obiective în pedagogie şi didactică a devenit canonică, scolastică, tehnica (instrumentalizata), ignorând subiectivitatea, atât a cadrelor didactice, cât şi a elevilor.[155] Ea a generat un profesor expert (altminteri necesar), a cărui formare se bazeaza pe un sistem excesiv standardizat şi normativizat. Un astfel de proces de profesionalizare pentru cariera didactica este reducţionist, focalizează activitatea profesorului pe transmiterea de cunoştinţe şi pe performanţa elevilor măsurată prin evaluări standardizate.

Profesia didactică este una dintre profesiile care necesită o vocaţie specială. Ţinând cont de contextul socio-cultural în care ne aflăm, profesia didactică este permanent în căutarea identităţii.. Modalităţile de construcţie a acestei identitati sociale, de grup socioprofesional sunt multiple. Una dintre acestea o constituie *formarea iniţială* pentru cariera didactica, înteleasa ca un ansamblu de transformari individuale si colective. Formarea iniţială constituie un proces de devenire, care presupune un amplu efort de construcţie a personalităţii

[154] E. Păun, *Preambul. Practica pedagogică în actualul context al profesionalizării pentru cariera didactică*, în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice", modulul 3, suport de curs suport de curs în cadrul proiectului "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, 2011, p 3.
[155] *Ibidem*

profesionale, atât în plan individual, cât şi social. Consideram, de aceea, că formarea iniţiala trebuie înţeleasă şi ca un proces de socializare profesională, un proces de afiliere a viitorului profesor la cultura viitorului mediu profesional care este şcoala. Formarea initiala este un proces de devenire profesionala care trece prin trei stadii interdependente[156]:

- *centrarea pe sine*, care constituie o confruntare cu ceea ce se asteapta de la cel in situatie de formare (este si o confruntare cu reprezentarea pe care o are despre profesia didactica);

- *centrarea pe sarcina şi pe calitatea realizării acesteia*;
- *centrarea pe rezultate* (in cadrul stagiilor de practica profesionala).

În formarea iniţială ca proces de socializare profesionala trebuie să implicăm deopotriva dimensiunea profesională şi cea personală a viitorului cadru didactic.

Identitatea profesională este data de apartenenta la o categorie socioprofesională, la o poziţie socială. *Identitatea profesională* constituie un obiectiv esential al formării iniţiale (întrucât reprezintă una dintre premizele afilierii la mediul profesional al şcolii), la fel de importantă este si *formarea identităţii reflexive*, de tip narativ, care este o identitate negociată şi nu impusă[157]. Fără să ignore sau sa anuleze aspectele identitatii normative, *identitatea reflexivă* se construieşte în accord cu datele personale ale viitorului profesor. Ar trebui identificate atitudini care pot fi folosite in edificarea identitatii profesionale sau altele care trebuie deconstruite sau eliminate spre a facilita formarea profesionala. Profesorul *reflexiv* este acela care se focalizează pe construcţia cunoaşterii şi nu numai pe transmiterea cunoştinţelor gata prelucrate. In principiu, cunoştinţele şi competenţele de care are nevoie profesorul pentru a-şi realiza activitatea cu succes pot fi împărţite în două mari categorii[158]:

- cunoştinţe şi competenţe necesare pentru a preda (cunoştinţe de specialitate din domeniul curricular corespunzator);
- cunoştinţe şi competenţe despre a preda şi a organiza procesul de învăţare al elevilor (cunoştinţe din sfera psihopedagogiei şi didacticii de specialitate).

VII. 2. ÎNTRE TEORIE ŞI PRRACTICĂ ÎN FORMAREA CARIEREI DIDACTICE

Formarea iniţială a cadrelor didactice este adesea criticată, pentru caracterul său preponderant teoretic şi abstract. Formarea profesională autentica trebuie să se intemeieze pe un raport echilibrat între pregătirea teoretică şi cea practică. Componenta practică a formării iniţiale este nesatisfacător gândită şi organizată. Este insuficientă cantitativ şi nesatisfacătoare

[156] E. Păun, *Preambul. Practica pedagogică în actualul context al profesionalizării pentru cariera didactică*,în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice, ...p.7.
[157] *Ibidem*
[158] *Ibidem*, p.8.

în plan calitativ. Este discontinua si insuficient corelata cu partea teoretica, functionand, adesea, paralel.

Practica pedagogică constituie o componentă fundamentală în procesul de profesionalizare pentru cariera didactică. Dar practica profesională nu poate funcţiona adecvat decât în corelaţie optimă cu pregatirea teoretică. Primul lucru care se impune este regândirea conceptului de practică în spiritual epistemologiei contemporane care face din practica una din sursele esenţiale de cunoastere. Practica trebuie privită în calitate de reflecţie asupra acţiunii, reflecţie care mobilizeaza cunostintele teoretice asimilate.

Din ce in ce mai mult se vorbeşte despre *reflexivitate* în cariera didactică, despre o formare reflexivă care permite cadrului didactic "să se cunoască pe el însuşi", să-şi pună nişte întrebări legate de procesul de formare şi profesionalizare. Practica reflexivă trebuie să devina o componentă esenţială a formării pentru cariera didactică. În toate universităţile europene forma eseţială de pregătire practică se face sub formă de stagiile de practică pedagogică. Stagiul practic are avantajul că viitorul profesor are timp pentru a reflecta la acţiunile sale didactice. Profesorul refexiv este focalizat pe construcţia cunoaşterii şi nu pe transmiterea informaţiei gata prelucrate. Practica reflexiva este, in esenta, creativă şi dezvoltă autonomia profesorului.[159]

Introducerea reflexivităţii în stagiile de practică pedagogică se poate realiza în modalităti multiple: jurnalul reflexiv, portofoliul reflexiv, îndrumatorul (tutorul) de practică pedagogică în calitate de facilitator şi de consilier reflexiv, acompanierea reflexivă a studentului pe parcursul stagiului practic, evaluarea reflexivă (de tip consiliere si refelcţie) ca premiză a evaluarilor finale de tip certificativ.[160]

VII. 3. MANAGEMENTUL GENERAL AL PRACTICII PEDAGOGICE

Managementul general al activităţii de practică pedagogică este preluat, de obicei, de către un cadru didactic universitar (şeful Comisiei de practică pedagogică). desemnat să gestioneze această activitate în cadrul universităţii. La acest nivel sunt precizate [161]:

---

[159] E. Păun, *Profesionalizarea activitatii didactice, o perspectiva sociologica*, în revista REPERE, Revista de Ştiintele Educatiei, nr.1, Editura Universitatii din Bucuresti, 2008, p.12.

[160] E. Păun, *Preambul. Practica pedagogică în actualul context al profesionalizării pentru cariera didactică*,în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice, ...p.10.

[161] L. Ezechil, L. Şerbanescu, M. Neacşu, C. Langa, E. Soare, L. Trif, A. Glava, C. Stan *„Managementul practicii pedagogice*, în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice", modulul 3, suport de curs în cadrul proiectului "Calitate, inovare,comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior",POSDRU/87/1.3/S/63709, 2011, p 21.

- strategiile generale de corelare a rolurilor pe care le deţin actorii implicaţi în acest proces (coordonator de practică, mentori, studenţi, elevi, corp profesoral);
- strategiile generale de coordonare şi monitorizare a activităţilor de practică pedagogică;
- scopurile generale ale activităţilor de practică pedagogică;
- conţinuturile obligatorii (ca tipuri de activităţi);
- modalităţile de evaluare a rezultatelor învăţării la finalizarea stagiului de practică pedagogică pentru evidenţierea reuşitelor sau nereuşitelor, pe baza cărora va fi analizată calitatea întregului proces;
- un set de măsuri cu caracter ameliorativ pentru etapele viitoare în care va fi organizat un nou stagiu de practică pedagogică.

Prin practica pedagogică didacticianul şi profesorul mentor încearcă să dezvolte anumite competenţe cum sunt:

1. Competenţe metodologice

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- asistenţa la lecţii
- proiectarea lecţiilor
- susţinerea lecţiilor (de probă şi finală)

iar, competenţele specifice dobândite sunt :
- utilizarea adecvată a conceptelor şi teoriilor din ştiinţele educaţiei (abordări interdisciplinare, didactica generală şi didactica specialităţii, psihologie, filosofia educaţiei, noile educaţii în «societatea cunoaşterii»)
- aplicarea conceptelor şi teoriilor moderne privind formarea capacităţilor de cunoaştere
- proiectarea conţinuturilor instructiv-educative
- organizarea adecvată a activităţilor didactice în funcţie de tipul de lecţie dominant
- utilizarea metodelor şi a strategiilor de predare adecvate particularităţilor individuale sau de grup, scopului şi tipului lecţiei
- stabilirea materialelor şi auxiliarelor didactice utilizate în activităţile de învăţare
- utilizarea optimă a factorilor spaţio-temporali în vedera eficientizării procesului instructiv-educativ
- manifestarea unei conduite metodologice adecvate în plan profesional
- realizarea activităţilor instructiv-educative în conformitate cu obiectivele precizate

2. Competenţe de comunicare şi relaţionare

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- proiectarea şi susţinerea unor lecţii
- autoanaliza lecţiilor
- activităţi de cunoaştere a elevilor şi relaţionarea cu aceştia în vederea completării fişei psihopedagogice
- munca în echipă (cu colegii, în vederea susţinerii unor lecţii în sistem team- teaching)
- activităţi de colaborare cu profesorul mentor, cu tutorele, cu corpul profesoral, etc.

iar, competenţele specifice dobândite sunt :
- stăpânirea conceptelor şi teoriilor moderne de comunicare : orizontală / verticală, complexă, multiplă, diversificată şi specifică.

- manifestarea comportamentului empatic
- accesarea diverselor surse de informare în vederea documentării
- proiectarea, conducerea şi realizarea procesului instructiv-educativ, ca act de comunicare.

3. **Competenţe de evaluare a elevilor**

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- proiectarea lecţiei de evaluare
- selectarea celor mai potrivite metode de evaluare în funcţie de parametrii vizaţi
- analiza unei probe de evaluare
- aprecierea rezultatelor şcolare în urma aplicării metodelor de evaluare specifice

iar, *competenţele specifice* dobândite sunt :
- proiectarea evaluării (faze, forme, tipuri)
- utilizarea strategiilor adecvate de evaluare individuală / de grup
- elaborarea instrumentelor de evaluare în funcţie de scop şi particularităţile individuale de grup
- utilizarea metodelor de evaluare specifice.

4. **Competenţe psihosociale**

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- aplicarea unor metode activ-participative în activitatea de predare
- organizarea unor activităţi didactice pe grupe

iar, competenţele specifice dobândite sunt :
- valorificarea metodelor şi tehnicilor de cunoaştere şi activizare a elevilor
- asumarea responsabilă a rolului social al cadrului didactic

5. **Competenţe tehnologice**

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- proiectarea şi susţinerea unor lecţii
- eleborarea şi utilizarea unor mijloace didactice adecvate lecţiior susţinute

iar, competenţele specifice dobândite sunt :
- exersarea unor comportamente relevante pentru perfecţionarea activităţii didactice
- conceperea şi utilizarea materialelor / mijloacelor de învăţare.

6. **Competenţe de management didactic** (educaţional)

Pentru dobândirea acestor competenţe activitatea de practică pedagogică constă în :
- activităţi de management al procesului didactic în condiţiile susţinerii lecţiilor
- soluţionarea unor situaţii de conflict la nivelul clasei de elevi

-exersarea diferitelor roluri pe durata activităţii de practică pedagogică: de proiectare, de conducere a activităţii didactice şi a grupului de elevi, de consiliere a elevilor, de examinator
- analiza şi comentarea lecţiilor susţinute
- activităţi de oragnizare a clasei de elevi iar competenţele specifice dobândite sunt :
  - utilizarea metodelor şi tehnicilor de autocontrol psihocomportamental
  - adoptarea de conduite eficiente pentru depăşirea «situaţiilor de criză educaţională»
  - asumarea integrală a diferitelor roluri specifice profesiei de cadru didactic
  - manifestarea unei conduite (auto)reflexive asupra activităţilor didactice / pedagogice proprii
  - asimilarea cunoştiţelor de tip organizaţional.

VII. 3. 1. PRACTICA OBSERVATIVĂ

Practica observativă[162] reprezintă, în economia formării profesionale a viitoarelor cadre didactice, una dintre primele forme de practică pedagogică.

Strategii de dezvoltare a competenţelor de relaţionare cu clasa.

Ce ne propunem prin Practica Observativă? Ne propunem să dezvoltăm studenţilor competenţele de comunicare şi relaţionare cu clasa de elevi. Strategia de dezvoltare a acestor competenţe se poate desfăşura ţinând seama de faptul că studentul care urmează cursurile modulului pedagogic deţine un bagaj de cunoştinţe (de pedagogie, metodică şi psihologie) pe care le numim *prerechizite* şi de care se poate folosi în etapa de proiectare a lecţiilor.

În semestrul I, al anului III se va desfăşura practica observativă pe care, noi am numit-o şi practică *simulativă*. În această perioadă profesorul didactician, care se ocupă de această practică în cadrul orelor de seminar, (care se desfăşoară la Facultate şi nu în şcoli) va simula atmosfera dintr-o clasă cu elevi, pe nivel de vârstă, (clasa a-II-a, a-VI-a, a-X-a, etc.) Se vor preda 3-4 lecţii pe care le alege cu studenţii din programa şcolară. Este momentul când profesorul coacher se va folosi de prerechizitele studenţilor pentru a le arăta practic: cum se studiază o programă şcolară, cum se proiectează o lecţie, cum se analizează rezultatul obţinut sau cum se face ameliorarea rezultatului. Apoi studenţii au libertatea de a-şi alege din programa şcolară o lecţie, la clasele I-X, o vor proiecta şi apoi o vor susţine în faţa colegilor de an. După fiecare lecţie se va face împreună cu colegii şi profesorul didactician analiza lecţiei. În acest fel fiecare student va ajunge să predea singur sau în grup o secvenţă educativă.Va ajunge să îşi cunoască punctele tari şi punctele slabe, pe care va trebui să le controleze şi amelioreze, va putea să se obişnuiască cu emoţiile şi să le controleze, va putea să observe la colegi importanţa comunicării verbale şi nonverbale (mimica, gestica, tonalitatea vocii, mişcările corpului), importanţa şi punerea în practică a unor strategii de management al clasei.

[162] vezi A. Glava, *Managementul practicii pedagogice*, în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice", modulul 3, ...p.35. vezi şi Miron Ionescu, *Pedagogia universitară*, în M. Ionescu, I. Radu, D. Salade (coord.), "Studii de pedagogie aplicată"..., pp. 59-83.

VII. 3. 2. PRACTICA ÎN ŞCOLI. PREZENTAREA, ANALIZA ŞI COMPLETAREA DOCUMENTELOR CURRICULARE.[163]

Semestrul al-II-lea al anului III, va debuta cu Practica Pedagogică propriuzisă, când studenţii în grupe de câte 7-10, vor începe practica în şcolile de aplicaţie, unde profesorul mentor de această dată,ajutat de didactician, se va ocupa îndeaproape de fiecare student. După efectuuarea practicii observative (practica simulativă), ajutat şi de portofoliu de practică fiecare student va urmării îndeplinirea obiectivelor propuse.

În varianta formării profesionale prin strategii de tip coaching, prezentarea documentelor curriculare se realizează în 2 etape în contextul derulării stagiului de practică pedagogică:

a. *în etapa de practică simulativă* - când tutorii din universitate prezintă studenţilor practicanţi principalele documentele curriculare cu care ei vor lucra în practica pedagogică sau ca viitori profesori, respectiv:
   -planuri de învăţământ şi programe şcolare în vigoare;

   -manuale şcolare aflate în uz;
   -planificări calendaristice;
   -materiale suport pentru activităţile didactice (proiecte curriculare, auxiliare, ghiduri metodologice, culegeri, ghiduri pentru elevi, portofoliul profesorului de specialitate, softuri educaţionale specializate);
b. *în timpul derulării stagiului de practică pedagogică propriuzisă*- când mentorii din unităţile şcolare de aplicaţie îi vor ajuta pe studenţii practicanţi să completeze *portofoliul profesorului de specialitate* care include, în primul rând, documentele curriculare specifice.

Din perspectiva coaching, modalitatea de prezentare a documentelor curriculare este de tip analitic şi procedural. Ea este complementară activităţii didacticianului care, în cadrul orelor de *didactica specialităţii* a vizat, mai degrabă, aspecte de ordin teoretic ce ţin de reforma curriculară şi de specificul curriculumului preuniversitar actual (art.64-69/LEN nr.1/2011). Atât în etapa pregătitoare practicii pedagogice, cât şi în timpul activităţilor de practică pedagogică, analiza documentelor curriculare se realizează de către tutori şi/sau mentori, cel puţin din următoarele perspective:

-structura şi consistenţa internă a principalelor documentelor curriculare;
-competenţele (generale şi specifice) vizate prin parcurgerea conţinuturilor instruirii;
-utilitatea conţinuturilor instruirii şi a competenţelor ce urmează a fi achiziţionate de către elevi pentru viaţa activă a acestora (atunci când e posibil);

[163] M. Neacşu, *Managementul practicii pedagogice*, în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice", modulul 3, ...p.40.

-ponderea conţinuturilor teoretice în raport cu cele practice, a elementelor abstracte în raport cu cele concret-aplicative;
-sistemul de valori şi atitudini care susţin axiologic conţinuturile instruirii;
-recomandările metodologice pe care respectivele documente le fac pentru profesori: exemple de activităţi de învăţare, metodologia didactică privilegiată în studiul disciplinei, mijloace de învăţământ utilizabile în procesul didactic, metode şi tehnici de evaluare recomandate etc.

VII. 3. 2. 1. PORTOFOLIUL STUDENTULUI PRACTICANT [164]

Portofoliul este un produs de sinteză, considerat în literatura de specialitate în egală măsură drept un instrument de evaluare complex şi flexibil. [165]Portofoliul de practică pedagogică reprezintă o colecţie de informaţii, prezentate în forme diverse, referitoare la prestaţia, performanţele, progresul, achiziţiile învăţării studentului în cadrul activităţilor de practică pedagogică.

Conţinând *produse ale învăţării*, dar şi *produse de auto-evaluare a prestaţiilor proprii*, portofoliul studentului practicant poate fi utilizat atât în diverse etape de evaluare a activităţii acestuia, cât şi în vederea susţinerii proceselor de dezvoltare ulterioară, prin învăţarea reflexivă. În plus, portofoliul poate fi un instrument util şi în analiza eficienţei progr Portofoliul de practică pedagogică se întocmeşte pe parcursul desfăşurării practicii pedagogice şi are rolul:

- de a reflecta activitatea desfăşurată de student;

- de a sprijini studentul în viitoarea sa activitate didactică.

Portofoliul de practică pedagogică conţine documente şcolare model, elaborate de către profesorul didactician, îndrumator de practică precum şi documente şcolare preluate din portofoliul profesorului-mentor şi documente elaborate de student pe parcursul practicii, pentru activităţile realizate.

Portofoliul de practică pedagogică va conţine:

• tabelul nominal cuprinzând grupa studenţilor repartizaţi într-o şcoală,

• orarul profesorului mentor,

• planificări calendaristice,

[164] M. Neacşu, A.Glava, *Managementul practicii pedagogice*, în "Metode şi tehnici de coaching folosite pe perioada practicii pedagogice", modulul 3, ...p.80.
[165] M.Bocoş, *Teoria şi practica cercetării pedagogice*, ediţia a II-a, Editura Casa cartii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2007, p.34.

• fişele de asistenţă la lecţiile susţinute de mentor şi colegi,

• proiecte de lecţii realizate de student pentru lecţiile susţinute,

• teste de evaluare aplicate la clasă (împreună cu baremul de notare şi analiza

rezultatelor elevilor);

• proiecte de lecţii pentru activitatea educativă,

• planificări şi teme pentru activităţi de cerc şcolar, ore la Centrul de excelenţă

pentru tineri capabili de performanţă, alte materiale puse la dispoziţie de către profesorul mentor,

• catalogul notelor primite de student la lecţiile de probă şi lecţia finală,

• observaţiile scrise de mentor în urma coordonarii practicii pedagogice

• evaluarea activităţii de practică pedagogică întocmită de profesorul îndrumător de practică.

Criteriile generale de evaluare a portofoliului din cadrul colocviului de absolvire a

practicii pedagogice sunt:

1. -includerea în portofoliu a cât mai multe şi variate piese (proiecte didactice, referate, instrumente evaluative, mijloace didactice, elemente de cercetare didactică, etc.);

2. -corectitudinea elaborării instrumentelor (de proiectare, evaluare, etc.) din

perspectiva disciplinelor psihopedagogice, didacticii disciplinei şi a specificităţii

conţinuturilor academice;

3. -actualitatea şi racordarea materialelor la noutăţile reformei curriculare.

VII. 3. 3. EVALUAREA FINALĂ LA NIVELUL I A MODULULUI PEDAGOGIC

Evaluarea finală a nivelului I de modul psihopedagogic se va realiza cu ajutorul unui portofoliu, care va cuprinde câte un document pentru fiecare disciplină de învăţământ studiată pe parcursul celor trei ani de studiu de către student. Această evaluare se face prin examen care cuprinde 5 credite.

NR. CRT.	DISCIPLINA DE ÎNVĂŢĂMÂNT	CERINŢE
1.	Psihologia educaţiei	-Se va completa o fişă de caracterizare psihopedagogică
2.	Pedagogie I (Fundamentele Pedagogiei, Teoria curriculum-ului)	-Se vor alege două variante din cele patru (una pentru Pedagogie I şi una pentru Pedagogie II): 1) Operaţionalizarea obiectivelor educaţionale pentru lecţiile dintr-o unitate de învăţare (un manual de religie). 2) Întocmirea unui dicţionar de termeni pedagogici(cel puţin 15).
3.	Pedagogie II (Teoria instruirii, Teoria evaluării)	3) Elaborarea unei recenzii din domeniul Ştiinţe ale Educaţiei. 4) Identificarea şi explicarea conceptelor cheie dintr-un curs.
4.	Didactica specialităţii	- Se va realiza un proiect didactic.
5.	Practica pedagogică	- Se va completa o fişă de observare a lecţiei.

Nota acordata de profesorul îndrumător

de practică pedagogică : .....

FIŞA DE AUTOEVALUARE A PRACTICII PEDAGOGICE

A STUDENTULUI PRACTICANT

1.În timpul practicii pedagocice am învăţat de la profesorul mentor:

-……

-……

-…….

2. În timpul practicii pedagocice am învăţat de la colegi:

-……..

- ……

- …….

3. În timpul practicii pedagocice am învăţat de la elevi:

- …….

-……..

-……..

4. În timpul practicii pedagocice m-a pus pe gânduri:

- afirmaţia…….

……

- gestul …….

…….

- atitudinea ……..

…….

-întrebarea ……..

……..

5. Cred că practica pedagogică mă va ajuta la:

-debutul meu în cariera didactică ……

……..

-colaborarea bună cu colegii mei ……

……

-colaborarea bună cu elevii mei …….

……

6. Ce concluzii aţi tras privind practica dumneavoastră la catedră şi ce aspecte credeţi că ar trebui îmbunătăţite?

……
……

……
…….

7. Ce recomand eu:

- organizatorilor de practică pedagogică (mentorului / profesorului îndrumător de practică)……
……

……

- colegilor mei, viitori profesori

……

……

- mie personal

……

……

În vederea modernizării învăţământului românesc este nevoie de schimbarea paradigmei educaţionale, de crearea unui cadru strategic pentru realizarea acestui lucru. Adevăratele valori ale secolului XXI ar trebui cultivate de şcoala românească ca sistem. De asemenea se impune crearea unei arhitecturi curriculare adaptată secolului XXI, coroborată cu o strategie de dezvoltare a resurselor umane centrată pe conceptul de carieră didactică.

Abordarea practicii pedagogice în varianta coachingului (antrenoriatului) constituie o adevărată provocare pentru orice formator de formatori. O asemenea viziune îl pune pe formator în situaţia de a reflecta îndelung asupra propriului comportament profesional, asupra capacităţii sale de a selecta cele mai relevante situaţii de învăţare a profesiunii de profesor, asupra metodelor celor mai potrivite pentru a facilita transferul de competenţe de la maestru către discipol.

În varianta coaching-ului contextual - pe care îl vizăm în practica pedagogică - profesorul îndrumător şi studentul se întâlnesc într-o situaţie profesională autentică, de maximă relevanţă atât pentru formator cât şi pentru studentul practicant.

Dacă ar fi să schematizăm formarea profesională a viitorului cadru didactic şi raportul lui cu profesorul tutore şi mentor schema ar fi următoarea:

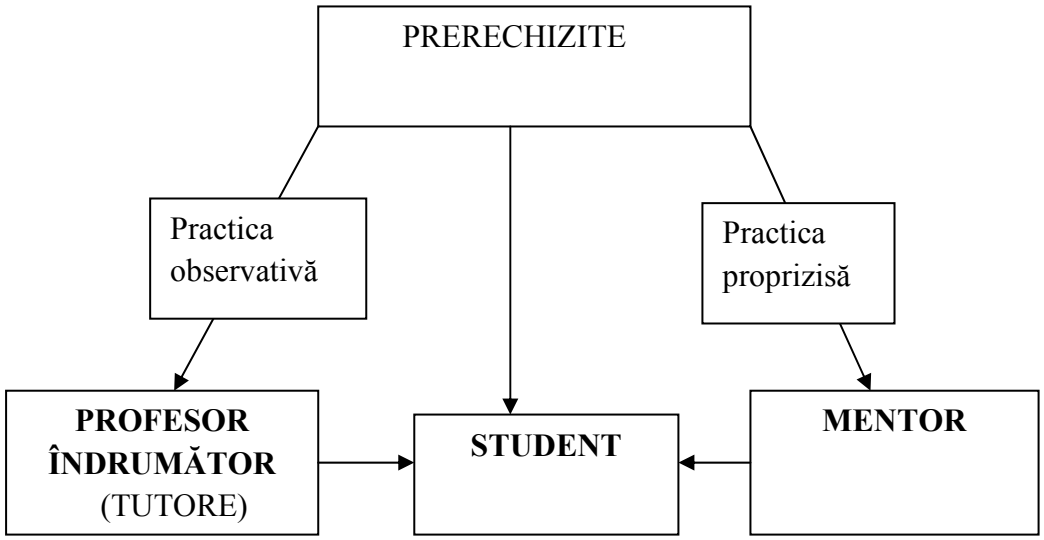

Elementul care uneşte cele două componente ale practicii pedagogice – observativă şi efectivă – şi care, practic, face din această activitatea didactică universitară un tot unitar constă în relaţia ce se construieşte în timp între studentul practicant şi profesorul îndrumător. În cazul formării viitorilor profesori de religie, această relaţie se cere a fi construită după modelul celei dintre Domnul Iisus Hristos şi ucenicii Săi. Importanţa actului educativ precum şi atitudinea pe care trebuie să o aibă cei doi factori ai educaţiei atunci când constată rezultatele muncii lor este dată de Însuşi Mântuitorul nostru Iisus Hristos în momentul trimiterii ucenicilor la propovăduire.[166]

Doar *înţelegerea creştină a relaţiei dascăl-ucenic* îi dă putere celui dintâi să-i ofere sprijin, iar mai apoi independenţă ucenicului, atunci când constată că acesta este pregătit să-şi ia misiunea în propriile mâini, să se roage pentru reuşita acestuia şi să îl accepte ca pe un egal.[167] Ceea ce este extem de important, mai ales în contextul religios-moral actual este formarea cât mai bună a dascălilor de religie, cu aplecarea lor mai mult spre educaţie decât spre instrucţie, prin diversificarea activităţilor la ora de religie, printr-o mai bună valorificare a acţivităţilor nonformale: participarea la activităţi cultural-religioase, activităţi de voluntariat, activităţi caritabile, dezbateri şi problematizări pe teme reale din viaţa lor. De asemenea, studenţii, viitorii dascăli trebuie avizaţi de rolul lor de partener în triada Familie-Biserică-Şcoală şi necesitatea implicării lui în acest parteneriat pentru a-şi îndeplini finalităţile educaţionale propuse. Se aşteaptă de la dascălul de religie, mai mult decât de la ceilalţi dascăli de alte specialităţi o cunoştere mai bună a elevilor şi a problemelor lor sufleteşti, desfăşurarea unor activităţi didactice în raport cu nevoile şi interesele acestora, o relaţie de comunicare bună între profesor şi elev, implementarea adevăratelor valori şi ierarhizarea acestora în societate, prestigiul social al profesorilor care se doresc a fi şi modele demne de urmat în societatea noastră. Şcoala la care uceniceşte un dascăl de religie va trebui să fie una specială, şcoala care îi educă pe tineri pentru a putea extrage forţă din fragilitate, siguranţă din frică, speranţă din dezolare, zâmbet din lacrimi şi înţelepciune din eşecuri. [168]

Această şcoală, a lui Hristos, uneşte seriozitatea unui educator cu veselia unui actor, forţa logicii cu simplitatea iubirii. Aici fiecare copil este un giuvaer unic, în mâna maestrului său, care se lasă şlefuit şi care este mai important decât orice avuţie materială din lume; aici va învăţa să îşi exprime adevăratele emoţii, sentimente şi să spună: „ Te iubesc”!, „Iartă-mă”!, „Mulţumesc”!, „Eşti important pentru mine”!

Dorind să formăm educatori care să ucenicească la „şcoala visurilor” noastre, sarcină deloc simplă, nu ne rămâne decât rugăciunea[169]:

„*Dă-mi, Doamne serenitatea de a accepta lucrurile*
Pe care nu le pot schimba, curajul de a le schimba pe cele
Pe care pot să le schimb şi înţelepciunea de a înţelege diferenţa.”

---

[166] D.Opriş, *Particularităţi ale practicii pedagogice la disciplina religie,* în Suport de curs, „Didactica religiei”, modul 3, volum elaborat şi finanţat în cadrul proiectului: “Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior”, POSDRU/87/1.3/S/63709, Predeal, 2011, p. 125.
[167] *Ibidem*
[168] A.Cury, *op.cit.,* p.158.
[169] Fragment din predica ţinută de Dr. în Teologie Reinhold Niebuhr extras din „*The Origin of Our Serenity Preyer*”, www.aahistory.com.

BIBLIOGRAFIE

- *Biblia*, tipărită sub îndrumarea P.F. Daniel, cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008.
- Anania, Valeriu, *Din spumele mării*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.
- Băban, A , *Consiliere educaţională.Ghid metodologic pentru orele de dirigenţie şi consiliere*, PSINET, Cluj-Napoca, 2001.
- Becleanu-Iancu, Adela, *Demersul interdisciplinar – mijloc de stimulare a creativităţii*, în: *Forum*, nr. 7-8, 1985.
- Bocoş, Muşata, *Instruire interactivă*, ediţia a II-a, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2002.
- Bolocan,Carmen-Maria, Catehetica şi Dicactica religiei interferenţe şi deosebiri,Iaşi, Editura Performantica, 2005.
- Bontaş, Ioan, *Pedagogie*, Bucureşti, Editura ALL, 1995.
- Brut, Mihaela, *Instrumente pentru e-Learning. Ghidul informatic al profesorului modern*, Iaşi, Editura Polirom, 2006.
- Călugăr, Dumitru, *Catehetica*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Românei, 1984.
- Călugăr, Dumitru, *Principii fundamentale în învăţământul religios*, în „Mitropolia Ardealului", anul XX, nr.9-10, 1975.
- Cerghit, Ioan, *Metode de învăţământ*, ediţia a III-a, Iaşi, Editura Polirom, 1997.
- Cerghit, Ioan, *Sisteme de instruire alternative şi complementare. Structuri, stiluri, strategii*, Bucureşti, Editura Aramis, 2002.
- Cerghit, Ioan; Neacşu, Ioan; Negreţ-Dobridor, Ion; Pânişoară, Ion-Ovidiu, *Prelegeri pedagogice*, Iaşi, Editura Polirom, 2001.
- Ciascai,Liliana, *Managementul clasei de elevi, de la teorie la practică*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2007.
- Clement Alexandrinul, *Stromatele,* în "Scrieri", partea a doua, trad. Dumitru Fecioru, colecţia P.S.B., vol. 5, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.
- Comenius, Jan Amos, *Didactica magna*, trad. Iosif Antohi, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970.
- Crişan, Alexandru, *Dezvoltarea curriculară: strategie şi metodă*, în "Revista de Pedagogie", nr.3-4, Bucureşti, 1994.
- Cucoş, Constantin, *Educaţia religioasă. Repere teoretice şi metodice*, Iaşi, Editura Polirom, 1999.
- Cucoş, Constantin, *Istoria pedagogiei. Idei şi doctrine pedagogice fundamentale*, Iaşi, Editura Polirom 2001.
- Cucoş, Constantin, *Teoria şi metodologia evaluării*, Iaşi, Editura Polirom, 2008.
- Cury, Augusto, *Părinţi străluciţi, profesori fascinanţi*, Bucureşti, Editura For You, 2005.

- Danciu, Ana, *Metodica predării religiei în şcolile primare, gimnaziale şi licee,* Bucureşti, Editura Anastasia, 1999.
- Deway, John, *Fundamente pentru o ştiinţă a educaţiei*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1992.
- *** *Dicţionar de pedagogie*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.
- Dulamă, Maria Eliza, *Elemente de didactică. Teorie şi aplicaţii*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2008.
- ****Evaluarea sistemelor şi proceselor educaţionale*, Institutul de Ştiinţe Pedagogice, Bucureşti, 1973.
- Ezechil, Liliana (coord.) , *Ghidul mentorului*, Editura " Paralela 45", Piteşti, 2009.
- Ezechil, Liliana (coord.), *Calitate în mentoratul educaţional,* V& *I Integral*, Bucureşti, 2008.
- Ezechil, Liliana; Neacşu, Mihaela., *Teaching practice coordinator's professional profile* Analele Universităţii Ştefan cel Mare, Suceava, 2011.
- Ezechil, Liliana, *Comunicarea educaţională în context şcolar*, EDP, Bucureşti, 2002
- Ezechil, Liliana; Neacşu, Mihaela, *Vademecum în practica pedagogică*, Editura "Paralela 45", Piteşti, 2007.
- Glava, Adina, *Metacogniţia şi optimizarea învăţării. Aplicaţii în învăţământul superior*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2009.
- Glava, Cătălin , Formarea competenţelor didactice prin intermediul e-learning. Modele teoretice şi aplicative. Cluj-Napoca: Casa Cărţii de Ştiinţă, 2009.
- Gordon,Thomas;Noel Burch, *Profesorul eficient, programul Gordon pentru îmbunătăţirea relaţiei cu elevii,* trad.Ioan Sava, Bucureşti, 2011.
- Groß, Engelbert; König, Klaus, *Religia: pedagogia şi didactica ei. Reflecţii pentru biserică şi şcoală*, trd. Carmen Luminiţa Cioica, Târgu Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2006.
- Horga, Irina, *Educaţia religioasă în şcoala românească-Rezultatele unei cercetări*, în *Coordonate ale cercetării pedagogice în domeniul educaţiei religioase*, coord. D.Opriş, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009.
- Ionescu, Miron, *Clasic şi modern în organizarea lecţiei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972.
- Ionescu, Miron, *Conţinutul învăţământului – componentă a procesului didactic*, în: A. Dancsuly, M. Ionescu, I. Radu, D. Salade, "Pedagogie", Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.
- Ionescu, Miron, *Instrucţie şi educaţie. Paradigme, strategii, orientări, modele*, Cluj-Napoca, Garamond, 2003.
- Ionescu, Miron, *Lecţia între proiect şi realizare*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982.
- Ionescu, Miron; Muşata Bocoş (coordonatori), *Tratat de didactică modernă,* Piteşti, Editura Paralela 45, 2009.
- Ionescu, Miron, *Probleme specifice în strategia de proiectare, organizare şi desfăşurare a lecţiei*, în Revista de Pedagogie, nr. 10, 1990.

- Ionescu, Miron; Chiş, Vasile (coord), *Pedagogie. Suporturi pentru formarea profesorilor*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001.
- Iucu, Romiţă B., *Instruirea şcolară. Perspective teoretice şi aplicative*, Iaşi, Editura Polirom, 2008.
- Joiţa, Elena, *Pedagogia – ştiinţa integrativă a educaţiei*, Iaşi, Editura Polirom, 1999.
- ***Legea educaţiei naţionale*, Monitorul Oficial al României, partea I, anul 179 (XXIII), 10 ianuarie 2011.
- Mândâcanu, Virgil; Opriş, Dorin; Scheau, Ioan (coord.), *Fundamente ale educaţiei umaniste*, Chişinău, Editura Pontos, 2011.
- ***Metode de formare în «Didactica specialităţii»*, modulul 2, suport de curs în cadrul proiectului "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, 2011.
- *** *Metode şi tehnici de Coaching folosite pe perioada Practicii pedagogice*, modulul 3, suport de curs în cadrul proiectului "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, 2011.
- ***Ministerul Educaţiei Naţionale, Consiliul Naţional pentru Curriculum, *Curriculum naţional pentru învăţământul obligatoriu. Cadru de referinţă*, Bucureşti, 1998.
- Mocan, Radu, *E-learning. Introducere şi perspective sociologice*. Cluj-Napoca Editura Risoprint, 2007.
- Mucchielli, Roger, *Metode active în pedagogia adulţilor*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1982.
- Neacşu, Ioan, *Instruire şi învăţare*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990.
- Neacşu, Ioan, *Metode şi tehnici moderne de învăţare*, Editura Militară, Bucureşti, 1990.
- Neacşu, Ioan, *Învăţarea academică independentă. Ghid metodologic*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006
- Neacşu, Ioan, *Introducere în psihologia educaţiei şi a dezvoltării*, Editura Polirom, Iaşi, 2010
- Nicola, Ioan, *Tratat de pedagogie şcolară*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 1996.
- Noica, Rafail, *Cultura Duhului*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2002.
- Oprea, Crenguţa-Lăcrămioara, *Strategii didactice interactive*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 2009.
- Opriş, Dorin, *Didactica religiei*, modulul 1, Suport de curs în cadrul proiectului: "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, Predeal, 2011.
- Opriş, Dorin, *Dimensiuni creştine ale pedagogiei moderne*, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 2012.
- Opriş, Dorin, *Didactica religiei în contextul educaţiei contemporane. Suport pentru dezbateri*, volum elaborat şi finanţat în cadrul proiectului: "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, Academia de vară, Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, 1-12 august 2011.

- Opriş, Dorin, *Ipostaze ale utilizării textului biblic în educaţia religioasă. Teorie, aplicaţii, cercetare*, Iaşi, Editura Sf. Mina, 2010.
- Opriş, Dorin; Opriş, Monica, *Metode active de predare-învăţare. Modele şi aplicaţii la religie*, Iaşi, Editura Sf. Mina, 2008.
- Opriş, Dorin; Opriş, Monica, *Prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane. Ghid metodic pentru activităţile didactice desfăşurate la orele de religie*, Bucureşti, OIM, 2003.
- Opriş, Monica, *Religie, morală, educaţie. Perspective teologice şi pedagogice*, Bucureşti, Editura Basilica, 2011.
- Opriş, Monica, *Educaţia morală şi educaţia religioasă în şcoală*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2011.
- Opriş, Monica, *Metodologia evaluării. Abordări teoretice şi investigative în educaţia religioasă*, Iaşi, Editura Sf. Mina, 2010.
- Opriş, Monica, *Organizarea interdisciplinară a conţinuturilor*, în: V. Chiş, M. Bocoş, C. Stan, I. Albulescu (coord.) "Educaţia 21", nr.1, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2004.
- Panaite, Ovidiu, *Prin joc spre viaţă,* ed.a-II-a revizuită şi îmbunătăţită, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2011.
- Pânişoară, Ion-Ovidiu, *Comunicarea eficientă*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Iaşi, Editura Polirom, 2006.
- Pânişoară, Ion-Ovidiu, *Profesorul de succes, 59 de Principii de Pedagogie Practică*, Iaşi, Editura Polirom, 2009.
- Pal, Vincenţiu, *Metodica predării religiei la îndemâna dascălilor*, Bucureşti, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2007.
- Pavelcu, Vasile, *Principii de docimologie*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1968.
- Popovici, Dumitru, *Didactica. Soluţii noi la probleme controversate*, Bucureşti, Editura Aramis, 2000.
- Preda, Vasile, *Principiile educaţiei – în viziunea psihologiei educaţiei şi dezvoltării*, în Miron Ionescu, Ioan Radu (coord.), "Didactica modernă", Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.
- Prelici, Viorel, *A educa înseamnă a iubi*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 1997.
- Radu, Ion T., *Evaluarea în procesul didactic*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică R.A., 2007.
- Radu, Ion T., *Teorie şi practică în evaluarea eficienţei învăţământului*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1981.
- Rafailă, Elena, *Pedagogie şi elemente de didactica geografiei*, Editura Printech, Bucureşti, 2005.
- Stoica, Adrian (coord.), *Evaluarea curentă şi examenele. Ghid pentru profesori*, SNEE, Bucureşti, Editura ProGnosis, 2001.
- Şebu, Sebastian; Opriş, Monica; Opriş, Dorin, *Metodica predării religiei. Manual pentru Seminarii Teologice, Şcoli Normale, Colegii Pedagogice, Licee Pedagogice,* Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2002.

- Şebu, Sebastian; Opriş, Monica; Opriş, Dorin, *Metodica predării religiei*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2000.
- Timiş, Vasile, *Evaluarea,factor de reglare şi optimizare a educaţiei religioase*, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2003.
- Voiculescu, Florea, *Competenţele transversale – o schimbare de paradigmă în paradigma abordării prin competenţe*, în: Virgil Mândâcanu, Dorin Opriş, Ioan Scheau (editori), "Fundamente ale educaţiei umaniste", Chişinău, Editura Pontos, 2011.
- Voiculescu, Florea, *Paradigma abordării prin competenţe. Suport pentru dezbateri*, volum elaborat şi finanţat în cadrul proiectului: "Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învăţământul superior", POSDRU/87/1.3/S/63709, Academia de vară, Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, 1-12 august 2011.